

ספר שארית לחיים

והוא ילקוט תולדות, שרידי דברי תורה,
אגרות, הסכמות, כתבים, וחתומות

מהגאון ד' חיים דוב בעריש שטרך זללה"ה אבד"ק ניימארקט
והגלילות בן הג"ד שמואל ראובן זללה"ה מו"ץ בליזענסק
ומחתניו הרבנים שנהרגו עקיה"ש בשנות הזעם הי"ד



יוצא לאור לראשונה סיון ה'תשע"ט
לרגל שמחת החיתון בין נכדי הרב
ה"ה החתן המופלג בתו"ש ישראל בהרה"ג דוד פלאם שליט"א
אבד"ק סטרעטין-לייקוואד
עב"ג בת הרה"ג חיים אברהם הורוויץ שליט"א
אבד"ק בוסטון-עירמאנט

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשפ"ב

נערך ויצא לאור בעזה"ת סיון ה'תשע"ט ע"י יהושע
יהודה ליב ב"ר חיים דוב מייטעלעס בן מרת קריינדל
(א"ח הרה"ח שמואל יוסף ז"ל) בת ר' שמואל ראובן
שטראך ז"ל מקראקא בן הרב מניימארקט זצ"ל

אמע"כ נכדי הרב זצ"ל !!!

להערות והוספות שיתקבלו בברכה ויצורפו למהדורות
הבאות בע"ה אפשר להתקשר 845-422-0672

כתובת המו"ל:

Shea Mayteles

101 Wilson ave.

Spring valley NY 10977

תוכן הקונטרס

- (א) קוים קצרים לתולדותיו של הרב מניימארקט זצ"ל
- (ב) הערכה על הרב ז"ל שכתב נכדו ותלמידו הרב יצחק אייזיק אייכנשטיין הי"ד אבד"ק ראסוויגיץ בספרו חגים וזמנים (מונקאטש תר"ץ).
- (ג) תשובה מהרב מניימארקט זצ"ל להרב יהושע חיים טייטלבוים זצ"ל אב"ד טשענטשקאוויץ בענין היתר גיבון ביו"ט באופן דלא היה אפשר מעריו"ט.
- (ד) חידושי תורה מהרב זצ"ל שנדפסו בספר אהל מועד חוברת א' סי' צ"א. דיון בחידושו של הפני יהושע קידושין י"ג, דאשת בן נח אסורה אפי' לאחר מיתת בעלה משום עשה דודבק באשתו וגו', ובענין יבום קטלנית, וביאור מעשה יהודה ותמר.
- (ה) הערה בענין ממזר, אי חייב בפר"ר על ספר שלחן העזר על עניני קידושין (נדפס תרצ"ב) מהג"ר יצחק צבי לעבאוויטש הי"ד אבד"ק טשאפ.
- (ו) הערה בענין קידושי חרש, בביאור דברי הנו"ב דא"א לקדש לו אשה ע"י אחר בתורת זכיה ויהיה מה"ת, על ספר שלחן העזר הנ"ל.
- (ז) העתק הזמנה לחתונה ששלח הרהק"ר יעקב משה סאפרין מקאמאנא זי"ע, לנשואי בנו חורגו הג"ר אליהו ווייס הי"ד, עם הרבנית יענטיל בת הרב ז"ל.
- (ח) העתק תשובת הגה"ק בעל חקל יצחק זצ"ל הי"ד ששלח להרב מניימארקט זצ"ל תחלת שנת תרפ"ה כחדשיים אחר ששבת שבתו פרשת שופטים בניימארקט. ובו מענה לברכת השנה שקיבל מהרב, ומשא ומתן בדברי תורה שהגיד הוא עצמו שם, ובמה שהגיב הרב מניימארקט עליו.
- (ט) ציטוטים מתשובה ארוכה להרב מניימארקט ז"ל מהג"ר יצחק יהודה שמעלקיש ז"ל בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב בקונטרס אחרון סי' ט', בענין חמץ שעבר עליו הפסח, וספק אם נמכר לנכרי כהוגן.
- (י) קטע מתשובה ארוכה להרב מניימארקט ז"ל משו"ת הרי בשמים ח"ב סי' כ"ח (לבוב תרמ"ג) להג"ר אריה לייביש הורוויץ אבד"ק סטרי בענין הנ"ל.
- (יא) ציטוטים מתשובת הג"ר שמואל ענגיל מראדאמישלא זצ"ל להרב מניימארקט זצ"ל. משו"ת מהר"ש ענגיל ח"ג (ברדיוב תרפ"ו) סי' ס"ב מיום ה' תצא בעת"ר לפ"ק, בענין שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא.
- (יב) תשובה מספר שו"ת וחידושי ר' יוסף נחמיה קארניצער זצ"ל אב"ד קראקא סימן ע"א, להרב מניימארקט ז"ל, בענין קבלת דומ"ץ שלא ברשות האב"ד, מיום כ"ב תמוז פור"ת לפ"ק.
- (יג) מכתב מהרב מניימארקט זצ"ל נדפס בספר תשובה כהלכה (דרוהובין תער"ב לפ"ק), מיום טו"ב שבט בעת"ר לפרט, בענין שלא לשנות צדקת רמבע"ה לכולל אחר.
- (יד) מכתב מהרב למוסד עזרת תורה מניו יארק מיום ר"ח מרחשון אפר"ת לפרט, ובו מבקש תמיכה לכלכל את ביתו. נדפס בזכרון בספר (נו יארק, תרפ"ב).
- (טו) הסכמה על ספר שלחן העזר ח"ב על עניני קדושין ונשואין.
- (טז) הסכמה מהרב ז"ל על ספר רמזי אלול מהרב שלמה דאמיניץ ז"ל מויעליצקא (קראקא תפר"ח).
- (יז) ברכת מזל טוב מהרב מניימארקט שנמצא במכ"ע מחזיקי הדת (לבוב) מיום טו"ב כסליו תער"ב (שנה ל"ד מס' 9).

- (יח) העתק פאסט-קארטל מהרב ז"ל בלשון לעז משנת תרמ"ט 1889 למס'.
- (יט) כתב המלצה להשו"ב ר' מרדכי וואכענמארק מליזענסק, מיום ג' תולדות תר"ס לפ"ק.
- (כ) כתב המלצה להשו"ב ר' מרדכי זאב דרעזדנער מבראדי, מיום ה' בלק תרס"ט לפ"ק.
- (כא) מכתב מחאה מכ"ד מנחם אב שנת אפר"ת. שחתומים עליה הרב מניימארקט ומחותנו הג"ר מנחם מענדל שטערן ז"ל הרב מביליען בדבר הרודפים הגה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע על התישבותו בעיר מונקאטש בשנות מלחמת העולם הראשונה, ונדפס בספר העדות והמשפטים.
- (כב) חתימה על מחאה גלויה מרבני גליצא, באסיפת הרבנים בסאנדאווא ווישניא, בדבר הרעיון של תנאי בנשואין, מיום טו"ב אלול תרס"ו לפ"ק.
- (כג) חתימת הרב ז"ל וחתנו הרב מזאקאפאנע הי"ד, על קול קורא מכולל חבת ירושלים צדקת רמבעה"נ.
- (כד) העתק מודעה ממכ"ע מחזיקי הדת מיום כ"ט כסליו תרנ"ד לפ"ק, בענין התייסדות חברת "קובע עתים לתורה" בניימארקט.
- (כה) דברי תורה מהג"ר אליהו אייכנשטיין ז"ל הי"ד אבד"ק זאקאפאנע חתנו של הרב מניימארקט מתוך תשובה שנדפס בשו"ת מהרא"ל (שערי חיים) להג"ר אשר לעמיל הורוויץ ז"ל (מונקאטש תער"ב) או"ח סי' י"ב.
- (כו) העתק מכתב מהנ"ל לחברת עזרת תורה, מיום ג' תצוה תר"ץ לפ"ק.
- (כז) העתק מכתב מהנ"ל לגבאי ומנהלי ישיבת שער השמים בעיה"ק מיום ד' ויגש תרע"ג לפ"ק.
- (כח) העתק מכתב מהנ"ל מספר תשובה כהלכה, לנשיא כולל רמבעה"נ חבת ירושלים, מיום א' בא בעת"ר לפ"ק.
- (כט) הסכמה מהג"ר משה שמואל שטערן ז"ל הי"ד חתנו של הרב מניימארקט ז"ל על ספר מנחת יצחק על הל' טריפות הריאה (לובלין תרח"ץ) ובו ג' הערות בדברי המחבר.
- (ל) העתק ברכת מז"ט להג"ר מנחם מענדל שטערן ז"ל, לארוסת בנו ר' משה שמואל ז"ל, ממכ"ע מחזיקי הדת מיום ג' אב תרס"ז לפ"ק.
- (לא) העתק ברכת מז"ט, מכ"ע מחזיקי הדת מיום ג' כסליו תער"ב, להרב משה שמואל שטערן הי"ד חתנו של הרב ז"ל בעת עלותו לכהן לאב"ד בק"ק יענדריחוב, מאחי הרב יוסף ברוך שטערן הי"ד.
- (לב) תשובה להג"ר נחום הורוויץ הי"ד, חתנו של הרב ז"ל. שנמצא בשו"ת מנחת יחיאל ח"ג סי' קכ"ב להג"ר אלטר יחיאל נעבענצאהל זצ"ל ראבד"ק סטניסלאב.
- (לג) ד"ת ממחותנו של הרב ז"ל, הרה"צ יצחק ראובן ליפשיץ ז"ל הי"ד אבד"ק טשארני-דונאיען. שהובא ע"י בן גיסו בספרו מהרש"מ הכהן, הג"ר שמואל מאיר הולנדר ז"ל. לזכר בנו הרה"ח ר' אהרן ליפשיץ הי"ד חתנו של הרב ז"ל.
- (לד) דבר תורה ממחותנו של הרב ז"ל, הגהצ"ר אברהם יקיר רובינשטיין-שפירא ז"ל. שמואב בשמו בשו"ת יגל יעקב (מישקאלין) אבהע"ז סי' י"ז, אביו של הרב אליהו חיים ווייס ז"ל הי"ד חתנו של הרב.

- א -

קוים קצרים לדמותו ותולדותיו של הגאון ר' חיים דובער שטראך זצ"ל

- שם משפחתו שטראך הוא עתיקה, וכבר נזכר בספר צמח דוד (גאנז), שהיה הג"ר משה שטראך ר"י בקראקא בשנת שי"ט. והוא ר' משה הנ"ל, גם בשו"ת שארית יוסף סי' ג'. ובדרכי משה אבה"ע סי' קכ"ו אות ו', מעתיק טופס גט, ושם המגרש הוא, יצחק המכונה שטארך בן משה. ובקובץ ישורון חי"ג עמ' תשט"ו כתב, שאבי הרמ"א ר' ישראל איסרלש הי' לו חתן בשם ר' דוד שטראך.
- נולד בליזענסק שנת תרכ"ג, לאביו הג"ר שמואל ראובן זצ"ל מו"ץ בליזענסק, (שאמרו עליו שזכה לגילוי אליהו), ולאמו הרבנית חנה ע"ה.
- אביו נסתלק בתרל"ה, כשהוא לערך בגיל בר מצוה.
- בין שנות תרל"ה-מ"א למד אצל הגה"ק מהר"ש מבאבוב זצ"ל בישיבתו בווישניצא והיה מתלמידי הראשונים שמה.
- בין תרמ"א-ג נשא לאשה הרבנית פערל בת הרה"ח שמחה בונם הלוי ציממעט ז"ל מיאסלא נכד בעל פנים מאירות.
- הסתופף בצל הגה"ק משינאווא זי"ע.
- בתרמ"ה נתמנה למו"ץ בנימארקט, אחרי פטירת הג"ר יעקב יוקל הירש ז"ל בעל ברכת יעקב.
- בתרנ"ב נמצאו תשובות אליו מהג' בית יצחק והרי בשמים, כשמתארים אותו כאבד"ק ניימארקט.
- בתרנ"ד נתמנה לנשיא חברה "קובע עתים לתורה" שנתייסדה בעירו, להגיד שיעור כשתי שעות לששים בעלי בתים מדי יום ביומו.
- החזיק ישיבה לבחורי חמד, ולימד שם שיעור קבוע בכל בוקר.
- בשנותיו האחרונות נבחר כחבר בית הדין דקראקא.
- נסתלק כ"ח אדר א' תרצ"ב כבן ס"ט שנה, בשעת ההספד הניחו על ארונו גמ' חולין, וספדו עליו שהי' באמצע לימוד הש"ס בפעם האחד עשר - הניח אחריו הרבה כתי' פלפולים ותשובות שנאבדו בשנות המלחמה, ומעט מזעיר שנלקטו בקונטרס דגן - ותשובותיו היו מפורסמים ברחבי גליציה (מפי מהר"ש השני מבאבוב ז"ל).
- השאיר אחריו תולדותיו שמונה, זרע ברך ה' ת"ח רבנים ומרביצי תורה יראים ושלמים, ואלו הם.

1. בתו הבכורה הרבנית איידל ע"ה אשת הג"ר אליהו אייכנשטיין ז"ל בהצ"ר שלמה יעקב בהצ"ר אייזיקל מזידיטשוב זי"ע - ובניהם, ר' שמחה בונם חתן הג"ר ארי' לייבוש ה"ש מפיעקלא (נכד צאנז).- ר' אברהם - הג"ר יצחק אייזיק (י' אלול תש"ג) אבד"ק ראסוויגיף, מח' ספר חגים וזמנים, וזו' דבורה בת הג"ר ב"צ ווייס ראב"ד ראסוויגיף וילדיהם, פיגא, פערל, אהרן, רחל, צירל.- ר' שלמה יעקב - מרת חנה - מ' ראכיל אשת הג"ר יוסף חיים הורוויץ (נין דזיקוב-צאנז) שנפ' בגיטו טשארטקוב טבת תש"ב בלא בנים - רבקה - אסתר, הי"ד
 2. בתו הרבנית ברכה ע"ה (נפ' כ"ג חשון תש"ב) אשת הג"ר משה שמואל שטערן הי"ד (כ"ט אב תש"ג) בהג"ר מנחם מענדל ז"ל ואשר מילא מקום אביו כאב"ד יענדריחוב וביליץ - בניהם הג"ר יצחק יהודה ז"ל אב"ד ביליץ-בני ברק בעל שדה יצחק.- מרים - נחמה - חתנו ר' אלימלך עדער, הי"ד.
 3. בנו ר' שמואל ראובן ז"ל מקראקא (א' אייר תרצ"ה?) ואשתו הצ' חיה הי"ד (י"ג סיון תש"ב) בת הרה"ח שמואל צבי לאנדא ז"ל מאושפצין נכד הג' בעל גו"ב ומגיני שלמה זי"ע - ובניהם מרת שרה פיגל (ד' כסליו תשמ"ג) בזיש"ל אשת ר' מרדכי ברוקס ע"ה - רבקה הי"ד - מרת קריינדל ע"ה (נפ' כ"ד אדר תשנ"ח) אשת הרה"ח שמואל יוסף מייטעלעס ע"ה (נפ' ג' ניסן תשס"ד) - שמחה בונם הי"ד - חנה הי"ד - רייזל הי"ד .
 4. בתו הצ' ריזל אשת הרה"ח אהרן ליפשיץ בהג"ר יצחק ראובן אב"ד טשארני דינאיעץ נכד בעל אריה דבי עילאי זי"ע, ובניהם הי"ד.
 5. בתו הצ' הינדא הי"ד, אשת הרה"ח יחזקאל פרענקל הי"ד נכד בעל ברוך טעם זי"ע.
 6. בתו הרבנית יענטיל הי"ד אשת הג"ר אליהו פנחס חיים וייס הי"ד (תש"ב), מ"מ חותנו ברבנות נ"מ. בהג"ר אברהם יקיר רובינשטיין-שפירא (גזע מהר"פ מקאריץ - וחתנו של בעל אמרי יוסף זי"ע), בהג"ר שלום אב"ד לאנשין חתנו של הג' מהרש"ם זי"ע.
 7. בתו הצ' מרים אשת הג"ר נחום הורוויץ ר"מ ישיבת בעלזא ומו"ץ בניימארקט בהצ"ר מנחם מענדל הורוויץ-אביגדור אדמו"ר מטערווא-קראקא מגזע בעל זרע קודש זי"ע, ובניהם, הי"ד.
 8. בנו יוסף הי"ד.
- אחרי ימי הזעם נשארו לפליטה ברחמי ה' כי לא תמנו, שני נכדים ה"ה הג"ר יצחק יהודה ז"ל אב"ד ביליץ-בני ברק בעל שדה יצחק, ומרת קריינדל ע"ה אשת הרה"ח שמואל יוסף מייטעלעס ע"ה, וזכו להקים בתים נאמנים לה' ולתורתו, בחסד ה' מעולם ועד עולם וכו'.

- ב -

הערכה על הרב מנימארקט ז"ל שכתב נכדו ותלמידו הרב
 יצחק אייזיק אייכנשטיין הי"ד אבד"ק ראסוויגיף בספרו חגים
 וזמנים (מונקאטש תרח"ץ) עמוד י"ג

והנה מצאתי לחובה בתור תלמיד מובהק לזקיני הגאון האדיר החריף
 העצום עטרת תפארת ישראל כו' כו' כקש"ת מוה"ר חיים דוב שטראך
 זצ"ל האבד"ק ניימארקט יע"א לעשות ציון וזכרון בסיום מאמרי הנוכחי
 לשמו הטוב. אשר יצקתי מים על ידו כשלש שנים, ומבארו באר מים
 חיים שתיתי, וממש לא זזה ידי מתוך ידו, וכבן חביב הייתי אצלו, בחדר
 מטתו ישנתי, ומפתו אכלתי, ומי כמוני היודע ועד מתהלכותיו בקודש
 בין בחייו הפרטיים, ובין בהנהגת העם, ראה ראיתי שבכל יום האיר השחר
 וקם באשמורת הבוקר בעוד ליל לעבודת השם, ושפך שיחו לפני קונו
 בתפילה ובתחנונים בבכיות גדולות קודם לימוד שיעור הקבוע עם תלמידי
 ישיבתו הרמה, וכשראה שתלמיד מצליח בלימודו היתה שמחתו עוברת
 כל גבול, גם אהבתו לבריות היתה במדה גדושה מאד, הוא קיבל את כל
 אדם בסבר פנים יפות, ותמיד היה חוט של חן וחסד משוך על פניו ובצדק
 נוכל לומר על חייו הפרטיים צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל, וגם
 רועה נאמן היה לעדתו, ונהל את כל עניני העיר בחכמה יתירה
 ובהתמסרות נפלאה, היה שפל רוח בעיני עצמו, וכשהשעה היתה דורשת
 התרוממות הרוח, להתיצב עם פועלי און להוכיחם בשבט מוסר, אז בגאון
 ועוז התאזר, לעמוד בפרץ ולגדור גדר, לקנא קנאת ה' צבאות לקדש שם
 שמים ברבים, ובצדק נוכל לומר על הנהלתו את עניני העיר, השבח המגיע
 לרועה נאמן העומד בראש העם, מי כהחכם ומי יודע פשר דבר. וכאשר
 בחיים חיותו מסר נפשו בעד הכלל, כן ימליץ טוב בעדינו בעולם העליון
 שנזכה לביאת הגואל בבי"א.



- ג -

לפנינו תשובה מהרב מניימארקט זצ"ל להרב יהושע חיים
טייטלבוים זצ"ל אב"ד טשענטשקאוויץ בענין היתר גיבון
ביו"ט באופן דלא היה אפשר מעריו"ט

וכדי להבין תוכן התשובה שנכתבה בקיצור נמרץ, נעתיק דברי הגמרא
והפוסקים שעליהם סובבים הדברים.

מסכת שבת דף קלד.

אמר ליה אבוי לרב יוסף מהו לגבן (ביו"ט) אמר ליה אסור מאי שנא מלישה
אמר ליה התם לא אפשר הכא אפשר והא אמרי נהרדעי גבינה בת יומא מעליא
הכי קאמרי דאפילו גבינה בת יומא מעליא:

ופירש"י. לגבן - גבינה: מאי שנא מלישה - שלשין פת ביום טוב, והאי נמי
ללישה דמאי: לא אפשר - דפת חמה מעליא מפי: הכא - אפשר מאתמול: אימא
אף גבינתא בת יומא מעליא - וכל שכן דאתמול:

מסכת שבת דף צה.

תנו רבנן החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרת המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש
שנג בשבת חייב חטאת הויד ביום טוב לוקה ארבעים דברי רבי אליעזר וחכמים
אומרים אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות רב נחמן בר גוריא איקלע
לנהרדעא בעו מיניה חולב משום מאי מיחייב אמר להו משום חולב מחבץ משום
מאי מיחייב אמר להו משום מחבץ מגבן משום מאי חייב אמר להו משום מגבן
אמרו ליה רבך קטיל קני באגמא הוה אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה חולב
חייב משום מפרק מחבץ חייב משום בורר מגבן חייב משום בונה המכבד המרבץ
והרודה חלות דבש שנג בשבת חייב חטאת הויד ביום טוב לוקה ארבעים דברי
רבי אליעזר אמר רבי אלעזר מאי טעמא דרבי אליעזר דכתיב ויטבול אותה ביערת
הדבש וכי מה ענין יער אצל דבש אלא לומר לך מה יער התולש ממנו בשבת
חייב חטאת אף חלות דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת

ופירש"י. המחבץ - המעמיד החלב בקיבה, ולי נראה מחבץ עושה כמין כלי
גמי, ונותן הקפוי בתוכו, ומי החלב שהן נסיוכי נוטפין, ולועזין אותן אנקיד"ש:
המכבד - את הכית: והמרבץ - במים, להרביץ את האבק שלא יעלה: חייב חטאת

- לקמיה מפרש טעמא דהרודה חלות דבש חייב משום תולש, (מהכץ חייב משום בורר), ומכבד ומרבץ משום בונה: אחד זה ואחד זה - אחד שבת ואחד יום טוב: משום שבות - דילמא כי כנים ליה מתמלאין הגומות שבבית מאליהן, והוי בנין: קטיל קני באגמא - חותך קנים מן האגם הוה, לא ידע לפרש משנה: מפרק - כמו מפרק משאוי, שפורק אוכל ממקום שנתכסה בו, והוי תולדת דש, ואית דאמרי תולדה דקוצר ולא היא, דלאו מחובר הוא, אלא פקיד ועקיר, וקאי בעמיני הדר כתבואה בקשיה, ולשון מפרק נמי לא שייך למימר, אלא לשון תולש: בורר - אוכל מתוך פסולת:

דברי הטור והשו"ע בסתמא לאסור, ותמיהת הב"י על ר' ירוחם שהתיר לגבן

בטור ושו"ע אורה חיים סי' תק"י ס"ה. אין עושין גבינה ביו"ט: ובבית יוסף שם כתב, אין עושין גבינה ביום טוב. בעיא דאיפשיטא בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת קלד.). וטעמא מפרש בנגמרא, משום דהוה אפשר לגבן מאתמול, וגבינה דאתמול חשוכה כשל היום:

גרסינן בירושלמי סוף פרק קמא דביצה. מהו להעמיד חלב אם אומר את כן אף הוא חולב ומעמיד מיום טוב לחול וכתבו הר"ן בסוף פרק ב' דביצה (יב. ד"ה ירושלמי) והגהות מימון בפרק ג' מהלכות יום טוב (אות ט) וכן כתב הרוקח (סי' שא) דאסור להעמיד ולגבן ביו"ט:

ובפרק המצניע (שבת צה.) תנו רבנן החולב והמחכץ והמגבן כגרוגרת המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש שנג בשבת חייב חטאת הזיד ביום טוב לוקה ארבעים דברי רבי אליעזר והכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות ופירש רש"י אחד זה ואחד זה. אחד שבת ואחד יום טוב:

וכתב רבינו ירוחם (נ"ד ח"ב לב.) שמפני ברייתא זו, כתבו קצת מפרשים, דחולב ומחכץ ומגבן אסור. וכן הרודה חלות דבש, אפילו דבש הראוי לאכילה, דלא התירו אלא מבשל ואופה וכיוצא בזה. אבל בתוספות (שבת צה.) כתבו, דלא אסרו אלא [ורודה] חלות דבש. ועלה קאי בפרק המצניע, דביום טוב לוקה. אבל חולב ומחכץ ומגבן, לצורך יום טוב מותר, דמעלי כשהוא בן יומו. ורודה חלות דבש דאסור, דוקא דבש והדביש, אבל בראוי לאכילה מותר, ואפילו שאפשר לעשותו מערב יום טוב, מן התורה כל אוכל נפש מותר, אפילו אפשר לעשותו מערב יום טוב. ודוקא במכשירי אוכל נפש (ביצה כח:), חילקו בין אפשר לעשותן ובין לא אפשר עכ"ל.

ולפום ריהטא לא משמע מדברי התוספות בפרק המצניע (ד"ה והרודה) שרוצים להתיר לגמרי, אלא לומר דלא מיתסר מדאורייתא, אבל מדרבנן מיהו מודו דאסור. וגם לא הזכירו שם דהא דקתני לוקה, לא קאי אלא ארודה הלית דבש. מכל מקום אפשר שבמקום אחר כתבו כדבריו, או שבנוסחאות תוספות שבידו היה כתוב כן. ומיהו על מה שכתב לדעת התוספות, דמגבן לצורך יום טוב מותר, דמעלי כשהוא בן יומא, יש לתמוה, דהא איבעיא לן בפרק רבי אליעזר דמילה, ופשמין לאיסורא, וצ"ע:

והר"ן בריש פרק אין צדין (יב: ד"ה אין צדין), הביא ברייתא זו. וכתב דמשמע דהא דקתני הויד ביום טוב לוקה וכו', לא קאי אמחבץ ומגבן, דהא גיבון ביום טוב לא מיתסר אלא מדרבנן. והכי מוכח, מדלא אייתי הך ברייתא בפרק רבי אליעזר דמילה, כי איבעיא לן מהו לגבן: ע"כ לשון הב"י.

דעת הב"ח לאסור אפי' בלא אפשר מעריו"ט

ובבית חדש שם כתב, אין עושין גבינה ביום טוב. בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת קלד.). בעי מיניה אב"י מרבה (לפינו רב יוסף), מהו לגבן, אמר ליה אסור. ומאי שנא מלישה, התם לא אפשר דפת חמה מעליא, הכא אפשר מאתמול. והא אמרי נהרדעי, גבינה בת יומא מעליא. הכי קאמרי, אפילו בת יומא וכל שכן מאתמול, כך פירש רש"י. והרב בעל המאור בסוף פרק ב' דביצה (יב ע"ב) פירש גם כן כאן, התם לא אפשר באכילת פת אלא חמה, כי הוא המוכחר. הכא אפשר, כלומר הגבינה אפשר בלעדיה, כי החלב טוב ממנה, אפילו מן הגבינה המוכחרת שהיא בת יומא. והא אמרי נהרדעי, גבינה בת יומא מעליא. קא סלקא דעתיה, שהיא מעולה יותר מן החלב. אמר ליה הכי קאמרי, אפילו גבינה בת יומא מעליא. כלומר אפילו גבינה כל זמן שיש בה טעם החלב, מעליא משאר הגבינה שאינה בת יומא ויצאה הליחות ממנה, וכל שכן שהחלב יותר טוב מכולן. גם פה ראוי להחמיר, שלא לעשות גבינה ביו"ט, אפילו כשלא היה אפשר לו לעשות מערב יו"ט, כגון שהיה טרוד, אפילו הכי לא יעשה, מאחר שהחלב טוב ממנה. ולא כדמשמע מדברי רבינו ירוחם, שכתב בשם התוספות, דחולב ומחבץ ומגבן לצורך יו"ט מותר, היכא דלא היה אפשר מערב יו"ט, מאחר דמן התורה מותר באוכל נפש אפילו היכא דאפשר מערב יו"ט, אם כן בדלא אפשר מערב יו"ט שרי אפילו מדרבנן. והיה מפרש כההיא דאפילו בגבינה בת יומא מעליא, כפירוש רש"י, דהיינו לומר וכל שכן היבשה דמעליא, ושניהם יותר טובים מן החלב. ולכך היכא דלא היה אפשר לחלוב ולחבץ ולגבן מערב יו"ט, מותר ביו"ט, כיון דמעליא כשהוא בן יומא יותר מן החלב. דאין להקל, כיון דיש לפרש דאפילו גבינה מעליא, וכל שכן החלב שטוב

ממנה. דלפי זה אין היתר בעולם לעשות גבינה ביו"ט כדפרישית. וכן נראה מדברי רבינו שכתב בסתם לאיסור:

דברי הפ"ז והמנ"א במעם האיסור לגבן ביו"ט

ובמורי זהב שם סק"ו. אין עושין גבינה. מפרש בגמ' דגבינה מעלי מפי יבשה מלחה וא"כ ה"ל לגבן קודם י"ט: ובמגן אברהם שם סקי"א. גבינה. דמגבן הוי כבונה ואפשר לעשותו מאתמול, שהגבינה ישנה טובה מן החדשה. ונ"ל דעיקר המעם, מפני שדרך לעשותו לימים הרבה הוי עובדא דחול, וכמ"ש סי' תק"ד. ולהכי פריך בגמ' מ"ש מלישה, ולא פריך מ"ש מבישול, אלא מפני שלישה נמי דרך לעשות פת לימים הרבה. ומשני כיון דפת חמה טובה יותר שרי. וכמ"ס סי' תצ"ה סס"א:

דברי הפמ"ג דאיכא בינייהו בא"א לו לעשותה מעיו"ט

ובפרי מגדים, במשבצות זהב סק"ו, אין. עמ"ז. שבת קל"ד, ולפ"ז אם לא היה אפשר מעיו"ט שרי ביו"ט. ועמ"א אות י"א. דרך לעשות לימים הרבה, אף בא"א מעיו"ט אסור ביו"ט: ובאשל אברהם סקי"א, גבינה. עמ"א. משמע אף שלא היה אפשר לעשות מעיו"ט אסור, ועסי' תצ"ה:

הכרעת המשנ"ב להקל ע"י שינוי באי אפשר לו לעשותה מעיו"ט

ובמשנה ברורה סקכ"א. אין עושין גבינה ביו"ט. דגבינה מעלי מפי כשהיא ישנה (גמרא), וא"כ הו"ל למעבד קודם יו"ט (הגר"א בסימן תצ"ה, וכן משמע מהמ"א בענינו). ואפילו לאותן הפוסקים דסוברין בסימן תצ"ה, דאוכל נפש עצמו מותר אפילו היה אפשר לעשותה קודם יו"ט, הכא אסור, מפני שדרך לעשותו לימים הרבה והוי עובדא דחול. ולפ"ז אפילו אי אפשר לו לעשותה קודם יו"ט, י"ל דאסור. מיהו ע"י שינוי יש להקל:

ובשער הציון סקי"ח כתב. כ"כ הפמ"ג. ומה שאמרו בגמרא, התם א"א הכא אפשר, ע"כ נפרש דהמלאכה בעצמותה אפשר לעשותה מבערב, ולהכי אסרו רבנן אפילו איתרמי לאיש הזה שלא היה אפשר לו (ואינו ברור כ"כ). ודעת הב"ח ג"כ להחמיר בכל גווני, משום דחשש לדעת המאור ע"ש. אכן מדברי הפ"ז וכן מא"ר משמע, אם א"א מבעוד יום שרי. והנה בח"א (כלל צ"ג ס"א) העתיק כמ"א להחמיר אפילו בא"א לעשות מבעוד יום. ומשמע מיניה בנשמת אדם, דמחמיר אפי' ע"י שינוי, שהוא מדמה למלאכת קוצר ע"ש. אכן מדברי הגר"א בסימן תצ"ה משמע, דע"י שינוי יש להקל. וצ"ל לדדידה דאף שדרך לעשות אותה לימים הרבה, מ"מ

לא השוו אותה לקוצר ממש. וכן כפתחי תשובה בשם תשובת אורח לצדיק, מיקל ע"י שינוי. אכן הוא מיקל רק בשא"א היה לו לעשות מעיו"מ, ע"ש:

לשון תשובת ארח לצדיק ופתחי תשובה

וז"ל תשובת ארח לצדיק (מהרב אברהם חיים רודריגס ך ליורנו תק"מ) סימן ח', שמסיק בסוף תשובתו בענין גיבון ביו"ט. (אחר שדן בארוכה לבאר שי' רבנו ירוחם שמתיר, ויישב מה שתמה עליו בבית יוסף), אע"ג דנראה לי דבכל ענין ע"י שינוי מותרת, מ"מ מיראי הוראה אני, ודי לנו להתיר למעשה, בנאנס או היה טרוד מאתמול וע"י שינוי הצריך לבו ביום.

וז"ל פתחי תשובה או"ח סי' תק"י (מהרב ישראל איסר איסערלין-ווילנא תרל"ה) המוכב בשער הציון לעיל, עי' תשובת אורח לצדיק (ס"ח) שמתיר ע"י שינוי בהיה אנוס מעריו"מ.



ועכשיו נעתיק תשו' הרב מניימארקט ז"ל שהסכים למסקו של הרב מטשענשטקאוויץ ז"ל, שהתיר ג"כ לגבן ביו"ט, בא"א לעשות מעריו"ט, אך שאינו מבואר אם התיר דוקא ע"י שינוי כתשו' אורח לצדיק.

בע"ה ניימארקט יצ"ו כ"ב סיון תפא"ר לפרט

החיים והברכה למשמרת שלום לכבוד מחו"י ידידי הרב הגדול החרפי ובקי בחדרי תורה, כשלמה עוטה אורה ענף עץ אבות, פרי קודש הילולים בנש"ק כש"ת מ'...

מכתבו הגיעני לנכון ואני היום טרוד מאוד להשיב תשובה בענין עגונה החמורה והענין שלו אינו סובל אריכות, בדבר מה שהורה..... הנה בגוף הדין, הדבר תלוי בפלוגתת הטו"ז והמג"א שם וכמו שביאר בזה הפמ"ג במש"ז ובאש"א בסקי"א שם, ועיני כ"ת שפיר ראו בספרי האחרונים שהביאו בשם שו"ת אורח לצדיק שהתיר לגבן בא"א לעשות

1. כנראה קרי לי' כן, משום שהי' נכד הצ"ר אברהם הורוויץ ז"ל אבד"ק שענדישוב, וגם נתגדל אצלו, והוא היה ג"כ אבי אמו של הרב אלי' אייכנשטיין הי"ד, חתנו של הרב מניימארקט (מפ"ר ר' יואל קלאנסבאלד נ"י).

- ד -

חידושי תורה מזהגאון ר' חיים דוב שטראך זצלה"ה אבדק"ק
 ניימארקט שנדפסו בספר אהל מועד חוברת א' סי' צ"א (ע"י
 המאסף יקותיאל ארי' קאממעלהאר-קראקא תרנ"ח)

דיון בחידושו של הפני יהושע קידושין י"ג, דאשת בן נח אסורה אפי' לאחר
 מיתת בעלה בעשה דודבק וגו', ובענין יבום קטלנית, וביאור מעשה יהודה
 ותמר.

יבאהל מועד סי' ע"ב,² העיר שם על דברי הפני יהושע קידושין י"ג,
 שחידש דבבן נח נשאר העשה דודבק באשתו ולא באשת חבירו גם לאחר

1. אעתיק סוגית הגמ' בקידושין י"ג וסנהדרין נ"ח הנוגע להבנת הדברים. דבמסכת קידושין
 דף יג: איתא, וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל: בשלמא גט דכתיב וכתב לה ספר
 כריתות, אלא מיתת הבעל מנלן, סברא הוא, הוא אסרה והוא שרתה, והא ערוית דאסר להו
 ולא שרי להו, אלא מדאמר רחמנא יבמה שאין לה בנים אסורה, הא יש לה בנים מותרת,
 ודילמא אין לה בנים אסורה לעלמא ושריא ליבם, ויש לה בנים לכולי עלמא נמי אסורה,
 אלא מדאמר רחמנא אלמנה לכה"ג אסורה, הא לכהן הדיוט שריא, ודילמא לכה"ג בלאו
 לכולי עלמא בעשה, האי עשה מאי עבידיתה, אי דאהניא מיתת הבעל תישתרי לגמרי, אי
 דלא אהניא מיתת הבעל תוקמה במילתא קמייתא, אלמה לא, אפיקתה ממתיה ואוקימתה
 על עשה, מידי דהוה אפסולי המוקדשים, דמעיקרא אית בהו מעילה ואסירי בגיזה ועבודה,
 פרקינהו מעילה לית בהו בגיזה ועבודה אסירי, אלא מדאמר קרא פן ימות במלחמה ואיש
 אחר יקחנה, מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי, אימא מאן אחר, יבם, א"ר אשי ב'
 תשובות בדבר, חדא דיבם לא איקרי אחר, ועוד כתיב, ושנאה האיש האחרון וכתב לה
 ספר כריתות או כי ימות האיש האחרון, ואיתקש מיתה לגירושין, מה גירושין שריא וגומרת,
 אף מיתה שריא וגומרת:

ופירש רש"י, והוא שרי לה - כשאינו בעולם נפטרה הימנו שהרי בו היתה קשורה:
 והא ערוית - כגון אשת אביו וכלתו ואשת אחי אביו שע"י קדושי הבעל נאסרו לקרוביו
 וכשימות הבעל לא שרו להו שאסורות לקרוביו לעולם: לכולי עלמא בעשה - ויצאה והיתה
 לאיש אחר ע"י גירושין ולא ע"י מיתה דושלחה לזו ולא לאחרת משמע ולא הבא מכלל
 עשה עשה: האי עשה מאי עבידיתה - שיהא הוא עומד בפניה ואיסור לאו וכתב שבה
 פקעו: אי אהני מיתת הבעל כו' ואי לא אהני - דאשמיעך קרא דאין מיתה משלחת: תוקמה
 במילתא קמייתא - ולא איצטריך למיכתב לאו בכ"ג: אלמה לא - לשון קושיא הוא וכי
 לא דבר הגון הוא כן: אפיקתיה - מיתת הבעל מחיוב מיתת בית דין ואוקימתה באיסור
 עשה: מעיקרא - קודם פדיונן: ואסירי בגיזה - כדאמרינן דכתיב לא תגזו: פרקינהו מעילה
 לית בהו - ומותרין לאכילה לכל אדם ואסירי בגיזה כדאמרינן בבכורות (דף טו) תובת ולא

גיזה בשר ולא חלב ודריש ליה בפסולי המוקדשין לאחר פדינון: איתקש מיתה לגירושין כו' - והאי דלא יליף ליה ממשמעות דקרא דכתיב בתריה לא יוכל בעלה הראשון כו' הא לאחר שרי משום דאיכא למפרך כדלעיל לזה בלאו ולכולי עלמא בעשה:

וכתבו התוספות שם בד"ה לכ"ע בעשה - אומר ר"י דאיכא עשה באשת איש כגון ודבק באשתו (בראשית ב) ולא באשת חבירו וכו':

וז"ל הפני יהושע שם, תוספות בד"ה לכו"ע בעשה. אומר ר"י דאיכא עשה באשת איש כגון ודבק באשתו כו' עכ"ל. ונראה דלפי"ז אפילו לפי המסקנא דבישראל איכא קרא דמיתת הבעל מתיר אפ"ה בבן נח אסור מעשה דודבק, וכזה הוה אתי שפיר הא דקאמר יהודה (בראשית לח, כד) הוציאנה ותשרף, משום דתמר בת כהן הוה, ואכתי פנויה הוה?, ולשיטת ר"י אתי שפיר, דבבן נח אין מיתת הבעל מתיר, אבל לאחר שאמר יהודה (שם לח, כו) צדקה ממני, וא"כ ראה ונזכר והכיר בה שהיא בתולה, דער ואונן שלא כדרךן שמשו, ובבן נח לא הוה בעולת בעל אלא בכדרכה, וקידושין נמי בבן נח לא מהני מידי, והיינו דקאמר צדקה ממני וגו' ולא יסף עוד לדעתה (שם) אפילו למ"ד לא פסק (סוטה י" ע"ב), כן נראה לי נכון. אלא דלפי"ז יש לדקדק, מאי מייית בסמוך מאלמנה לכ"ג, דלמא קרא לאלמנה מן האירוסין איצטריך, דבהא לא שייך עשה דודבק. מיהו בהא איכא למימר דמההיא עשה דודבק בלא"ה מקשה שפיר דלכו"ע בעשה ולכ"ג בלאו אלא דמקרא דפן ימות במלחמה לא מייית מידי, דהאי קרא ודאי בארוסה איירי, ולא שייך עשה דודבק, ולפרש"י אתי שפיר:

ובאוהל מועד סי' ע"ב הקשה, דמגמ' סנהדרין דף נח. משמע להדיא, דעשה דודבק לא שייכא לאחר מיתה. דאי' שם, דתניא על כן יעזב איש את אביו ואת אמו (בראשית ב, כד), רבי אליעזר אומר, אביו- אחות אביו, אמו- אחות אמו. רבי עקיבא אומר, אביו- אשת אביו, אמו- אמו ממש, ודבק- ולא בזכר, באשתו- ולא באשת חבירו, והיו לבשר אחד- מי שנעשים בשר אחד, יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד. אמר רב, רבי אליעזר אומר, אביו אחות אביו, אימא אביו ממש, היינו ודבק ולא בזכר. אימא אשת אביו, היינו באשתו ולא באשת חבירו. אימא לאחר מיתה, דומיא דאמו, מה אמו דלאו אישות, אף אביו דלאו אישות. אמו אחות אמו, ואימא אמו ממש, היינו באשתו ולא באשת חבירו, ואימא לאחר מיתה, דומיא דאביו, מה אביו דלאו ממש, אף אמו דלאו ממש. רבי עקיבא אומר, אביו אשת אביו, ואימא אביו ממש, היינו ודבק ולא בזכר, אי הכי אשת אביו נמי, היינו באשתו ולא באשת חבירו, לאחר מיתה. אמו אמו ממש, היינו באשתו ולא באשת חבירו, אמו מאנוסתו.

ופירש"י שם, על כן יעזב איש את אביו ואת אמו - לאדם הראשון נאמר: אחות אביו - וכל שכן אחותו: ודבק ולא בזכר - דליכא דיבוק, דמתוך שאין הנשכב נהנה אינו נדבק עמו: מי שנעשה לבשר אחד - שזרע יוצא מהם, שנעשה בשר האם והאב אחד בו: יצאו בהמה וחיה - שאין יולדין מן האדם, הני דר' עקיבא כולו חייבי מיתות נינהו, ומינה יליף לכל חייבי מיתות, אבל לר' אליעזר לית ליה קורבא דאישות, ואית ליה קורבא דאחיה: אימא לאחר מיתה - לחייבו על אשת אביו לאחר מיתת אביו, ומשני דומיא דאמו: אמו אמו ממש - ולא הוינו אשת חבירו, ובלאחר מיתת אביו נמי ליכא לתרוצה, דהיינו אשת אביו דאוקימנא לאחר מיתה, ומשני אמו אנוסת אביו דלאו אשתו, ואין כאן אלא משום אמו אפילו בחייו:

2. זה לשונו של הכותב שם, הרב דוד אלימלך שטארמהעלפער דומ"ץ בק' דינאב, אציע בזה הערה חדשה על דברי הפנ"י קידושין י"ג שהוכיח, דאשת בן נח אחר מות בעלה, קיימא בעשה של ודבק באשתו ולא באשת חבירו עיי"ש. ופלא בעיני, הלא גמרא ערוכה

מיתה, מסנהדרין נ"ח וכו'. ומתריך דבסנהדרין אזיל הש"ס להסלקא דעתין דאילו לא נכתב אביו, וא"כ ליכא לימוד בעריות דאסור לאחר מיתה וכו' ע"ש. לא העלה ארוכה כלל דבסנהדרין נ"ד³ איכא קראי גם בשאר עריות דאסירי לאחר מיתה, ואם כן גם אי לא כתב אביו לאורויי על אשת אביו לאחר מיתה, עם כל זה נסתר הסברא דהוא אסרה לה והוא שרי לה, משאר עריות דאסרה ולא שרי לה. ובזכרוני שגם בספר פרדס דוד העיר בזה על דברי הפני יהושע (ואינו תחת ידי).

והאמת יורה דרכו, שכל דברי הפני יהושע באותו דיבור מוקשים. בפרט להמעייין במהרש"א שם,⁴ באמת גם להמסקנא דהש"ס ליכא שום

לנגדו במס' סנהדרין נ"ח ע"א דקאמר, היינו באשתו ולא באשת חברו, ואימא לאחר מיתה וכו', הרי מפורש דליכא איסור בב"נ לאחר מיתה, וצע"ג. ולחומר הנושא י"ל לדעתי, דהרי הש"ס קידושיין קאמר מתחילה, סברא היא, הוא אסרה והוא שריה, והא עריות וכו', משמע דבלעדי קושייתם הוי ילפי' מסברא, והרי שם בסנהדרין לס"ד דאילו לא נכתב אביו לאורויי על אשתו לאחר מיתתו, אך היה נכתב באשתו לחוד לאסור אשת איש, אז שפיר היה נשמע מסברא, דמיתת הבעל מתרת, כיון שלהס"ד ליכא עוד עריות בב"נ לסתור הסברא, ע"כ פריך ואימא לאחר מיתה, משא"כ לפי האמת דכתב אביו לאסור אף לאחר מיתת אביו, אשתו, א"כ נסתר סברא דהש"ס, שפיר כתב הפנ"י, דנשאר בב"נ העשה דורבך, אף לאחר מיתת הבעל, ודו"ק.

3. מסכת סנהדרין דף נד. ורבנן אזהרה לאשת אביו מנא להו נפקא להו מערות אשת אביך לא תגלה ורבי יהודה הוא מיבעי ליה לאזהרה לאשת אביו לאחר מיתה ורבנן ההוא מסיפא דקרא נפקא ערות אביך היא. ולא הבנתי קושית הרב ז"ל, דמלשוננו משמע דאיירי בישראל, והמתריך הא מיירי בב"נ דאין לו שאר עריות ששייכי בו שינוי במיתה, כדאי' ברמב"ם הלכות מלכים פרק ט' ה"ה. שש עריות אסורות על בני נח, האם ואשת האב ואשת איש ואחותו מאמו וזכור ובהמה, שנאמר על כן יעזוב איש את אביו, זו אשת אביו. ואת אמו, כמשמעה. ודבק באשתו ולא באשת חברו. באשתו ולא בזכור. והיו לבשר אחד, להוציא בהמה חיה ועוף, שאין הוא והם בשר אחד. ונאמר, אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי ותהי לי לאשה:

4. דו"ל תוספות קידושיין שם, אלא מיתת בעל מג"ל - תימה דבפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נד), מצריכין קרא באשת אב ובשאר עריות, שאסורות בין מחיים בין לאחר מיתה, ובפ' הבא על יבמתו (יבמות דף נה), מצריך קרא ביבמה שיש לה בנים, דאסורה לאחר מיתה הבעל, והכא מצריך קרא להתיר אשת איש לאחר מיתת בעלה, וי"ל דאחרי שראינו שהתיר הכתוב, אשת איש לאחר מיתת בעלה, כדרשינן בשמעתין, איצטריך קראי דהתם, לאסור עריות לאחר מיתה, דלא נילף מאשת איש שהתיר הכתוב:

וכתב עלה מהרש"א וז"ל, בר"ה אלא מיתת כו' וי"ל דאחרי שראינו שהתיר הכתוב א"א כו' איצטריך קראי כו' עכ"ל. לכאורה ה"ה בהיפך, אחרי שראינו שאסר הכתוב בעריות,

יתור בישראל, רק דממילא נלמד זה מדאיצטריך קרא בעריות לאסור לאחר מיתה, שמע מינה באשת איש מותר לאחר מיתה, ואם כן גם להמסקנא, גם בבן נח ליכא העשה.

ועיקר הוכחת הפני יהושע מהא דאמר יהודה על תמר, הוציאווה ותשרף (בראשית לח, כד), וקשה הא פנויה היתה, אלא ודאי דבבן נח אין מיתת הבעל מתיר. תמוה לי מאד⁵, הא תמר היתה שומרת יבם, כמו שאמר לה, עד יגדל שלה (בראשית לח, יא), ושומרת יבם היא בלאו⁶, ובבן נח אזהרתן זו מיתתן (סנהדרין נ"ז ע"א, וסוף נ"ח ע"ב⁷), לכך שפיר חייבת

אצטריך הכא להתיר בא"א, וכן מוכח קצת בשמעתין, מהא דפריך והא עריות דאסור להו ולא שרי להו, ואין להקשות, דהיאך נילף מעריות לאיסורא, והא ה"ל שני כתובים ואין מלמדין, די"ל דאיכא בהו שום צריכותא, וכה"ג כתבו התוספות בפרק מי שאחזו (???) בד"ה וגמרינן מינייהו כו' ע"ש, אבל הוא דחוק, והנראה דו"ל, דסוגיא דהכא מעיקרא לא אסיק אדעתיה, שיש שום קרא להיתר בא"א, ושום קרא לאיסור בעריות, ולכך פריך הכא, אי סברא הוא להתיר בא"א והא עריות דאסרינן להו מסברא, עד דמסיק מקרא דפן ימות וגו' גמרינן להיתר, והשתא אחרי שראינו להיתר הכא בא"א, קמצריך התם קראי לאיסורא, דלא נילף מא"א כו', ואין להקשות לפי האמת, דהתם דכתיבי קראי בעריות, נימא מדאיצטריך קרא בעריות לאיסורא, נימא בא"א מותר, ול"ל קרא להתיר בא"א, דקושטא דכן הוא, וקרא דגבי א"א פן ימות וגו', לאו יתירא הוא, אלא ממילא משתמע מיניה א"א להיתרא, ותו לא מידי וק"ל:

5. באמת הפני יהושע בעצמו העיר בזה בכתובות דף סז: וז"ל תוספות בד"ה דכתיב היא מוצאת ר"ח גריס [מוצת] בלא אלף מלשון ויצת איש בציון עכ"ל. ויש לדקדק כיון שמיתת שריפה קי"ל [סנהדרין נ"ב ע"א] שהיא בפתילה של אבר שנותנין לתוך פיו בעל כרחו, וא"כ לא שייך האי דרשא, אלא דאפשר דהכא כיון דקודם מתן תורה הוה, דנוה בשריפה ממש, דבלא"ה נראה דהוראת שעה היתה, דאע"ג דתמר בת כהן היתה, מ"מ פנויה היתה, "ואע"ג דשומרת יבם היתה, מ"מ לכו"ע אין חייבין עליה מיתה כדאיתא בנדרים [ע"ה ע"א] אף למ"ד מאמר קונה קנין גמור" עכ"ל

6. דברים כה, ה, פי יִשְׁבוּ אֲחֵים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֶן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יִבְמָה יְבֵא עֲלֶיהָ וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה:

7. ז"ל גמ' סנהדרין דף נח/ב ואמר ריש לקיש עובד כוכבים ששבת חייב מיתה, שנאמר ויום ולילה לא ישבותו, ואמר מר אזהרה שלהן זו היא מיתתן. ופירש"י, נכרי ששבת - ממלאכתו יום שלם, חייב מיתה שנאמר יום ולילה לא ישבותו, וקא דריש ליה, לא ישבותו ממלאכה, דאבני אדם נמי קאי, ולא תימא לא ישבותו אהך ששת עתים דקרא קאי, כלומר לא יבטלו ולא יפסקו מלהיות, וכו': הערת המסדר - ואני בעניי לא הבנתי כוונת הרב, דבני נח לא הוזהרו כלל, בלאו דלא תהי' אשת המת החוצה וגו', ולא שייך לומר אזהרתן. וכו'.

שריפה, כיון דבת כהן היא. ואי משום דכבר היתה קטלנית דמתו ער ואונן, הא כבר נודע שיטת הפוסקים דגם קטלנית צריכה להתייבם⁸.

גם סוף דברי הפני יהושע, שמקשה מהא דקאמר הש"ס (קידושין שם) מקרא דפן ימות במלחמה (דברים כ, ז), דהא האי קרא בארוסה איירי, ולא שייך העשה דודבק באשתו, צע"ג אצלי. דהא גם בארוסה שייך העשה ולא באשת חבירו, דהא גבי ישראל מהני הקידושין, ונקראת אשת חבירו בארוסה ע"י הקידושין, כמו שכתב הוא בעצמו מתחילה, דרק גבי בן נח לא שייך העשה בקידושין לחוד, משום דגבי בן נח לא מהני קידושין, אבל האי קרא דפן ימות במלחמה בישראל איירי, דמהני קידושין, א"כ גם בארוסה שייך העשה. באופן שכל דברי הפני יהושע הללו קשים מאוד להולמם.

והנה בעיקר דבר זה, אם קטלנית מתייבמת⁹, ראיתי להעיר בזה קצת, יען שיש מבוכה רבה בזה בין הפוסקים¹⁰. דעת מהר"ם אלשקר סימן ע"ט, דקטלנית מתייבמת משום דשומר מצוה לא ידע דבר רע (קהלת ח, ה), וכן פסק בשו"ת מהרלב"ח סימן ל"ו. ועיין נודע ביהודה מה"ק (אבה"ע) סימן יו"ד, שפסק כן מדעת עצמו. אולם בשו"ת חכם צבי סימן א' חולק

8. ציון לקמן הערה 10.

9. איסור נשואי קטלנית מבואר בשו"ע אבן העזר - סימן ט' ס"א - אשה שנשאת (או נתארסה) (מ"מ פכ"א ונ"י פ' הבא על יבמתו) לשני אנשים, ומתו, לא תנשא לשלישי, שכבר הוחזקה להיות אנשיה מתים. ואם נשאת לא תצא, ואפילו נתקדשה יכנוס. ואם הכיר בה, יש לה כתובה; לא הכיר בה, אין לה כתובה משלישי, אבל משני יש לה כתובה, אפילו לא הכיר בה: הגה - י"א דדוקא אם מתו מיתת עצמם, אבל אם נהרג אחד מהן או מת בדבר, או נפל ומת וכדומה, אינו כלום. ולכן רבים מקילים בדברים אלו, ואין מוחין בידיהם (כ"י בשם חשובת הרמב"ן שבי"כ בס"א). י"א דה"ה אשה שנתגרשה שני פעמים, אין לישא אותה (רש"י פ"ב דיבמות והר"ן ר"פ נערה). אבל י"א מיתה דוקא (הגהת מיימוני בשם תוס') וכן עיקר:

10. דבר זה כבר נפתח בגדולים, וקצתם הובאו בבאר היטב ופתחי תשובה בשו"ע אבה"ע ז' סי' ט', ובברכי יוסף שם בארוכה, דכפאר הדור להרמב"ם סי' קמ"ו, והובא בכסף משנה פ"ט מהל' איסורי ביאה הל' ל"א, ומהר"ם אלשקר סע"ט, שו"ת הרא"ם (מזרח) ח"א סי' כ"ב, מהרלב"ח סל"ו, ונו"ב מה"ק אה"ע ס"ו, דמתביבמת, שו"ת רד"ך בית ג' חדר כ"ג, וחכם צבי ס"א, דאסורה.

11. ז"ל שו"ת חכם צבי - שאלה א. בא"ד, ומ"ש הרב ז"ל (שו"ת מהרלב"ח סי' ל"ח), דשומר מצוה לא ידע דבר רע. מאן לימא לן דלא שכיחא היזיקא מקרי, וכסולם רעוע דספ"ק דקידושין וסוף חולין, דאף שלוחי מצוה ניזוקין בו. וכיון שדחינו ראיות הרב ז"ל, אביא

על זה, וס"ל דיש איסור קטלנית גם ביבמה. והביא ראייה לזה מדברי רש"י ורמב"ן¹², שפירשו, גבי יהודה שאמר לתמר, שבי אלמנה בית אביך וכו' (בראשית לח, יא) לדחותה היה מכוון, שלא היה בדעתו להשיאה לו, כי אמר מוחזקת היא זו שימותו אנשיה. והרי שם היה מקום יבום, ואפילו הכי חייש לחשש קטלנית.

ראיות מפורשות כנגדו, מתרי קראי צוק"ל, ה"ה רש"י ורמב"ן ז"ל. בפרשת וישב אצל הייבום הראשון שהיה בעולם, שכתב רש"י. כי אמר, כלומר דוחה היה אותה בקש שלא היה בדעתו להשיאה לו, כי אמר פן ימות, מוחזקת היא זו שימותו אנשי. ורמב"ן כתב עליו ולא ידעתי למה יתבייש יהודה והיא אסורה לשלה, כמו שאמרו נשואין בתרי זמני הוה חזקה [עכ"ל]. ש"מ לדידי' נמי ס"ל דאף ביבום אסורה הקטלנית, ודוקא יהודה שהי' יודע כי בניו חטאו וישלחם כו'. ואין לומר דשאני מצווה ועושה, דלא תהא גרועה מצווה דאורייתא שרצו אבותינו לקיימה, ממצווה קלה דרבנן דאמר' בה שלוחי מצוה אינן ניזקין. ואם אנו מצווין על מצות דרבנן מלא תסור. הרי כתב הרמב"ן בהשגתיו על ס' המצוות, דאינו אלא אסמכתא בעלמא, ולא תסור לא להכי אתא כלל. אלא שהורשו כל חכמי דור ודור, לתקן כאשר יראה בעיניהם לתיקון וסייג. כ"ש באבותינו הקדושים ע"ה, שרצו לקיים גופי התורה, אשר נשתבח בזה אבינו הראשון ע"ה, באמרו כי ידעתיו ושמרו דרך ה' כו', ונאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמתי מצותי חוקתי ותורת. ודאי שמי מהם השומר מצוה, לא ידע דבר רע. אלא ודאי שאין כאן ענין לשומר מצוה, כיון דשכיח הזיקא. ומי שירצה לדחות כל זה, עכ"פ די לנו שאין ראוי מכרחת לשלא נחוש לקטלני ביבמה. וממילא הדרינן לכללין, דספק סכנתא לחומרא.

12. ז"ל רמב"ן שם. ויאמר יהודה לתמר פלגו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו, כי מוחזקת היא זו שימותו אנשיה, לשון רש"י. ולא ידעתי למה יתבייש יהודה המושל בדורו מן האשה הזאת, ולא יאמר אליה לכי לשלום מביתי, ולמה יטעה אותה, והיא אסורה לשלה, כמו שאמרו (יבמות ד: ו) בנשואים בתרי זמני הויה חזקה. ועוד כי בהיותו מקפיד על זנוניה לחייב אותה שריפה, נראה שהיה חפץ בה להיותה בביתו. ורחוק הוא, שלא שמע יהודה כי בניו חטאו, וישלחם ביד פשעם, ואין לתמר בהם חטא: והנכון בעיני שהיה שלה ראוי ליבם, אבל לא רצה אביו שייבם אותה ועודנו נער, פן יחטא בה כאחיו אשר מתו בנעוריהם, כי נערים היו, אין לאחד מהם שתיים עשרה שנה. וכאשר יגדל וישמע למוסר אביו, אז יתננה לו לאשה. וכאשר המתינה ימים רבים, וראתה כי גדל שלה בעיניה, והוא עודנו נער לאביו כי אין לו עשר שנים, והיה ממתין לו עוד, אז מיהרה תמר ברב תאותה להוליד מזרע הקדש, ועשתה המעשה הזה:

כי אמר - כלומר היה דוחה אותה בקש, שלא היה בדעתו להשיאה לו, כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו, כי מוחזקת היא זו שימותו אנשיה, לשון רש"י. ולא ידעתי למה יתבייש יהודה המושל בדורו מן האשה הזאת, ולא יאמר אליה לכי לשלום מביתי, ולמה יטעה אותה, והיא אסורה לשלה, כמו שאמרו (יבמות ד: ו) בנשואים בתרי זמני הויה חזקה. ועוד כי בהיותו מקפיד על זנוניה לחייב אותה שריפה, נראה שהיה חפץ בה להיותה בביתו. ורחוק הוא, שלא שמע יהודה כי בניו חטאו, וישלחם ביד פשעם, ואין לתמר בהם חטא:

והנכון בעיני שהיה שלה ראוי ליבם, אבל לא רצה אביו שייבם אותה ועודנו נער, פן יחטא בה כאחיו אשר מתו בנעוריהם, כי נערים היו, אין לאחד מהם שתיים עשרה שנה. וכאשר יגדל וישמע למוסר אביו, אז יתננה לו לאשה. וכאשר המתינה ימים רבים, וראתה כי גדל שלה בעיניה, והוא עודנו נער לאביו כי אין לו עשר שנים, והיה ממתין לו עוד, אז מיהרה תמר ברב תאותה להוליד מזרע הקדש, ועשתה המעשה הזה:

ולפענ"ד, דאין מזה שום סתירה לשיטתם. דהנה ראיתי להאחרונים¹³ שהקשו, לפי שיטת הפוסקים דקטלנית צריכה להתייבם משום שומר מצוה וכו', א"כ במתו אחיו מחמת מילה¹⁴, נמי נימא דימול השלישי, משום דשומר מצוה וכו'. ועיין בשו"ת גור אריה יהודה (סי' י"ט)¹⁵ מזה.

אולם לפי דעתי לא קשה מידי,¹⁶ דשאני התם דכבר מלו שני בניו ועשה מצוה, ואפילו הכי מתו, הרי דלא הגיץ המצוה להצילם ממייתה, על כן לא סמכינן בהשלישי למולו משום דשומר מצוה וכו', והיכי דשכיח הזיקא שאני, עיין פסחים ח'. אבל גבי יבמה, דאכתי לא נתברר, אם גם במקום מצוה יהיה סכנה, דבבעלים הראשונים לא היה מצוה. ואי משום פריה ורביה, זה לא חשיב מצוה דהיה אפשר באחרת, וכנודע מדברי הרשב"א נדרים ט"ו¹⁷. על כן שפיר נימא בקטלנית דמתייבמת משום דשומר מצוה וכו', והמצוה תגיץ עליו שלא ימות. [ולפי"ז היכא דנתייבמה ב' פעמים ומתו ב' יבמיה, בקטלנית כהאי גוונא פשיטא דלכולא עלמא לא תתייבם פעם שלישית, דהרי דמי ממש למתו אחיו מחמת מילה, דהרי חזינן דלא הגינה המצוה. והברכי יוסף (אבהע"ז סי"ט אות ב'¹⁸) נסתפק בזה, ולפי מה שכתבתי לעניות דעתי, הדבר פשוט וברור].

13. כן הקשה בשו"ת גור אריה יהודה הצוין להלן, על תשו' נו"ב דקטלנית מתייבמת.

14. כנפסק בשו"ע יורה דעה - סימן רסג ס"ב וג'. אשה שמלה בנה ראשון ומת מחמת מילה שהכשיל כחו, ומלה גם השני ומת מחמת מילה, הרי הוחזקה שבניה מתיים מחמת מילה, ל"ש מבעל אחד או משנים, ולא תמול השלישי, אלא תמתין לו עד שיגדיל ויתחזק כחו. והוא הדין אם איש אחד מל בנו ראשון ושני, ומתו מחמת מילה, לא ימול השלישי, בין שהיו לו מאשה אחת בין משתיים. (ויש חולקין וסבירא להו דלא שייך באיש רק באשה (חידושי אגודה פ"א דמילה), ונראה דספק נפשות להקל): והוא הדין אם אשה מלה בנה ומת מחמת מילה, וגם אחותה מלה בנה ומת מחמת מילה, שאר האחיות לא ימולו בניהן, אלא ימתינו עד שיגדלו ויתחזק כחם:

15. להג"ר ארי' יהודה ליב ב"ר יוסף תאומים מבראד ז"ל - זאלקאווא תקפ"ז.

16. כן חילק בשו"ת גא"י הנ"ל, אך שכתב דדוחק לומר כן, ולא ביאר דוחקו.

17. חדושי הרשב"א נדרים דף טו:; ד"ה ואמר רב כהנא. וז"ל, ועדיין קשיא לי, מ"מ הא איכא מצות פריה ורביה דרמיה עליה. ויש לומר דאינו מחוייב להקים זרע מזו, דהא אפשר לו באשה אחרת.

18. וז"ל שם, לדברי הרא"ם והרלנ"ח דאין איסור קטלנית ביבמה, גם לדעת הרא"ש, יש לחקור. יבמה שנתיבמה ב"פ ומתו היבמין, אם גם באופן זה נימא דתתייבם לשלישי,

ומעתה אין כאן שום קושיא מהך דיהודה. דנתכוון לדחותה, יען דכבר ראה דאונן בנו קיים בה מצות יבום, ולא הגינה עליו המצוה, [דהוא לא ידע דאונן מת מחמת העון]. על כן בכהאי גוונא שפיר הדין דלא תתייבם שוב עוד, דלא שייך בכהאי גוונא שומר מצוה וכו', דהרי לא הגינה. וזה שאמר, פן ימות גם הוא כאחיו (בראשית לח, יא), רצה לומר כמו אחיו שמת, אף דקיים בה מצוה ולא הגינה עליו. אבל בשאר אשה שמתו בעליה הראשונים ונפלה עתה ליבום, אמרינן שפיר דקטלנית תתייבם, ושומר מצוה לא ידע דבר רע.

ולפי זה יש להצדיק דברי הפני יהושע, מה שהקשה דפנויה היתה, כנזכר לעיל. דשם לא היתה שומרת יבם, משום דהיתה קטלנית גם במקום יבום, ובאופן זה אינה מתייבמת כנ"ל.

הצעיר חיים דוב בעריש שטראך האבד"ק נייאמארקט.



- ה -

הערה בענין ממוזר, אי חייב בפו"ר. על ספר שלחן העזר על
עניני קידושין (נדפס תרצ"ב) מהג"ר יצחק צבי לעבאוויטש
הי"ד אבד"ק טשאפ

בשלחן העזר סי' א' סעי' א'. חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות
ולרבות וכו'. ובשמלה לצבי שם באות ב' כתב - כל אדם. עי'
בפמ"ג לאור"ח סי' ר"מ במשב"ז, שכתב להסתפק בממוזר, אם חייב בפו"ר
ע"ש¹. ובנתיבות לשבת באבה"ע סי' א' כתב, דתלוי בהא, אם בהוליד
ממוזר קיים פו"ר, אמרי' דגם ממוזר חייב בפו"ר, ע"ש². ובחקר הלכה
להל' אישות סי' ד', הביא ראיה, דחייב ממוזר בפו"ר, ע"ש³. ובמנ"ח

1. ז"ל הפמ"ג על אור"ח - משבצות זהב - סימן ר"מ סק"א. ויש לנו ספק אחד אכתבנו
פה, אם פסולי קהל כמו מצרי ואדומי עמוני וממוזר כו' אם מצווין על פו"ר או לאו,
ועי' תוס' גיטין דף מ"א ע"ב ד"ה לא. שכתבו בשם ר"י ברבי מרדכי, דפריה ורביה לא
שייך בעבודות, כי אם בצד חירות, ולשבת שייך בעבד ג"כ. וחצי עבד פסולי קהל הוה,
אפ"ה בצד חירות שייך פו"ר. וי"ל דיש תקנה בשחרור, משא"כ בממוזר ושאר פסולי קהל.

2. ז"ל נתיבות לשבת (מהג"ר פינתס הלוי הורוויץ-לבוב תקצ"ז) שם ס"ק ח'. והנה לכאורה היה
נראה, לדעת רמ"א דמתקיים בממוזר מצות פו"ר, ה"ה דממוזר נמי מצווה על מצות
פו"ר. אך קשה, מהא דאמרי' בקידושין ס"ט, דאושפיזיכנא דר' שמלאי ממוזר הוה, א"ל
אי אקדמתיך טהרתינהו לבנך. קשה, האיך אסביה עצה לישא שפחה לבטל מצות פו"ר,
דבנו משפחה לאו בנו הוא, כדקתני בפ' כיצד, חוץ מבנו משפחה ונכרית. ודוחק לומר
שכבר היו לו בנים ממזרים. ואפשר לומר דאע"ג דמקיים בממוזר פו"ר, אפ"ה אינו מצווה
משום דלא ירבה ממזרים. (כוונתו לומר דאפשר דלא תליא הא בהא, ולא בירא ליה, ודלא כבעל שלחן העזר
דקא פסיק ותני משמיה בודאות, המסדר).

3. ז"ל חקר הלכה (מהג"ר נפתלי העוזר הלוי לנדא-לעמבערג תרמ"ס) ערך אישות אות ד' - עי' בס'
נתיבות לשבת שחקר וכו'. ונ"ל להביא ראיה מן הש"ס, דממוזר חייב בפו"ר. דבש"ס
פסחים דף פ"ט מקשינן גבי עבד, שחצי עבד וחצי בן חורין לא יאכל משל רבו, הא משל
עצמו יאכל. מהא דתנן, לא יאכל לא משל רבו ולא משל עצמו. ומשיננן, הא למיד' דכופין
את רבו לעשותו בן חורין, והא למ"ד דאיך כופין. ואי איתא דממוזר אינו מצווה בפו"ר,
לישני הא והא כמ"ד דכופין, ורק דמיירי באופן שאינו מחויב בפו"ר, דאז אין כופין, וכגון
שהוא ממוזר, שהיתה אמו חצי שפחה וחב"ח הנשאה לח"ע וחב"ח, דאז הולד ממילא ח"ע
וחב"ח משום דולדה כמותה, וממוזר הוי משום דצד עבודת משתמש באשת איש, כמ"ש
תוס' בגיטין ד' מ"א, וא"כ אינו מצווה על פו"ר, דהא המשנה בכאן לא אתי לאשמועינן
דיני שחרור רק דיני ק"פ, וא"כ משכחת כה"ג דאיך כופין. (צ"ע ראייתו דרדאי פשוט יותר לאוקמי

מצוה א' 4 כתב, דכיון דממזר חייב בכל המצוות, עיי' בש"ך יו"ד רפ"א 5.

כמ"ד אין כופין מלאוקמיה כמ"ד כופין ובעבד ממזר. המסדר). וכו'. ע"כ דממזר מצווה על פו"ר, וכופין אף היכא דהוא ח"ע וחב"ח מצד אמו, ולא פשע האדון, מ"מ כיון שהעבד לא פשע, אומרים לו חטא שיזכה חבירך, כמ"ש בזה הראשוני. או כמ"ש הרשב"א, דמשום צד חירות לא שייך העשה דלעולם בהם תעבודו.

4. ספר מנחת חינוך - מצוה א - אות [כב]. ופסולי קהל כגון ממזר אם חייב בפריה ורביה. עיין פרי מגדים אור"ח סי' ר"מ ס"ק א', נסתפק בזה בדין פסולי קהל. ולכאורה כיון דממזר חייב בכל המצוות, פרט לענין פסולי קהל דמותר בהם, אבל בכל המצוות לא מציינו דממזר יהיה פטור, והראשונים הקשו היאך יהיה ממזר מותר בשפחה, יעויין שם (רבינו ניסים על הרי"ף קידושין דף ל'. וא"ת ממזר אמאי מותר בשפחה, שהרי חייב הוא בכל לאוין שבתורה, ומחויב בשאר לאוין דחיתון, שהרי אסור הוא בעבודת כוכבים. ומאי שנא ממשוחרר דאסור אפילו בשפחה, כדאמרין בפרק השולח (דף מא.) לישא שפחה אינו יכול. תירץ ר"ת ז"ל דלאו דשפחה שאני, דלא אמר רחמנא לא תקח שפחה, ומדאפקיה בלשון לא יהיה קדש, משמע שאין ממזר בכלל, שכיון שיצירתו בעבירה, קדוש ועומד הוא). א"כ ודאי חייב. ובש"ך יו"ד סי' רפ"א סק"ח נראה, דממזר אינו חייב בכל המצוות. ועיין נודע ביהודה מהדורא תנינא יו"ד סי' קפ"ב, ומהרי"ט אלגאזי דף פ"ט [בכורות פ"ח אות ס"ה (הראשונה)], השיגו על זה מכמה דוכתי דממזר ודאי חייב בכל המצוות, א"כ לכאורה חייב ג"כ בפריה ורביה. אך מ"מ צ"ע, כיון דמרבח פסולים בישראל, היאך תצויהו תורתנו הקדושה שדרכיה רככי נועם, להוליד בנים ממזרים. ואם יהיו לו בנים משפחה, לא יקיים, כי אין הולד שלו. א"כ צריך ליקח אשה חוץ משפחה, ולא יטהרו הבנים בשום ענין, ואיך שייך לומר שמצווה בפריה ורביה וכו'. ושם אות [כג] כתב. וגר עמוני ומואבי ג"כ צ"ע אם חייב בפריה ורביה, כי הבנים יהיו פסולין, דעמונים ומואבים פסולים לעולם. אף דהבנות יהיו כשרים דעמוני ולא עמונית [יבמות ע"ו ע"ב], מ"מ המצוה של פריה ורביה אינה אלא בכך ובת, והבנים פסולים, וירבה פסולים בישראל. ואפשר בכאן ירבו גם כן כשירות, כי הבן ג"כ יולדו לו בנות והם כשירות, על כן חייב במצוה זו. אבל ממזר דמרבח רק פסולים צ"ע, כמו שכתבנו לעיל [באות הקודמת]. אך דמבואר בשו"ע כאן סעיף ו', דאם היה לו ממזר קיים פ"ו אף דמרבח פסולים, א"כ י"ל דממזר חייב, אבל כבר כתבנו [לעיל סוף אות ח'] שהוא צ"ע, והרי"ף והר"מ השמיטו הירושלמי [דבממזר קיים פריה ורביה], וצ"ע:

5. שו"ע יורה דעה - סימן רפא ס"ד. ס"ת שכתבו ממזר, יש פוסלין. (וה"ה גר תושב) (מרדכי סה"ק): ובש"ך שם - סק"ח. יש פוסלין. במרדכי כתב טעם אחד, דכשמגיע לפסוק לא יבא ממזר בקהל ה', נחפו ואינו כותב האזכרה לשמה, ואפי' אמר נתכונתי, אנן סהדי שלא נתכוון. וה"נ בגר תושב כשיבא לכתוב לא תאכל כל נבלה וגו' לגר אשר בשעריך תתנה וגו' כי עם קדוש אתה לה' אלהיך. וכ"כ בעט"ז, טעם זה. אבל באמת טעם זה אינו עיקר, דא"כ אמאי כל הס"ת פסולה, תפסל אותה יריעה ותו לא. ועוד דא"כ, ס"ת שכתבו ממזר או גר חוץ מאותן פסוקים, תתכשר. אבל במרדכי שם, כתב עוד טעם אחר, ממזר אינו מוציא רבים ידי חובתן, וכל שאינו מוציא רבים י"ח פסול לכתוב. עוד נ"ל טעם, דדמי לעבד ואשה וקטן, שאינם חייבים במצות, להכי פסולים לכתוב ס"ת. וה"ה גר וממזר, יש כמה וכמה מצות שאין חייבים בהם. י"ל לפ"ז כל הס"ת פסולה, בכל ענין. וכן נראה מדברי המחבר:

ובנודע ביהודה מהד"ת חיו"ד קפ"ב⁶, ומהרי"ט אלגזי בכורות דף פ"ט⁷, השיגו על הש"ך והעלו דממזר חייב בכל המצוות, א"כ חייב גם בפו"ר. אך כתב, דמ"מ צ"ע דמרבה פסולים בישראל, והאיך תצויהו התוה"ק ע"ז. ואם יהיה לו בנים משפחה לא יקיים, כי אין הולד שלו ע"ש. ועי' בשדי חמד (חלק ט') בשו"ת דברי חכמים שלו סי' נ"ט⁸, כתב ג"כ דחייב

6. מלשון המנ"ח המובא לעיל משמע, דהנו"ב משיג על הש"ך בזה. אבל המעיין בפנים יראה, דאדרבה הוא מיישב דבריו ממה שהקשה שם השואל, רק שמתמה עליו בענין אחר עיי"ש.

7. מהרי"ט אלגזי על חלה - אות סה סק"ד בא"ד. כיון דמחויב בכל המצוות כישראל, כדמוכח בתוספתא בפ"ה דברכות [הט"ו]. דתני התם הכל חייבים בבהמ"ז, כהנים [לויים] ישראלים וגרים ועבדים משוחררים חללים וממזרים נתינין סריס אדם סריס חמה פצוע דכא וכרות שפכה, כולן חייבים ומוציאין את הרבים ידי חובתן עכ"ל. וכ"כ תניא לענין מצות תקיעת שופר [בתוספתא] בפ"ב דר"ה [ה"ד] דקתני, הכל חייבים בתקיעת שופר כהנים וכו' וממזרים וכו' ומוציאין את הרבים י"ח יעו"ש, וכ"כ תניא לענין מקרא מגילה [בתוספתא] בפ"ב דמגילה [ה"ד] ממש כלשון זה. והביאה הפר"ח בהל' מגילה סי' תרפ"ט [אות א'] ע"ש. הרי בפירוש דממזר חייב בכל המצוות, ולא עוד אלא דמוציא את הרבים י"ח, כישראל גמור:

אשר עפ"י זה תמיה לי, מ"ש המרדכי בסוף הלכות קטנות וז"ל, ותניא במס' סופרים וכו', ותו פסל התם [מסכת סופרים פ"א הי"ג] ס"ת שכתבו גר או ממזר. ורבינו שמחה כתב דלא גרסינן ממזר, משום דקתני התם, זה הכלל כל המוציא את הרבים י"ח כותבו, וממזר מוציא את הרבים י"ח, ואיני יודע מנין לו שמוציא את הרבים י"ח, דמהיאי דמס' סופרים איכא למילף שאין מוציאין או מדאורייתא או מדרבנן עכ"ל. והדבר תימה איך אשתמיט להמרדכי, ברייתות מפורשות בתוספתא דקתני בפירוש, דמוציא את הרבים י"ח, לא במקום אחד אלא בשלש מסכתות. ובתלתא הוא חזקה דודאי ברייתא מותרתא היא, והאמת כן הוא דמוציא את הרבים י"ח כסברת ר"ש. ועי"כ לומר דל"ג התם לענין ס"ת ממזר, כיון דממזר מוציא את הרבים י"ח. ומהתימה על כל הפוסקים שהביאו דברי המרדכי הנזכר ביו"ד סי' רפ"א [סע' ד'], ולא הרגישו מזה. ובשיורי כנה"ג א"ח סי' נ"ג, הגהת הב"י אות י"ד כתב וז"ל, שליח ציבור ממזר, נראה שתלוי במחלוקת ר"ש והמרדכי, אם ממזר כשר לכתוב ס"ת עכ"ל. וגם הוא לא הרגיש לומר, דודאי דברי המרדכי דחויים הם מקמי סברת ר"ש, כיון דאיכא ברייתות מפורשות כוותיה: באופן דנמצינו למדים, דעכ"פ ממזר חייב בכל המצוות. ואפי' לסברת המרדכי אינו אלא להוציא אחרים י"ח, מטעם דאינו כבוד צבור, דממזר דיצירתו בעבירה, יוציא את הרבים י"ח. אבל פשיטא דאזיל ומודה, דאיהו גופיה חייב במצוות וכו':

8. ז"ל, ממזר אי מצווה אפו"ר. ראיתי במכתב לאחד מרבני דורינו יצ"ו. שכתב בפשיטות, דאינו מצווה אפו"ר. דאיך יעלה על הדעת, שהתוה"ק תצוה להרבות ממזרים בישראל. ולי ההדיוט נראה דמצווה בפו"ר, ומה"ט הוא דמצטרף לפטור את אביו מפו"ר, וכמש"כ הרמ"א סי' א' ס"ו. דאי ליתיה בפו"ר, הו"ל כסריס דאינו פוטר את אביו. ומה גם דיכולים ממזרים ליטרה (כר"ט סופ"ג וקידושין). וא"כ מצווה ועומד בפו"ר, במה ששייך לו, וק"ל.

ממזר בפו"ר, דיכול לקיים ולטהר ממזרים ע"י שפחה. ונעלם ממנו כי ע"י שפחה אין הולד שלו, וצ"ע.

וע"ז העיר הרב מנימארקט ז"ל, (בהסכתו על הספר, ונדפס בסופו), וכתב בזה"ל - בחלק א' סי' א' סק"ב. במש"כ השד"ח דממזר חייב בפו"ר, משום שיכול לקיים ולטהר ממזרים ע"י שפחה וכו'.⁹ וע"ז העיר כבודו דנעלם ממנו, כי ע"י שפחה אין הולד שלו. והגאון כלי חמדה בהערותיו אות א' כתב דכונת השד"ח משום לשבת וכו'.¹⁰ הצדק בזה עם כת"ה, דאם ממזר פטור מפו"ר שלא ירבה ממזרים, פטור גם מלשבת. וכ"כ בחקר הלכה ה' אישות ע"ש¹¹. אולם לענ"ד י"ל עפמש"כ בשמלה לצבי שם מהנתיבות לשבת, דזה תליא אם קיים מצות פו"ר בממזר או לא וכו'.¹² והנה באבה"ע סי' א' ס"ו ברמ"א¹³, ה"י הבן ממזר קיים פו"ר. ע"י כב"י בשם הרשב"א, ומקורו מהירושלמי, כמ"ש בהגרא"ו ובשו"ת חיים שאל ח"א סי' ע"ד¹⁴. וי"ל דהירר' לשיטתו דגם באין הבן מתייחס

9. לשונו מובא בהערה הקודמת.

10. ז"ל שם בהערותיו (שנדפסו בסוף הספר). פשוט בכונת השד"ח, דעכ"פ קיים עשה דלשבת, שהיא עשה מדברי קבלה ויסוד הטעם למצ"ע דפו"ר. כמו שמוכרח מדברי ריו"ח בימות ס"ב, דס"ל דהיו לו בנים ומתו לא קיים פו"ר, משום דלשבת בעינן וליכא וכו'.

11. מובא לעיל הערה 3.

12. לשונו מובא בהערה 2. ועיי"ש שהערנו דלא ברירא ליה דבר זה.

13. שו"ע אבן העזר - סימן א ס"ו. הגה - היה הבן ממזר או חרש, שוטה וקטן, קיים המצוה. (ב"י בשם הרשב"א): ובבית יוסף שם כתב. גרסינן בירושלמי פ"ב דיבמות (ה"ח), אמתניתין דמי שיש לו בן מכל מקום, פוטר את אשת אביו וכו', ובנו הוא לכל דבר, אפילו לפריה ורביה. וכתב הריטב"א (ביבמות כב. ד"ה מתני') פ"י דאפילו בבן ממזר יצא ידי פריה ורביה, עד כאן לשונו: ובבאור הגר"א שם ס"ק [טז] היה הבן כו'. ירושלמי פ"ב אמתני' ובנו הוא לכ"ד, אפי' לפו"ר. וכ"ש לחרש שוטה שהן בכלל מי שיש לו בן מ"מ. וגמ' ל"צ לאתווי זה מכללא, דאין זה רבותא, וכמש"ש חוץ מן השפחה כו'.

14. שו"ת חיים שאל ח"א סימן ע"ד אות מ"ו. כתב מור"ם אבה"ע סימן א' דין ו' בהגהה. היה הבן ממזר או חרש שוטה, קיים המצוה. ועתה בא לידי ספר קרבן העדה, פירוש ירושלמי סדר נשים. וראיתי ביבמות דף ז' ע"ג בתוספותיו, דהקשה על מור"ם, דהא הוא בעיא בירושלמי, וספיקא דאורייתא לחומרא. וגרם למור"ם שלא עיין בירושלמי, אלא בבית יוסף שלא הביא ראשית הירושלמי. גם הרשב"א לא הזכיר שהיא בעיא, ואפשר שלא בא אלא לפרש דברי הירושלמי וצ"ע עכ"ד. ולי ההדיוט הדבר ברור דהרשב"א והריטב"א ומרן דגריר אבתריה, לא הוו גרסי כנסחא דקמן בירושלמי דהוא בעיא, אלא גרסי בפשיטות,

אחריו קיים המצוה, כמ"ש תוס' חגיגה ב: ד"ה לא תוהו¹⁵, מהירו' כן.

כמו שהביאו הלשון. ומור"ם נקיט כותייהו. ומי יחוש לנסחאות שלפנינו, ובפרט בירושלמי, נגד הגירסא שהביאו הראשונים. וחס לה למרן בית יוסף שלא יביא תחילת הירושלמי, דח"ו הוא כנותן מכשול. וזה פשוט וברור בעיני, ועי' ברכי יוסף. (דמבאר שם, דאולי מה שהשמיטוהו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש, משום דמשמע להו דהבבלי ל"ס כהירו' בזה. אך יותר נכון לומר דגירסתם בירו' שהיא בעיא וספיקא לחומרא. אך נשאר בצ"ע למה לא הביאו הספק ולפסקוהו לחומרא. וגם צ"ע על מה שהביאו הרשב"א והריטב"א מן הירו' דיצא, וברך כלל גירי אחר הרי"ף ודעימיה):

15. דבגמ' חגיגה דף ב. איתא – דתנן (גיטין פ"ד) מי שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, דברי בית הלל. אמרו להם בית שמאי, תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם, לישא שפחה אינו יכול, בת חורין אינו יכול, ליבטיל, והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, שנאמר לא תהו בראה לשבת יצרה. אלא מפני תיקון העולם, כופין את רבו, ועושה אותו בן חורין, וכותב לו שטר על חצי דמיו. וחזרו בית הלל, להורות כדברי בית שמאי. ועי' כתבו תוספות שם ד"ה – לא תהו בראה – האי עשה אלים טפי מפרו ורבו. כדאמר במגילה בפרק בתרא (דף כז), מוכר אדם ס"ת לישא אשה וללמוד תורה, ומייתי לא תהו בראה. אבל י"מ משום דעבד לא מיפקיד אפריה ורביה, דאמר (עי' יבמות סב.) היו לו בנים בעבודתו ונשתחרר לא קיים פריה ורביה. ולא מילתא היא, דאמר בירושלמי דמו"ק (פ"א ה"ז), עבד מהו שישא אשה במועד, אמר להון נשמעינן מן הדין מתניתין, יבטל והלא לא נברא העולם אלא בשביל פריה ורביה. ואמר שמעון בר אבא משום רבי יוחנן, כל שהוא מצווה על פריה ורביה, לא ישא אשה במועד. ועוד לישנא דנקט הכא, והלא לא נברא העולם אלא בשביל פריה ורביה, משמע דאתרוייהו קאי. והא דאמרינן לא קיים פריה ורביה, היינו מטעם דבעינן זרעו מיוחס אחריו, ואפילו ישראל שיש לו בן מן השפחה, אינו קרוי אחריו. ועוד, פרו ורבו, אכולהו בני נח כתיב, אף לכנען:

וז"ל תלמוד ירושלמי מסכת מועד קטן דף ה: הלכה ז. מתני'. ואין נושאין נשים במועד, לא בתולות ולא אלמנות ולא מייבמין, מפני ששמחה היא לו. אבל מחזיר את גרושתו, ועושה אשה תכשיטיה במועד. רבי יהודה אומר אשה לא תסוד, מפני שניווול הוא לה:

ושם דף ו. גמ'. שמעון בר בא בשם רבי יוחנן מפני ביטול פריה ורביה. בעון קומי רבי יסא, העבד מהו שישא במועד, אמר לון נישמעניה מן הדא, מי שחציו עבד וחציו בן חורין. ואמר שמעון בר בא בשם רבי יוחנן, מפני ביטול פריה ורביה. הדא אמרה שהעבד מצווה על פריה ורביה, וכל שהוא מצווה על פריה ורביה, אסור לו לישא במועד. ר' אילא ר' לעזר בשם ר' חנניה, על שם שאין מערבין שמחה בשמחה. רבי לא שמע לה מן הדא (מלכים א ח), כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים. ר' יעקב בר אחא שמע לה מן הדא (בראשית כט), מלא שבוע זאת. ר' אבהו בשם רבי לעזר, מפני הטורת.

ובאמת צ"ע כוונת התוס', דקודם מדייק מהירו' דעבד מצווה על פו"ר, ולבסוף מסיק דמטעם דבעינן זרעו מיוחס אחריו, לא קיים בזה מצות פו"ר. ונראה דס"ל להתוס', דהעבד מצווה לעשות את שלו ולעסוק בפו"ר, הגם דלא יתיחס אחריו, ולא יצא לעולם מחובת פו"ר, כיון דאין לו בנים מיוחסים אחריו. וזה מילתא דתמיה.

והאמת דבגיטין מא: הביאו התוס' דברי הירו', ודייקי בהיפך דעבד אינו מצווה על פו"ר, דז"ל שם. לא תוהו בראה לשבת יצרה – הא דלא נקט קרא דפרו ורבו. משום דאי הוה יכול לקיים שבת כל דהו, משום מצות פרו ורבו, לא הוה כפינן ליה, והכא כפינן ליה

בעבד, דלכו"ע אין לו חיים, ומ"מ קיים המצוה, שהבנים נקראים על שמו. ולכן שפיר י"ל אף בשפחה, אע"ג דאין הבן שלו, מ"מ קיים המצוה. וממילא לשי' הירו' ממזר חייב בפו"ר דיכול לטהר ע"י שפחה כנ"ל, דנקראים על שמו. אבל לדידן צריך להיות מתייחס אחריו¹⁶, לכן השמיטו הפוסקים דין דמזר חייב בפו"ר¹⁷:



כפירשנו. אי נמי נקט האי קרא, משום דמוכחא דמצוה רבה היא. וכן בפ' בתרא דמגילה (דף כו.) מייתי לה, גבי מוכר ספר תורה ללמוד תורה ולישא אשה. דקאמר שאני תלמוד תורה, דאמר מר גדול תלמוד תורה כו', אשה נמי לא תהוה בראה. וה"ר יצחק ברבי מרדכי מפרש, דנקט לשבת יצרה משום דשייך אף בצד עבודת, אבל פרו ורבו לא שייך אלא בצד חירות. וכן משמע קצת בירושל' דפרקין ודפ"ק דמ"ק. דאמר תמן תנן אין נושאין נשים במועד, שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן אומר מפני ביטול פריה ורביה. פירוש שלא ימתין מלישא עד המועד, שהוא זמן שמחה ופנוי מכלום. בעון קומי רבי אסי, העבד מהו שישא במועד. אמר להון נשמענה מן הדא, יבטל והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, ואמר שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן, כל שהוא מצווה על פריה ורביה אסור לו לישא במועד. פירוש כל שהוא מצווה על פריה ורביה משום לשבת יצרה, כגון עבד, אבל מפרו ורבו ודאי לא מיחייב וכו'.

ועכ"פ נראה מדברי הרב מנימארקט ז"ל, שהבין דלא כתוס' בחגיגה, רק דלהירו' כיון שעבד מצווה אפו"ר, סבירא להו דגם יצא חובת פו"ר, אע"ג דעבד אין לו חיים. נמצא דממזר יכול לקיים פו"ר ע"י שישא שפחה ויטהר בניו. לכן ס"ל שיצא פו"ר גם ע"י בנו ממזר כיון שיכול לקיים פו"ר ע"י שפחה.

16. דבשו"ע אבן העזר - סימן א ס"ח. אבל אם היו לו בנים כשהוא עבד, ונשתחרר הוא והם, לא קיים מצוה זו עד שיוליד אחר שנשתחרר:

17. צ"ע בכוננתו, דמה שלא הזכירוה פוסקים ראשונים, הוא משום דבשום מקום לא דנו חז"ל בזה, והאחרונים באמת דנו עלי'. ואולי כוונתו על מה שהשמיטו הרי"ף והרמב"ם הך דירו' דבבן ממזר יצא פו"ר.

ועכ"פ נמצא מדבריו דיצא הפסק לדידן דלא כרמ"א דבבן ממזר לא יצא ידי חובת פו"ר, וזה חידוש לרינא. והאמת דכמה אחרונים העירו בזה על הרמ"א, עי' מה שהבאנו לעיל הערה 14. וגם המנ"ח העיר בזה על הרמ"א דבמצוה א' אות ח' כתב. וגם אם הוליד ממזר קיים המצוה. ונראה מדברי הגהות רמ"א שם בשם הרשב"א [יבמות כ"ב ע"ב] דסתם הדבר, דלאו דוקא אם היה לו ממזר בהיתר, כגון גר שמתר לישא ממזרת כמבואר בגמרא [קידושין ס"ט ע"א] ואבהע"ז סימן ד' סכ"ב, והוליד ממנה ממזר, אלא אפילו נולד באיסור, כגון שבא על הממזרת או על חייבי כריתות והוליד, מ"מ קיים המצוה, כי בנו הוא לכל דבר כמבואר ביבמות פרק כיצד כ"ב ע"א, והובא גם כן בבית יוסף שם בשם הירושלמי על המשנה דפרק כיצד [פ"ב ה"ן], מי שיש לו בן וכו' ובנו הוא לכל דבר אפילו לפריה ורביה, וכתב הריטב"א פירוש דאפילו בבן ממזר יצא ידי פריה ורביה, עכ"ל הבית יוסף. והמשנה דבנו הוא לכל דבר, הוא לענין לפטור את אשת אביו מן היבום, ומיירי אפילו

בבא על הערוה באיסור, עי"ש בגמרא דמקשה על מה דחייב על מכתו והא אינו עושה מעשה עמך, עי"ש בגמרא. והכי פסקינן דבנו הוא לכל דבר [יור"ד סי' ר"מ סי"ח], והוא הדין לפריה ורביה. אך הרי"ף והר"מ והרא"ש לא הזכירו מהירושלמי הזה דאפילו בנו ממזר קיים פריה ורביה. וזה זמן כביר הקשיתי, דלמה יצא ידי חובה והלא הוי מצוה הבאה בעבירה, ולדעת הרבה ראשונים מצוה הבאה בעבירה מן התורה אינו יוצא, ולדעת התוס' סוכה ט' ע"א ד"ה ההוא, עכ"פ מדרבנן אינו יוצא. והדברים עתיקין. ויישבתי על פי סברת האחרונים, ועיין שער המלך הל' לולב פ"ח ה"ה, דמצוה הבאה בעבירה לא הוי אלא אם בשעת מצוה עושה ג"כ עבירה, דבאתרוג הגזול בשעת הנטילה עובר על והשיב את הגזילה, זהו מצוה הבאה בעבירה, אבל אם בשעת המצוה ליכא עבירה כלל, כגון בהוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים דבשעת קיום המצוה ליכא עבירה כלל, לא הוי מצוה הבאה בעבירה, א"כ הכי נמי הכא, נהי דהמצוה של הבנים באה ע"י עבירה דביאת איסור, מ"מ המצות עשה היינו הבנים, והבעילה היא רק הכשר מצוה דאי אפשר בלא זה. והראיה דאם לא הוליד וכן אם מתו הבנים לא קיים המצוה, וכיון דעיקר קיום המצוה הם הבנים, ובעת הזאת ליכא עבירה כלל, דהעבירה כבר נעשית בשעת הבעילה, דמי להוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים דלא הוי מצוה הבאה בעבירה. והדברים ארוכים בדיני מצוה הבאה בעבירה, ואין כאן מקומו. אחרי זמן נדפס מחדש ספר מהרי"ט אלגאזי, ומצאתי שהעיר בזה בשם הרדב"ז [חלק ז' סי' ב'], יעוין שם פרק ח' דבכורות דף פ"ט [אות ס"ה (הראשונה) בד"ה ואולם לפי חומר הענין] שמביא הירושלמי שבת פי"ג ה"ג דמצה וקריעה, ולא נחית למה שכתבנו, ועיין שם בשער המלך שחילוק זה ג"כ אינו ברור בעיניו. והמהרי"ט אלגאזי שם דעתו דעל כן השמיטו הרי"ף והר"מ הירושלמי הזה [שבריש האות], משום דבאמת אינו יוצא משום מצוה הבאה בעבירה, והירושלמי מיירי באונס דאין עבירה כלל, והם השמיטו דבר זה דהוא מילתא דלא שכית. ובלאו הכי צ"ע גדול איך יוצא ידי חובתו בבן כזה שמרבה פסולים בישראל, דאפילו בא על הגיורת הוי הולד ממזר, >ועיין לקמן סוף מצוה זו [אות כ"ב-כ"ה] בדין פסולי קהל ממזר והדומה אי מחויבין במצות עשה דפרו ורבו, >ואם ישא הממזר שפחה יהא הולד עבד ובתו דידה אולינן ולא יתייחס אחריי כלל, ואינו בנו לשום דבר, א"כ צ"ע מאד איך יוצא ידי חובה בולד ממזר להרבות ממזרין בישראל:

- 1 -

הערה בענין קידושי חרש, בביאור דברי הנו"ב, דא"א לקדש
לו אשה ע"י אחר בתורת זכיה, ויהיה מה"ת על ספר שלחן
העזר על עניני קידושין (מונקאטש תרצ"ב) להג"ר יצחק צבי
לעבאוויטש זצ"ל הי"ד אבד"ק טשאפ

בשלחן העזר סי' ח', סעיף ד', כלל א'. חרש וחרשה שאינם שומעים ואינם
מדברים, ואפי' בנולדו פקחים ואח"כ נתחרשו, או אפי' החתן פיקח רק שהכלה
חרשה או להיפך אין להם נשואין אלא מדרבנן.

ובשמלה לצבי שם אות ה' כתב. פקה. מכואר בשו"ע אה"ע סימן מ"ד ס"א
ע"ש¹. ועיין בשו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא חלק אבן העזר סימן ס"ג, מחתנו
הגאון ז"ל שהקשה. לשיטת הר"י בר ברזילי, מובא במשנה למלך פרק ו' מהלכות
גירושין הלכה ג'², דמצינו אישות לקטן, באביו שקידש לו אשה, קידושי תורה
הוא, משום דזכין לאדם שלא בפניו. אם כן למה תקנו נשואין לחרש, הרי יכול
בקידושי תורה ע"י פקה, שהרי אין חילוק בין אב לאכה, למעם דזכין לאדם שלא
בפניו?. ותיריך הנודע ביהודה שם, דדוקא בקטן דאתיא לכלל הויה מהני זכיה
שלא בפניו, דהיא מכח שליחות, כמו שכתוב במסכת גיטין דף כ"ג:.. אבל חרש
דלעולם לא אתיא לכלל הויה, אינו בתורת קידושין, ואי אפשר לאחר להיות שלוחו,
דכיון שאינו בתורת אותו דבר אין לו זכיה, עיי"ש.

1. ז"ל שו"ע אבן העזר סימן מד סעי' א'. חרש וחרשת אינם בני קדושין מן התורה, בין
נשאו כיוצא בהן בין חרש שנשא פקחת בין חרשת שנישאת לפקח; אבל חכמים תקנו
להם נשואין. לפיכך אם בא פקח וקידש אשת חרש, הפקחת, הרי זו מקודשת לשני קדושין
גמורים, ונותן גט והיא מותרת לבעלה החרש:

2. משנה למלך על גירושין פרק ו' [ג] הבעל אינו יכול לעשות שליח וכו'. ראיתי להטור
סי' קמ"א כשהביא דין המגרש ע"י שליח שכתב וז"ל ואם הבעל רך בשנים טוב להצריך
לדקדק אחריו אם הביא סימנים כשעושה שליח שאין קטן עושה שליח עכ"ל, והדברים
תמוהים דאם הוא קטן אין כאן קדושין כלל ואפילו מדרבנן וכמבואר באה"ע סי' מ"ג
דדוקא לקטנה תקינו רבנן קדושין אבל לקטן לא. וסבור הייתי לומר דהטור אזיל בשיטת
ר"י בר ברזילי שהביא מוהריק"ו בשורש ל' דאית ליה דקטן שקידש לו אביו אשה דחשש
להצריכה גט משום דזכין לאדם שלא בפניו וכו'. ולפי הנראה משום קדושי תורה אתי
עלה. ומש"ה הצריך הטור בדיקה לפי שאף שיכול לקדש אינו יכול לגרש.

אבן עיין בנודע ביהודה מהדורא תנינא חלק אה"ע סימן ס"א. הקשה השואל, מתום' מסכת גיטין דף כ"ב ע"ב ד"ה והא וכו' דכתבו, דחרש מקרי בר כריתות הואיל וכשיתפקח וכו'³, ואם כן, הוא הדין אתיא חרש לכלל הויה לכשיתפקח, והאר"ך שם לתרין, ומסיק שם, דהך דרשה ויצאה והיתה דדרשינן בגיטין דף פ"ה, דאינה מתגרשת אלא במי ששייך בה הויה, גירסא זו אינה מוסכמת, וכמה גדולי פוסקים לא גרסו הך תניתיה שם. ועיין בחידושי הרשב"א שרבינו הננאל לא גרים לה, והעלה שם דאף שיש סברא לומר שיתפקח החרש, מ"מ היא מילתא דלא שכיה, ולא חשבינן לחרש בתורת קידושין כלל, מה שאין כן בקמן וקטנה שהם עומדים להתגדל עיין שם. ועיין בשו"ת שיבת ציון סי' ד' (שהן בדין כתיבת תפילין ע"י חרש), דהביא ראיה לדברי אביו הגאון ז"ל, מתום' יבמות דף קי"ג ע"א בד"ה ואלו חרשת וכו' עיי"ש.

ולבאורה מזה יהיה נסתר קצת, דברי שו"ת דברי חיים (ח"ב אבהע"ז סי' ע"ב) שהבאתי לעיל סק"ג, בחרש גמור שלמד לדבר בבית החינוך, דמסיק דקידושיו הוי מן התורה וכו'. ואם כן אפילו חרש גמור, אתיא לכלל הויה ע"י שילמוד בבית החינוך, ואית ליה זכיה ושליחות, והדרא קושיא הנ"ל לדוכתא.

אבן בזה יש לומר, דאינו מוכרח לתירוץ הנודע ביהודה הנ"ל. דיש לומר לתרין, כמו שכתוב בשו"ת בית שמואל האחרון חלק אבן העזר סי' א', מאחר דבפקח ונתחרש אינו יכול להוציאה בגט, דהקידושין היא מן התורה, והגט הוי מדרבנן. וממילא לא רצו חז"ל לתקן קידושין ע"י אחר, ויהיה הקידושין מן התורה דכיון דלאו בר דעה הוא, שמא למחר לא יהיה רוצה בפלונית ולא יהיה ביכולתו לגרשה, דהא הקידושין יהיה מן התורה והגט מדרבנן עיי"ש:



וע"ז העיר הרב מזנימארקט ז"ל בזה"ל.

במה שהעיר כת"ה על דברי שו"ת דברי חיים, בחרש שלמד בבית החינוך דקידושיו תורה וכו', הא בשו"ת נובי"ק מפורש דחרש לא מיקרי אתיא לכלל הויה וכו'. ולענ"ד, דאין זה חשיב אתיא לכלל הויה. דדוקא

3. ז"ל הגמ' מסכת גיטין דף כב: משנה הכל כשרין לכתוב את הגט אפילו חרש שוטה וקטן האשה כותבת את גיטה והאיש כותב את שוברו שאין קיום הגט אלא בחותמיו: גמרא והא לאו בני דיעה נינהו אמר רב הונא והוא שהיה גדול עומד על גביו. ובתוספות

בקטן דממילא קאתי כשיגדל, דהזמן ממילא אתיא, משא"כ במחוסר מעשה עד שילמוד בבית החינוך, לא חשיב אתיא לכלל הויה. ומה"ט בגיטין פה.⁴ איבעיא, דוקא אם אמר חוץ מקידושי קטן, ולא אמר בחרש אי הוי שיוור בכה"ג, משום דבקטן אתיא לכלל הויה ע"י זמן דממילא קאתי, משא"כ בחרש כנ"ל פשיטא להגמ' דלא מיקרי אתיא לכלל הויה, משום דמחוסר מעשה הוא. ועי' במשנה למלך פ"ד מהל' אישות ה"ז, כתב לחלק כן בין מחוסר מעשה או זמן דהזמן ממילא אתיא וכו'.⁵

שם ד"ה והא לאו בני דיעה נינהו. וכו' וא"ת והא לאו בני כריתות נינהו וי"ל דחשיבי בני כריתות הואיל ואם הגדיל הקטן ונשתפה השוטה הוו בני כריתות.

4. ז"ל הגמ' מסכת גיטין דף פה. משנה. הרי את מותרת לכל אדם אלא לאבא ולאביך לאחי ולאחיך לעבד ולעובד כוכבים ולכל מי שאין לה עליו קדושין כשר הרי את מותרת לכל אדם אלא אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל למזור ולנתין וכל מי שיש לה עליו קדושין אפילו בעבירה פסול: ובגמרא. בעא מיניה רבא מרב נחמן חוץ מקדושי קטן מהו מי אמרינן השתא מיהא לאו בר הויה הוא או דלמא אתי לכלל הויה אמר ליה תניתנה קטנה מתגרשת בקידושי אביה אמאי והא בעינן ויצאה והיתה אלא אתיא לכלל הויה הכא נמי אתיא לכלל הויה. ופירש"י. חוץ מקידושי קטן - חוץ מפלוני וקטן הוא: קטנה מתגרשת - אם קיבלה גיטה לאחר מיתת אביה: בקידושי אביה - כלומר ואפילו קידשה אביה לאיש הזה דהוה להו קדושין גמורין: והא בעינן ויצאה והיתה - דלא מיגרשה א"כ ראויה לקדש את עצמה לאיש אחר: אלא אתיא לכלל הויה - לאחר זמן וקא חשיב ליה מעכשיו דלא דק קרא למימר דתיהו השתא בת הויה לענין שיוורא נמי הוי שיוור:

5. משנה למלך על אישות פרק ד [ז] קטן שקידש אין קידושי קידושין. זה פשוט במשנה פרק האיש מקדש. (א"ה עיין לקמן פ"ו מהלכות גירושין דין ג) ונסתפקתי בקטן שקידש ואמר הרי את מקודשת לי לאחר שאגדיל או גדול שאמר לקטנה הרי את מקודשת לי לאחר שתגדילי מהו מי אמרינן כיון דבשעת הקידושין הוו קטנים לא מהני ולא מידי או דילמא כיון דבשעת חלות הקידושין הם גדולים חלו הקידושין. ומההיא דאמרינן בפ"ג דקידושין (דף ס"ג) האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגיירי לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחררי לאחר שימות בעליך לאחר שתמות אחותיך לאחר שיחלוץ ליך יבמיך אינה מקודשת משום דהוי דבר שלא בא לעולם אין משם ראייה לנ"ד. דשאני התם שהוא מחוסר מעשה דהיינו גירות או גט שחרור או שימות בעלה או אחותה ומש"ה לא מהני אבל הכא דאינו מחוסר מעשה כי אם זמן וזמן ממילא קא אתי אפשר דלא הוי דבר שלא בא לעולם. ומצינו כעין חילוק זה בההיא דאמרינן דאין מתירין את הנדר עד שיחול שיש מגדולי המורים דאית להו דדוקא במחוסר מעשה אין מתירין אבל במחוסר זמן מתירין קודם שיחול משום דזמן ממילא קא אתי. (א"ה כמבואר בב"י י"ד סימן רכ"ח י"ט) ובדקתי עד מקום שידי מגעת בספרי הראשונים והאחרונים ולא מצאתי גילוי מילתא לדין זה. ועיין בפרק המגרש (דף פ"ה) דאמרינן חוץ מקידושי קטן מהו מי אמרינן השתא מיהא לאו בר הויה הוא או דילמא אתי לכלל הויה ודו"ק:

ובזה יש להציל שיטת הר"י ברזילי, דהאב יכול לקדש אשה לבנו הקטן משום דזכין לאדם שלא בפניו וכו'. מקושית המפרשים מגיטין דף פה.⁶ דקמיבעיא חוץ מקידושי קטן, מי נימא דהשתא לאו בר הויה ולא חשיב שיור וכו', ולשיטת הר"ב, גם השתא הוא בר הויה ע"י קידושי אביו, ועי' בשו"ת נו"ב הנ"ל ע"ש.⁷ ולדברינו אתי שפיר, דע"י קידושי האב ל"ח אתיא לכלל הויה, כיון דמחוסר מעשה, (לקבל) [שיעשה] אביו הקידושין, וא"ש.⁸

ובהסבר יותר י"ל דלא חשיב זה אתיא לכלל הויה. דכבר הקשה בנוב"י תנינא סי' ע' בשם בנו, על הר"ב, מנזיר יב. דקי"ל דכל מקום דאיהי לא מצי עביד לא מצי שויא שליח. וא"כ האיך יכול האב לקדש אשה לבנו מתורת זכיה והלא זכיה מטעם שליחות וכל מקום דאלמעלמש"ש. אולם לדברי משל"מ הנ"ל דקטן יכול לקדש אשה אלאחר שיגדיל משום דהזמן ממילא קאתיא א"כ גם קטן מצי עביד כן לקדש עכשיו שתחול לאחר שיגדיל, ולכן משויא שליח ומהני קידושי אביו בעדו אלאחר שיגדיל, וכ"כ בשו"ת מהרי"ק⁹ לשי' הר"ב דרק אלאחר שיגדיל ויתרצה בה מהני קידושי אביו. אבל לא שתחול קידושין

6. מובא לעיל הערה 4.

7. ז"ל הנוב"י שם. ועוד דעד כאן לא אמר ריב"ב דקטן שקידש לו אביו שייך למימר זכין וכו' אלא למסקנא שם בגיטין דאתי לכלל הויה דהרי זה פשוט וכו' ולפי"ז אי הוי אמרי' דקטן לא מקרי בר הויה כיון שעתה אינו בר הויה שוב א"א שיזכה לו אחר דזכיה מטעם שליחות וכו' אבל כיון דמסקינן באמת שם בגיטין דקטן מקרי בר הויה דאתי לכלל הויה א"כ מקרי בר קידושין ואז שפיר אמרי' דזכין לו מטעם שליח וכדברי ריב"ב.

8. צ"ע בכונתו דהא אם אפשר שיעשה האב קידושין בשבילו הוא מיקרי בר הויה (וכן השיב עליו שם, בעל שלחן העזר, עיי"ש).

9. ז"ל שו"ת מהרי"ק - שורש ל: ועוד שהרי מצאתי כתוב ר' נתן המכירי שאל מאת רבנו יצחק בר יהודה בן י"א שנה שקדש לו אביו בטבעת ועדים אם ימאן צריכה גט או לא. והשיב שצריכה גט שמצינו בכל מקום שזכין לאדם שלא בפניו כו' עד ועוד מאחר שלא מחה בקידושי אביו עד י"ג שנה וחצי מאן לימא לן דלא ארצווי ארצי קמיה אחר שגדל ושתק וקבל ולאחר מכאן חזר בו ואינה חזרה ואינה יוצאה בלא גט ושלא יהיו בנות ישראל הפקר ואין לפקפק באיסור אשת איש. הרי לך בהדיא דחייש לדילמא ארצווי וכו' אפי' בקדושי קטן כ"ש בקדושי קטנה דאיכא למיחש לדלמא ארצווי ארצי קמיה משגדלה ושתקה, והא לא גרע נתקדשה שלא לדעת אביה מקדושי קטן דפשיטא דלא כלום הם ואדרבה גריעי מינייהו. אע"ג שנחלקו עליו רבנו שלמה בר' שמשון וכן רבנו קלונימוס

בקטנותו דאין זה זכות, דשמא לא יתרצה בה, וכ"כ הנוב"י שם דרק לענין קידושין הוי זכיה באב אבל לא לענין כניסה תיכף דהרי מתחייב בשאר כסות ועונה ואין זה זכות גמור רק לאחר שיגדיל ומתרצה בה ע"ש. וזה מהני רק במידי דממילא קאתיא כמו הזמן לאחר שיגדיל אבל שיהיה בר הויה השתא ע"י שיכול האב לקבל קידושין בעדו דזה הוי מחוסר מעשה לא מיקרי בר הויה.

ובזה אתי שפיר קושיא על הרי"ב ששמעתי בשם הג' בעל נחלת עזריאל¹⁰ מנדה כג. 11 בעי ר' ירמ' לר' זירא לר' מאיר דבהמה במעי אשה ולד מעליא קיבל בה אביה קידושין מהו למאי נפק"מ לאיתסורי באחותה ופריך הש"ס למימרא דחיי וכו'. ובתוס' שם הקשה אמאי לא אמר הנפקא מינה בגופה אם הבא עליה חייב משום אשת איש וכו', דהא פשיטא ליה דאינה חיה ג' שנים ע"ש. ולשיטת הרי"ב אכתי קשה קושית התוס' דיאמר נפק"מ בנתן אבי העיבור קידושין לאשה אחת אם יהיה הולד זכר, והנפ"מ אם הבא על האשה הזאת חייב משום א"א ואף שאינה חיה ג' שנים מ"מ האשה גדולה ותיכף אחר הקידושין הבא עליה חייב משום א"א. אולם לדברינו דגם הרי"ב לא אמר דמהני קידושי אב בקטן רק אחר שיתגדל ויתרצה בה וחייב את עצמו בשאר כסות ועונה איגלאי למפרע דזכות הוא לו, ומהני קידושי אביו למפרע, אבל בעת קטנותו אין כאן שום זכיה ולא מהני הקידושין. וא"כ בולד במעי אמו אפי' אם האשה שנתקדשה ע"י

איש רומי מ"מ פשיטא די"ל עד כאן לא קמפלגי אלא בקדושי קטן דפשיטא דגרועי מקדושי קטנה וכו'.

10. להג"מ פינחס ב"ר עזריאל (הוראדנא תקע"ז) בספרו על גמ' נדה שם.

11. ז"ל המשנה מסכת נדה דף כא., המפלת מין בהמה חיה ועוף בין טמאין בין טהורין אם זכר תשב לזכר ואם נקבה תשב לנקבה ואם אין ידוע תשב לזכר ולנקבה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים כל שאין בו מצורת אדם אינו ולד: ובגמ' שם כג. בעא מיניה רבי ירמיה מר' זירא לר"מ דאמר בהמה במעי אשה ולד מעליא הוא קבל בה אביה קידושין מהו למאי נפקא מינה לאיתסורי באחותה למימרא דחיי והאמר רב יהודה אמר רב לא אמרה ר"מ אלא הואיל ובמינו מתקיים אמר רב אחא בר יעקב עד כאן הביאו רבי ירמיה לר' זירא לידי גיחוך ולא גחין: וכתבו שם בתוספות ד"ה לאיתסורי באחותה - לענין גופה לא בעי אם הבא עליה חייב משום אשת איש או אם חייב ההורגה דפשיטא ליה דאינה חיה ג' שנים שתהא בת ביאה ולא שנה? שלא תהא טרפה ומיהו הוה מצי למבעי אם הרובע חייב סקילה כדן הבא על הבהמה:

אביו גדולה היא, מ"מ הבא עליה אינו חייב, משום דאינו יכול לחיות ג' שנים כמ"ש התוס' ולא יוכל הדבר לבא להתגלות כשיגדיל ולא יתברר הדבר לעולם אם הוא מרוצה ושמא באמת לא היה מתרצה ואין כאן זכיה ולא היה קידושין כלל.

ועוי"ל בישוב קושיא הנ"ל, כיון דעיקר טעמו של הרי"ב מטעם דזכין לאדם שלא בפניו. וזה ניחא בקידוש אביו עבור בנו קטן, אבל במקדש בשביל בנו העובר, לא מהני גם מטעם זכיה, דהא קיי"ל המזכה לעובר לא קנה¹². וכ"כ בשו"ת שואל ומשיב מהדורא ד' לשי' הרי"ב, ע"ש.



12. עי' שו"ע חושן משפט - סימן רי סעיף א'. אין אדם מקנה למי שלא בא לעולם, לפיכך המזכה לעובר של אחר לא קנה, ואפילו אמר: לכשילד יזכה: הגה - ודלא כיש חולקין וסבירא להו דאם לא מת, או חזר המזכה עד שילד וקנאו במשיכה, וישנו עדיין ברשות הזוכה, כשילד אז זכה, אם אמר כשילד (טור בשם הרא"ש ור"ח), ואם היה בנו, קנה, אפילו לא אמר: לכשילד, והוא שתהיה אשתו כבר מעוברת בשעת המתנה. (וכן בנו, כאחר דמי) (תשובת הרא"ש כלל פ"ב סימן ד'). וי"א דהא דמזכה לעובר שלו קנה דוקא בש"מ, אבל בבריא לא קנה: וע"ש בש"ך סק"א דס"ל דגם בבריא קנה וא"כ צ"ע כאן אי שייך זכיה בעובר שלו:

- 2 -

העתק הזמנה לחתונה ששלח הרהק"ר יעקב משה
סאפרין מקאמארא ז"ע, לנשואי בנו חורגו הג"ר אליהו
ווייס הי"ד, עם הרבנית יענטיל בת הרב ז"ל.

מול בן מוב

מוד התז

כלילת בן חרני הנה הניע
לאורני ידיו אנשי שלום אשטע
בבן יקר לי מנחם זה אליהו
ללמד תורת תשמיזו בעל ילדו
יהי נקרא משו אליהו זה מנחם
סחצב קרש כהני אל יום
ססוקי תכל פו פצוי דהרים
נשאת עין יראים האונה בשמים
הרר יוא לחסרו זלקי יעקב
לשבת חתן וכלה שמו עק
ולגת הרבנה המתונה. בנות משה
תובו וכן נתונה בטולה חשה

הנה בן חרני החתן החתן הרב
כר אליהו מנחם היום יי
בן הנחיצ הנח מיה אברהם יקר זלילה נכר רב האי נאן האפני וכו
מיה שיום טרני הכון זלילה שדקיק ברעון
תכר הנקב רבי פרה זקף מעד זלילה ססעסק
עכני הבהולה הברה הסרוללה
מה יענטיל חתן
נת רוב הנאן וכו פו רי חיים רוב בערש שטראך יי
השדקיק נישארקס והגלל

החתנה תהי איהם כששים כום די מי שישאם זלילה למקן יאדך ימים
חישו לים מנחם זה אליהו בא יבא כנאילה וכלה ובהנה
בעד נישארקס יאו

יירכס הסעות בעדכם
יערב משה סאפרין
בהק זלילה מקאמארא

ארבעטע

Rabbi Jakob Safrin Komarno (Małopolska)

ב"ה

קול חתן

כלולת בן חורגי הנה הגיע, לאוהבי ירדיי אנשי שלומי אשמיע. כבן יקיר ליי פנחס זה אליהו, ללמוד תורה תמכתיו כאלו ילדתיהו. הכי נקרא שמוי אליהו זה פנחס^ה, ממחצב קודש כהני אל יוחס^ה, ממצוקי תבל פרי מעצי החיים^ה, נשמתם ערן יושבים ראשונה בשמים. הדר הוא לחסידיו^ה אלקי יעקב, לשמח חתן וכלה שאו עקב, ולזאת הברכה הכתובה בתורת משה, תזכו וכן נתונה בקולות חמשה^ה.

ה"ה בן חורגי הבחור החתן החו"כ כמר אליהו פנחס חיים נ"י בן ההנה"צ המנוח מו"ה אברהם יקיר זצל"ה נכד רב האי גאון האמתי וכו' מו"ה שלום מרדכי הכהן זצל"ה אבדק"ק ברעואן ונכד הגה"ק וכו' מו"ה יוסף מאיר זצל"ה מסאפינקא עב"ג הבתולה הכלה המהוללה מרת יענטיל תחי' בת הרב הגאון וכו' מו"ה ר' חיים דוב בעריש שטראך נ"י האבדק"ק ניימארקט והגליל.

החתונה תהי' איה"ש בשטו"מ ביום ד' פ' שופטים לסדר למען יאריך ימים תרפ"ד לפרט פנחס זה אליהו בא יבא בנאולה ובגלה וברנה" בעיר ניימארקט יצ"ו.

ידידכם המעתיר בעדכם

יעקב משה סאפריין בהח"ק זצל"ה מקאמארנא



- א. עפ"י ירמיה (לא, יט) הבן יקיר לי, ושם אבי החתן "יקיר".
- ב. ילקוט פינחס תשע"א.
- ג. סנהדרין (יט, א) כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. וע"ע שם דכל המגדל יתום בתוך ביתו כאילו ילדו.
- ד. עפ"י בראשית (כו, לו) הכי קרא שמו.
- ה. שיר השירים רבה ב/.
- ו. מרמו על היות החתן נכדו של המהרש"ם שהיה כהן.
- ז. מרמו על היותו נכד של האמרי יוסף מספינקא.
- ח. עפ"י תהלים (קמט, ט) הדר הוא לכל חסידיו.
- ט. כלומר שיזכו הן להברכות הכתובות בתורה והן לתורה עצמה כדאיתא (ברכות ו, ב) דהמשמחו וזכה לתורה שניתנה בחמשה קולות.

- ח -

תשובת חקל יצחק סי' ח"י

לפנינו העתק תשובת הגה"ק בעל חקל יצחק זצ"ל הי"ד ששלח להרב מונימארקט זצ"ל תחלת שנת תרפ"ה, כחדשיים אחר ששבת שבתו פרשת שופטים בנימארק, לרגל שמחת החיתון של בן אחותו (הרבנית אלטע חנה ע"ה שהיתה נשואה אז בזו"ש לההק"ר יעקב משה ספרין זצ"ל מקומרנא), הרה"ג ר' אליהו פנחס חיים ווייס הי"ד בן הגה"צ ר' אברהם יקיר רובינשטיין-שפירא זצ"ל (בן הג"ר שלום אב"ד לאנשין חתן הג' מהרש"ם זצ"ל), עם מרת יענטיל הי"ד בת הרב מונימארק זצ"ל, שמילא מקום חותנו ברבנות, מעת פטירתו אדר תרצ"ב, עד שנהרג עקיה"ש, בשנות הזעם. ובו מענה לברכת השנה שקיבל מהרב, ומשא ומתן בדברי תורה שהגיד הוא עצמו שם, ובמה שהגיב הרב מונימארק עליו.

שוכט"ס (-שלום וכל טוב סלה) ושנה טובה ומתוקה לכבוד מחו' ידי"נ עוז הרב הגאון החרוף ובקי בחדרי תורה חכם וסופר משנתו (רב) [זך?] ונקי החסיד המפורסם כש"ת מו"ה חיים דוב שליט"א האבד"ק ניימארקט.

אחדשת"ה מודעת זאת כי יקרת מכתבו הגיעני בעשרת ימי תשובה, ושמחתי בשמעי משלומי הטוב. ובאהבה קבלתי ברכתו ברכת השנים, ועניתי ואמרתי אמן כן יאמר ה' ית"ש. וכל המברך מתברך כמאמר הכתוב ואני אברכם (במדבר ו כז, ופירש"י, ד"א ואני אברכם לכהנים), וכמאמר חז"ל (סוטה לח:1). ויקבל שנה טובה ומתוקה עם כל ב"ב ויו"ח, והשי"ת ימלא כל משאלות לבבו הטהור. ומ"מ מה שהרצון חושק, אפיסת היכולת עושק. כי מחמת טרדת הימים הקדושים לא יכולתי להשיב לו עד כה, ואתו הסליחה.

ועתה באתי לפרש שיחתי, כי בהיותי בעירו אמרתי לפרש הפסוק בפ' שופטים (דברים יז ט), וְהִיטָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כֹּל יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה

1. אמר רבי יהושע בן לוי כל כהן שמברך מתברך ושאינו מברך אין מתברך שנאמר ואברכה מברכיך.

אֶת יְהוָה אֱלֹהָיו לְשֹׁמֵר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְעִשְׂתָּם, וַיֵּשׁ לְדַקְדָּק עַל כָּפַל הַלְשׁוֹן הִיּה לּוֹ לֹמֵר לְשׁוֹמֵר אֶת כָּל דְּבָרֵי וְגו', וְלִמָּה הוֹצֵרָךְ לֹמֵר וְאֵת הַחֻקִּים וְגו'.

ואמרתי בעה"ת, הלא נודע קושית התפארת הגרשוני, והובא ביוסף דעת יו"ד סי' שצ"ט² על הא דשבת ל: ³ דשלח שלמה אבא מת ומוטל

2. הוא בספר דברי שאול מהגר"ש נאטנזאהן זצ"ל, על שו"ע יו"ד (לבוש תרל"ח) הנקרא ג"כ יוסף דעת. וז"ל שם באד"ה והנה המג"א. ולפע"ד כמו שכתבתי, דבשבת שאפשר ללמוד דברים רעים, לא שרי [אונן] בת"ת אחרת שמשמחת הלב. אבל ביו"ט דכתיב שמחה, שרי לשמח נפשו בפרט בשמחה של מצוה בלימוד וכו'. ובמה שכתבתי ישבתי לנכון, מה ששמעתי קושיא בשם הגאון מו"ה גרשון פוזנר ז"ל, אשר חיבר והמה בכתובים ס' תפארת הגרשוני. שהקשה בהא דאמרו בשבת (ל), דשלח שלמה, אבא מת ומוטל בחמה מה אעשה, והשיבו לו שיתלטל ע"י ככר ותינוק. והרי בסנהדרין (כא). אמרו, דכמין קמיע היה, שהיה הולך תמיד עם ס"ת, וא"כ לטלטל אגב ס"ת. ועי' מג"א סי' ש"יא שהקשה, דליטלטל ע"ג בגדים, וכתב דבגדי מלך נשרפין, וזה לא שייך בס"ת, והיא קושיא גדולה. ולפי מה שכתבתי אתי שפיר, דבאמת ס"ת של מלך אסור לקרות בו הדיוט, כדאמרו בתוספתא הובא בלח"מ פ"ג ממלכים. ושלמה היה אז אונן ואסור בד"ת, ושוב ל"ה יכול לטלטל ע"י ס"ת, ודו"ק היטב כי הוא ראייה נפלאה. ובפשיטות י"ל כיון שאמרו שם דלא פסק פומיה מגירסא, א"כ אפשר דלמד מהס"ת ולקחה מעל זרועו ופתחה ללמוד, וא"כ לא היה אז הס"ת על גופו ודו"ק.

(הערת המסדר: ותמוה לי הא בעצמו כתב דבי"ט מותר, וא"כ הגם דדהמע"ה נסתלק בשבת הא היה גם י"ט דעצרת ומצד י"ט היה מותר בת"ת המשמחת. ועוד דגם בשבת חזי ס"ת לדברים הרעים שבו כפרשת תוכחה דמותר לאונן גם בשבת. גם לא הבנתי למה היא ראייה נפלאה, אם אפשר ליישב בפשיטות כמ"ש הוא בעצמו אח"כ. – ואחר העיון מצאתי, דהא דמת בעצרת לאו מילתא דפסיקא הוא, דעי' תלמוד ירושלמי מסכת חגיגה דף יב, אמר ר' יוסי בי רבי בון, רבי שמעון בן לקיש הוה עבר קומי סדרא, ושמע קלהון קריי הדין פסוקא (דברי הימים א טו), ויזבחו לה' זבחים ויעלו עולות לה' למחרת היום ההוא. אמר מאן דמפסיק ליה כבית שמאי, מאן דקרא כוליה כבית הלל ניחא, עולות למחרת היום ההוא, שלמים למחרת היום ואין שלמים באין כב"ש. א"ר יוסי בי רבי בון דוד מת בעצרת, והיו כל ישראל אוננין והקריבו למחר. אך עי' תוספות חגיגה דף יז. ד"ה אף עצרת יש לו תשלומין – בירושלמי אמר רבי יוסי בר בון דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננין והקריבו למחר. כלומר, מהתם משמע שהיה לו תשלומין. וקשה לה"ר אלחנן, תיפוק ליה בלאו הכי לא הקריבו בראשון, כיון שהיה שבת, כדמשמע בשבת בפרק במה מדליקין (שבת ל), דבשבת נפטר דוד. ושמא, התם לית ליה הכי, אלא פליג אהא עכ"ל: א"כ י"ל דאזיל ככבלי דמת בשבת ולא בעצרת.)

3. וז"ל הגמ' ודקאמר שלמה (קהלת ט ד) כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת, כדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב הודיעני ה' קצי ומדת ימי מה היא אדעה מה חדל אני, אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם הודיעני ה' קצי, אמר לו גזרה היא מלפני שאין מודיעין קצו של בשר ודם, ומדת ימי מה היא, גזרה היא

בחמה, והשיבו לו שיטלטלו ע"י ככר. הא אמרינן בסנהדרין כא: 4 דהספר תורה היה על המלך כמין קמיע, וא"כ יטלטלו אותו ע"י הס"ת, ועיי"ש שהאריך ליישב.

מלפני שאין מודיעין מדת ימיו של אדם, ואדעה מה חדל אני, אמר לו בשבת תמות, אמות באחד בשבת, אמר לו, כבר הגיע מלכות שלמה בנך, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא, אמות בערב שבת, אמר לו, כי טוב יום בחצריך מאלף (תהלים פד, יא), טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה, מאלף עולות שעתידי שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח, כל יומא דשבתא הוה יתיב וגריס כולי יומא, ההוא יומא דבעי למינח נפשיה, קם מלאך המות קמיה, ולא יכיל ליה דלא הוה פסק פומיה מגירסא, אמר, מאי אעביד ליה, הוה ליה בוסתנא אחורי ביתיה, אתא מלאך המות סליק ובחיש באילני, נפק למיחזי, הוה סליק בדרגא, איפחית דרגא מתותיה, אישתיק ונח נפשיה, שלח שלמה לבי מדרשא, אבא מת ומוטל בחמה וכלבים של בית אבא רעבים מה אעשה, שלחו ליה, חתוך נבלה והנח לפני הכלבים, ואביך הנח עליו ככר או תינוק וטלטלו, ולא יפה אמר שלמה, כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת.

ופירש"י שם, ודקאמר שלמה כי לכלב חי הוא טוב מאריה המת - לאו לענין חשיבותא אמרו, אלא לענין הלכות שבת ויום טוב: קיצי - העתידות לבוא עלי: מדת ימי - כמה ימי חיי: מה חדל אני - באיזה יום אני חדל ובטל מן העולם: אמות באחד בשבת - שיוכלו להתעסק בי ובהספדי: כי טוב יום בחצריך - כלומר, כבר אמרת לפני, טוב יום שאתה עומד בחצרי ועוסק בתורה, מאלף עולות שעתידי בנך שלמה להעלות, כדכתיב (מלכים א' ג) אלף עולות יעלה שלמה וגו': כל יומא דשבתא - של כל שבתות השנים: הוה יתיב וגריס - שלא יקרב מלאך המות אליו, שהתורה מגינה ממות כדאמרינן בסוטה (כא, א): סליק ובחיש באילני - מנענע המלאך באילנות להשמיע קול תימה: וכלבים של בית אבא רעבים - לשתי שאלות הללו הוצרך: ולא יפה אמר כו' - שלתקנת הכלבים לא הצריכוהו לשנות טלטול נבילה, ואת האריה המת אסרו לטלטל אלא על ידי ככר או תינוק, לשון אחר שהקדימוהו תשובת הכלב לתשובת האריה לשון רבתי:

4. ז"ל המשנה שם. וכותב לו ספר תורה לשמו יוצא למלחמה מוציאה עמה נכנס הוא מכניסה עמו יושב בדין היא עמו מיסב היא כנגדו שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו: ובגמ', וכותב ספר תורה לשמו: תנא ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו אמר (רבא) [רבא] אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה איתיביה אבבי וכותב לו ספר תורה לשמו שלא יתנאה בשל אחרים מלך אין הדיוט לא לא צריכא לשתי תורות וכדתניא וכתב לו את משנה וגו' כותב לשמו שתי תורות אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו אותה שיוצאה ונכנסת עמו (עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני כל אמוט) אינו נכנס בה לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא שנאמר והיתה עמו וקרא בו מקום הראוי לקראות בו. ופירש"י, לשתי תורות - הא דשאני מלך מהדיוטות דאילו היה הדיוט סגי ליה בחדא ומלך בעי תרתי: משנה - שתים במשמע:

ועוד מובא שם בגמ' כג. לשון הברייתא, תניא רבי אומר וכו' אלא מה אני מקיים את משנה התורה הזאת לשתי תורות אחת שיוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו אותה שיוצאה ונכנסת עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר שויתי ה' לנגדי

ולענ"ד י"ל דהגם דחז"ל נקטו לשון כמו קמיע, היינו כפירש"י (שם כג.) בכתב קטנה שתהיה קטנה כמו קמיע אבל לצאת בה בשבת לדה"ר אסור, דאפי' תפילין דהוא חובת כל אדם למ"ד שבת זמן תפילין⁵ מבואר בעירובין צה:⁶ דדוקא דרך מלבוש מותר להכניסם, וכבר הובא באחרונים⁷ דתפילין נקראים מלבוש, אבל ס"ת דבודאי לא נקרא מלבוש, ואינו חובת כל אדם לצאת בו, רק המלך לבדו מצווה עליו ליטלו עמו

תמיד ופירש"י, כמו קמיע - קטנה בכתב דק, שהיא קלה לשאת: שוית' ה' לנגדי - סיפיה דקרא כי מימיני בל אמוט, דוד המלך על שם ספר תורה שבזרועו אמר:

5. ר' מאיר ור' יהודה, בעירובין צו: עיי"ש.

6. בדמשנה שם צה. תנן, המוצא תפילין מכניסן זוג זוג רבן גמליאל אומר שנים שנים. ופירש"י, המוצא תפילין - בשדה, במקום שנאבדין: מכניסן - לעיר ולבית: זוג זוג - אחד בראש ואחד בזרוע, והיינו זוג, כדרך שלובשן בחול, וחוזר תמיד ומכניסן זוג אחר זוג, עד שיכלו: ובגמ' שם בעמוד ב', רבן גמליאל אומר שנים שנים: מאי קסבר אי קסבר שבת זמן תפילין הוא זוג אחד אין טפי לא וכו'. ופירש"י שם, מאי קסבר - דקא שרי שנים שנים, אבל טפי לא: אי קסבר שבת זמן תפילין הוא - משום הכי שרי, אבל לאצולי טפי מן המצוה לא: עד כאן. חזינן דאפי' למ"ד דשבת זמן תפילין, שרי דוקא דרך לבישה, וכן משמע שם כל הסוגיא ופשוט.

7. עיי' תהלה לדוד על אורח חיים - סימן שא וז"ל, ומ"ש המחבר ולא בתפילין וכו' בדס"א ע"א אמרינן דאף אי שבת לאו זמן תפילין הוא אינו חייב חטאת דדרך מלבוש עבידי ע"כ. והנה אף לפמ"ש המ"א סי' ש"ח והש"א סי' מ"א (עמ"ש סי' כ"ט) דאין שום איסור להניח תפילין בשבת מ"מ אי נימא דרק דרך מלבוש עבידי והוי הוצאה כלא"י אבל אינו מלבוש גמור. א"כ אכתי קשה למה הצריכו הטוש"ע לטעם שצריך להסירם וכו' והא בל"ז אסור לצאת בהם כמו שרינון וכו'. ולכן הי' נראה דתפילין חשובי מלבוש גמור ותכשינון אף אי שבת לאו זמן תפילין הוא. ולכן הצריכו הטוש"ע לטעם שצריך להסירם וכו' והכי משמע פשטא דגמרא בדס"ב ע"ב דמקשה אביי על הא דאמר עולא מידי דחזי לאיש לא חזי לאשה מהא דהמוציא תפילין מכניסן זוג זוג אחד איש ואחד האשה והא מ"ע שהז"ג היא וכל מ"ע שהז"ג נשים פטורות ע"כ. ואי נימא דטעמא דתפילין פטור אבל אסור דהוי הוצאה כלא"י ומשום בזיון התירו א"כ אף אי לא חזי לאשה אכתי הוצאה כלא"י היא ומאי קשיא ל"י. אע"כ דתפילין חשובי מלבוש גמור לאיש ולהכי פטור אבל אסור מטעם שצריך להסירם כשיכנס. וזה התירו משום בזיון. אבל באשה דלא הוי מלבוש אף דהוי הוצאה כלא"י לא התירו משום בזיון. וכ"מ להדיא בתוס' שם ד"ה וכל שכתבו דתפילין לאשה אף דהוי הוצאה כלא"י מ"מ כיון דמשוי הוא ויכול לבוא לידי חיוב חטאת היכי דמוציא בלי שינוי משום בזיון לא שרינן ל"י ע"כ. וע"כ דבאיש חשוב מלבוש גמור. והכי משמע פשטא דסוגיא דעירובין דצ"ה ע"ב דתפילין הוי תכשיט ע"ש בפ"י רש"י ז"ל. וע"כ צ"ל כן לדעת הב"ח בס"י רנ"ב שכתב דתפילין בדרך הנחתן לא הוי הוצאה כלא"י (ואין זה סותר לדברי התוס' שכתבתי ד"ל דע"כ לא כתבו התוס' דהוי הוצאה כלא"י אלא לאשה שאינה מנתת תפילין אבל לא באיש) וע"כ טעמא דפטור משום דהוי מלבוש גמור. ועתו"ש ס"ק ט"ו:

תמיד, ע"כ בודאי לאו מלבוש הוא, ואסור להוציאו בשבת כמו לולב, דהגם דמבואר בסוכה מא: ⁸ אדם יוצא מביתו לולבו בידו וכו' הולך לבקר חולים לולבו בידו וכו' עיי"ש, אעפ"כ אסור להוציאו בשבת, דמהאי טעמא אסרו גם ליטלו בשבת (סוכה מג.) שמא יעביירו ברה"ר והכי נמי בס"ת של המלך, דדוקא קמיע שהיא רפואת הגוף הוי כתכשיט, אבל ס"ת שהיא רק מצוה, ודוקא למלך, על כן לא הוי כתכשיט. (ועוד י"ל דלפי לשון הש"ס תולה אותו בזרועו כמין קמיע, הא מבואר במג"א סי' ש"א ס"ק כ"ז, דאין לישא תכשיט בידו, ועכ"פ מדרבנן אסור יעו"ש⁹. א"כ אפי' אם נאמר דהמצוה משוי ליה כתכשיט, ג"כ אסור לצאת בו).

ועפי"ז יש לומר טעם הרמב"ם שהשמיט רפ"ג דמלכים, הא דאחז"ל דתולה אותו בזרועו, וכבר עמדו בזה הכ"מ והלח"מ עיי"ש¹⁰. ולפמ"ש

8. וז"ל תניא רבי אלעזר בר צדוק אומר כך היה מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו הולך לבית הכנסת לולבו בידו קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו על גבי קרקע הולך לבקר חולים ולנחם אבלים לולבו בידו נכנס לבית המדרש משגר לולבו בידו בנו וביד עבדו וביד שלוחו מאי קא משמע לן להודיען כמה היו זריזין במצות: ופירש"י שם, קורא בתורה - צריך להניח הלולב, לפי שגולל ספר תורה ופותחו: נכנס לבית המדרש - טריד בשמעתא, ויפול מידי:

9. דבשו"ע אורח חיים - סימן שא (יז) כתב, חיגר, שאינו יכול לילך בלא מקל, מותר לילך בו אפי' אינו קשור בו; אבל אם אפשר לו לילך זולתו, ואינו נוטלו אלא להחזיק עצמו, אסור. (וחולה שעמד מחליו דינו כחיגר): ובמגן אברהם שם ס"ק כ"ז כתב ע"ז בזה"ל: אבל אם אפשר. כגון זקן ההולך בביתו בלא מקל וכשיוצא לחוץ נשען על מקלו מחמת תשות כח אסור (ואע"פ שמנענע גופו אסור סמ"ק) הרא"ש וכ"כ המ"מ דדוקא כשא"א לו לילך כלל בלא מקל מותר וא"כ פשוט מה שנהגו החשובים לילך במקל שבידם אסורים לצאת בהם בשבת וא"ל דלהוי כתכשיט דלא מצינו שמותר לישא תכשיט בידו ואף ר"א דסבר כתכשיטים הן לו לא קאמר אלא דאינו חייב חטאת אבל איסורא מיהא איכא. וכ"מ בתוספות דף ס"ב דכשנושא תכשיט בידו אסור לכתחלה משום מראית העין וכ"כ ראב"ן סי' שמ"ט והא דאמר' בירושלמי ר"ג וכו' ומפתח בידו ע"כ בידו לאו ממש דא"כ לא שייך למיגור דלמא שליף ומחוי עבי"ו וצ"ל כמ"ש הר"ן שיהיה תחוב באצבעו כמין טבעת וא"כ מוכח מהתם דאסור לישא תכשיט בידו עבב"י. ועוד דהא עשוי לתכשיט ולהשתמש בו כמ"ש סי"א וכו'.

10. רמב"ם הלכות מלכים פרק ג (א) בעת שישב המלך על כסא מלכותו כותב לו ספר תורה לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו ומגיהו מספר העזרה על פי בית דין של שבעים ואחד אם לא הניחו לו אבותיו או שנאבד כותב שני ספרי תורה אחד מניחו בבית גזויו שהוא מצווה בו ככל אחד מישראל והשני לא יזוז מלפניו אלא בעת שיכנס לבית הכסא או לבית המרחץ או למקום שאין ראוי לקריאה יוצא למלחמה והוא עמו נכנס

יונח דהשמיט זאת בכוונה כדי להורות דאיננה תכשיט, ואסור לצאת בו בשבת, דלפי לשון חז"ל דהס"ת תלוי בזרועו הו"א דהוי כתכשיט ומותר לצאת בו לרה"ר, ע"כ השמיטו הרמב"ם וכתב רק יוצא למלחמה והוא עמו וכו' דדברים אלו לא שייכים בשבת¹¹.

ומעתה אם כנים הדברים, הלא הלא בש"ס שם (שבת ל:) איתא, הוה ליה בוסתנא אחורי ביתיה, (ובב"מ כב) [ובעירובין כה:] פירש"י בוסתנא, פרס. ובב"ב סא: פירשב"ם גינה. ועי' בערוך ערך בוסתן, דפי' גינה של אילנות. עכ"פ מבואר דהיא גינה ובגינה אסור לטלטל בשבת, וא"כ כיון דדהמע"ה שמע הקול בהגינה, והלך שם לראות מה הוא, בודאי לא הוליד הס"ת עמו, כי אסור לצאת בו ברה"ר ובכרמלית, וא"כ לא קשה מידי¹².

והוא עמו יושב בדין והוא עמו מיסב והוא כנגדו שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו:

ובכסף משנה שם, בעת שישב על כסא מלכותו וכו'. פ"ב דסנהדרין (דף כ"א ע"ב) תנן שהמלך כותב ס"ת לשמו ובגמ' תנא ובלבד שלא יתגאה בשל אבותיו כלומר שלא יאמר די לי בשל אבותי אלא צריך לכתוב אחר לשמו אמר רבא אע"פ שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה איתביה אביי וכותב לו ס"ת לשמו שלא יתגאה בשל אחרים מלך אין הדיוט לא לא צריכא לשתי תורות וכדתיא וכתב לו את משנה וכו' כותב לשמו שתי תורות אחת שהיא יוצאת ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גזויו אותה שיוצאת ונכנסת עמו עושה אותו כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט אינו נכנס בה לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא שנאמר והיתה עמו וקרא מקום הראוי לקרות בו. וצ"ע למה לא כתב רבינו שאותה שיוצאה ונכנסת עמו עושה כמין קמיע ותולה בזרוע כדאיתא בברייתא שכתבתי:

ובלחם משנה שם כתב, ומגיהין אותו מספר וכו'. ומה שהקשה שם וכאן אמאי לא כתב רבינו דעושה כמין קמיע ותולה בזרועו דקאמר בברייתא שם (דף כ"א ע"ב) לאו דוקא דאם כן איך אמרו במשנה יוצא למלחמה מוציאה עמה וכו' יושב בדין וכו' אלא לעולם היתה בזרועו זולת בבית המרחץ ובבית הכסא וכיון דהיא תלויה ודאי דלעולם היא עמו איז דמתני' הודיענו דלאו כמין קמיע ממש קאמר אלא כיון שבכל אלו המעשים היתה עמו הוה ליה כאילו תלוי בזרועו:

11. יגענו ולא הונח לנו, דהא איצטרדין לגופיה דתולה אותו בזרועו, ולמה נשמיטו משום ליתא דהוצאה בשבת, (הערת המסדר).

12. ולפי האמת יש ליישב אפי' באופן דנימא שהיה גינה מעורבת, או שהיה קודם שגזרו על כרמלית, והיה מותר להוציא שמה, י"ל דוקא כשהיה יוצא מביתו לדרך היה תוליהו בזרועו, אבל בביתו היתה מונחת עמו בארון או על השלחן, ואולי היה עוסק אז וקורא מספר זה, והניחו על השלחן פתוח, ויצא לגינה, והקושיא מעיקרא ליתא, שוב ראיתי בהגהות מנחת יעקב ואמרי דוד על אר"ח שי"א (הגרפס בסוף מהד' הדרת קודש) שיישבו כן. ואח"כ ראיתי דהיוסף דעת ת"י כן בעצמו והבאתיו לעיל הערה 2. המסדר.

וזאת כוונת התורה"ק, והיתה עמו וגו' לשמור וגו', אמנם ואת החוקים האלה לעשותם, דהיינו לשמור השב"ק, דאי' במכילתא פר' בשלח¹³ שם שם לו חק ומשפט (שמות טו). חק זה השבת וגו' דברי רבי יהושע וגו' ע"כ. ה"אלה" אלו ל"ט מלאכות, דהיינו לשמור השב"ק בכל הל"ט מלאכות, ולא יוציא את הס"ת למקום האסור, כן אמרתי בדרך רמז.

ועתה אבוא על דבריו הנחמדים, מה שרצה כבוד הדר גאונו לחדש דבס"ת של מלך גם מלך אחר אסור לקרות בו¹⁴, לענ"ד זה אינו, חדא דגם היוסף דעת כתב שם, דשלמה היה יכול לקרות בו רק דלא היה רשאי, מטעם שהיה אונן. ועוד הלא מלשון התוספתא¹⁵ מוכח כן, דאמר ואין רשות להדיוט לקרות בה שנאמר וקרא בו, הוא ולא הדיוט, עכ"ל המובא בלח"מ שם. ומדנקיט בפ"י הדיוט, בודאי דוקא הדיוט ולא מלך, דאל"כ הל"ל ואין אחר רשאי לקרות בו, אע"כ דוקא הדיוט אסור אבל מלך מותר. ומ"ש כבוד הד"ג דגבי ס"ת כתב בו מיעוט וקרא בו הוא, י"ל דגם מלך אסור. הנה בכתוב לא כתיב הוא, רק וקרא בו, ואתא למעט הדיוט, ומנ"ל למעט מלך, ואפי' אם היה לנו איזה מיעוט, אין לנו לדרוש דרשות מעצמינו, רק מה שדרשו חז"ל.

ובדבר מה שרצה לדחות דברי התוספת שבת סי' שי"א שכתב דמלך אחר מותר להשתמש בבגדי המלך הראשון¹⁶. וכת"ה הקשה דא"כ למה

13. מכילתא פרשת ויסע פרשה א, שם שם לו חק ומשפט. חק זה השבת, ומשפט זה כיבוד אב ואם, דברי רבי יהושע. רבי אלעזר המודעי אומר חק אלו עריות, שנאמר (ויקרא י"ח) לבלתי עשות מחוקות התועבות, ומשפט אלו דיני אונסין ודיני קנסיות ודיני חבלות:

14. נראה מזה דהרב מניימארקט רצה בזה לומר דאחרי פטירת דוד המע"ה, נאסר הס"ת שלו בטלטול משום דאסור לאחור לקרות בו, ואפי' שלמה בנו שכבר נמשח למלך בחיי דוד אביו, וא"כ היא מוקצה מחמת גופו.

15. תוספתא מסכת סנהדרין פרק ד הלכה (ד) וכתוב לו ספר תורה ללמוד לשמו שלא יהא נאות בשל אבותיו אלא בשלו שנאמר (דברים יז) וכתב לו שתהא כתובה לשמו, ואין רשות להדיוט לקרות בה שנאמר (שם) וקרא בו, הוא ולא הדיוט, ומניחין אותו בב"ד של כהנים ובב"ד של לויים ובב"ד של ישראל המשיאין לכהונה, יוצא למלחמה היא עמו נכנס היא עמו יושב בב"ד היא אצלו נכנס לבית המים ממתנת לו על הפתח וכן דוד אומר (תהלים טו) שויתי ה' לנגדי תמיד וגו' ר' יהודה אומר ספר תורה מימינו ותפלין משמאלו:

16. בראשונה נעתיק דברי הפוסקים שעליהם סובבים דברי התו"ש, ז"ל בית יוסף או"ח סימן שי"א, כתב המרדכי בפרק כירה (ס"י שיב) בשם ה"ר אביגדור דמה שצריך ככר

שורפין על המלכים¹⁷, הא איכא בל תשחית, וע"כ יצא לחלק דדוקא בעבדיו מותר מלך אחר להשתמש אבל לא בבגדיו, ומצא סייעתא לדבריו

או תינוק דוקא למת ערום אבל מת בכסותו מטלטלין אותו אגב כסותו וראיה מפרק ב' דביצה (כא ע"ב) מטלטלין להו אגב כסא עכ"ל ומשמע לי שאין כן דעת רש"י והפוסקים דאם כן הוי להו לפרושי וראייתו יש לדחות דשאני התם דאין לומר שהכוס יהא בטל לגבי שיורין אבל הכא הכסות בטל לגבי המת ואף על פי שכתב הרמב"ן בספר תורת האדם יכול ליתן עליו ככר או תינוק או אחד מהכלים שהוא לבוש וכיוצא בהם יש לומר דאף על פי שכלי שהוא נתון עליו אינו בטל לגביה, כסותו ממש בטל הוא לגביה:

ובשו"ע אורח חיים שם, (ד) כתב, יש מי שאומר שלא הצריכו ככר או תינוק אלא למת ערום, אבל אם הוא בכסותו א"צ ככר או תינוק: ובטורי זהב שם (ד) כתב עלה, וז"ל, אבל אם הוא בכסותו כו'. שמעתי מקשים לפ"ז למה הצריכו גבי דוד המלך שמת בשבת לטלטלו ע"י ככר או תינוק כדאיתא בפרק ב"מ והא דוד לא היה ערום באותה שעה שהרי מת בעוסקו בתורה כדאיתא שם בגמרא וחכם אחד תירץ דשאני בגדי מלך שאסורים לשאר בני אדם כדתנן שורפין על המלכים וכמ"ש הרמב"ם בהלכות מלכים דשורפים בפניהם משמע דחייב יש בזה וא"כ לא הוי ראוי ע"כ לא היו בגדי דוד מועילים לטלטלו ונכון הוא: ובמגן אברהם שם (טו) כתב, בכסותו א"צ. והרב"י כתב ויש לדחות דהכסות בטל לגבי המת וכ"כ בש"ג ובשל"ה הקשה ע"ז דאמר דוד אפחת דרגא מתותיה ומת ומסתמא היה מלושב בבגדיו ואפ"ה היה אסור לטלטלו אם לא ע"י ככר או תינוק כדאיתא בגמ' ע"ש ושמעתי דבגדי דוד היו מוקצין דאסור לכל אדם ללבשן דשורפין על המלכים אבל שאר בגדים של מת לאו מוקצין הן, ומ"ש ב"י איתא בחולין דף קכ"ה מת בכסותו פירוש תכריכין מבטל ליה האי לא מבטל ליה עכ"ל וא"כ אזלי' בתר מחשבתו וה"נ לא מבטל בגדי המת אלא דעתיד להפשיטו ולהלבישו תכריכין:

וע"ז כתב בתוספת שבת (מהג"ר רפאל מייזליש זצ"ל - פרנקפורט תקצ"ז) שם ס"ק ט"ז, וז"ל, ומתחלה הייתי מסתפק עצמי בתירוץ זה. אבל אח"כ ראיתי למי שפקפק על תי' זה ואמר דהא דשורפין על המלכים אינה חובה אלא רשות, וקמ"ל לן דאין בזה משום בל תשחית. אבל אם רוצה יכול להניחם שילבש אותם מלך אחר, דמלך יכול להשתמש בשרביטו של מלך, וראיה מכסא של שלמה. ולכן שמתי אל לבי ליישב באופן אחר וכו' עיי"ש.

17. תוספתא מסכת שבת פרק ח (ט) שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי שנאמר (ירמיה ד) בשלום תמות ובמשרפות וגו' כשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים אבל לא על הדיוטות ומה הן שורפין עליו מטתו וכלי תשמישו מעשה שמת ר"ג הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר יותר משבעים מנה: ומובא במסכת עבודה זרה דף יא.. וברמב"ם הלכות אבל פרק יד (כו). מלך או נשיא שמת יש להן לשרוף מטתו וכל כלי תשמישו ואין בזה דרך האמורי ולא משום השחתה שנאמר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך הראשונים ישרפו לך: וברמב"ם הלכות מלכים פרק ב (ק). כבוד גדול נוהגין במלך ומשמין לו אימה ויראה בלב כל אדם שנאמר שום תשים שחאה אימתו עליך אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו ולא בכתרו ולא באחד מכל כלי תשמישו וכשהוא מת כולן נשרפין לפניו וכן לא ישתמש בעבדיו ושפחותיו ושמישו אלא מלך אחר לפיכך אבישא היתה מותרת לשלמה ואסורה לאדוניה:

מהמנחת חינוך מצוה תצ"ז¹⁸. לענ"ד זה אינו, דאם כדבריו אדמיפלגי ת"ק ור' יהודה בסנהדרין יח.¹⁹ באלמנתו, ליפלגי בבגדיו, דהא פשיטא לדעת ר"י דאם אשתו שהיא כגופו מותרת למלך אחר, מכל שכן כלי תשמישו מותרים למלך אחר, דהא אשתו ודאי אינה גרועה מכלי תשמישו, והשתא אם כדבריו דלהת"ק כלי תשמישו אסורים למלך אחר, היה לו לומר רבותא יותר, דאפי' כלי תשמישו אסורים למלך אחר, ומכ"ש אשתו²⁰, וכן קשה על הרמב"ם פ"ב דמלכים²¹, דבהלכה א' כתב דעבדיו

18. ז"ל ספר מנחת חינוך - מצוה תצז - אות ג, וצריך שתהא אימתו עלינו. וכבוד גדול נוהגין במלך, אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו וכו' ולא באחד מכלי תשמישו, וכשהוא מת כולם נשרפים לפניו, ועיין בכסף משנה כאן פ"ב ה"א דסוסו אינו נשרף אלא עוקרין שלא יהיה ראוי לרכיבה. וכן לא ישתמש בעבדיו ושפחותיו אלא מלך אחר, לפיכך אבישג היתה מותרת לשלמה ואסורה לאדוניה וכו', ומבואר בסנהדרין כ"ב ע"א דמלך משתמש בשרביטו של מלך אחר על כן אבישג וכו'. ולכאורה למה שורפין כלי תשמישו במיתתו, הרי ראוי למלך אחר. ואפשר משום כבוד מלכות יותר טוב שנשרפין. אך אנשים עבדים וכו' מותרים למלך אחר, כן משמעות לשון הר"מ כאן פ"ב. ואשתו של מלך, הן אלמנתו הן גרושתו, אסורים אפילו למלך אחר, וכו' ע"כ. חזינן מדבריו דאע"ג דמדינא היה מותר למלך אחר, מ"מ עומד לשריפה דזה עדיפא משום כבודו. ובזה רצה הרב מניימארקט ליישב קושיית התו"ש דהבגדים ראויים למלך אחר.

19. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף יח., המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו לא חולץ ולא חולצין לאשתו לא מייבם ולא מייבמין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ או לייבם זכור לטוב אמרו לו אין שומעין לו ואין נושאין אלמנתו רבי יהודה אומר נושא המלך אלמנתו של מלך שכן מציינו בדוד שנשא אלמנתו של שאול שנאמר (ש"כ יב ה) ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך: ובגמ' ואין נושאין כו': תניא אמרו לו לרבי יהודה נשים הראויות לו מבית המלך ומאי נינהו מירב ומיכל. ופירש"י, הראויות לו - המותרות לו, אבל נשיו של שאול לא:

20. לענ"ד אינו ראה דאדרבה בא להשמיע כוחא דהיתרא דר' יהודה דעדיפא, דאפי' אשתו מותרת, זאת ועוד דבגדיו מאן ידכר שמיהו, אי מותר למלך אחר, הא קתני בתוספתא מסכת שבת פרק ח (ט) שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי שנאמר (דמיה ל) בשלום תמות ובמשפחות וגו' כשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים אבל לא על הדייטות ומה הן שורפין עליו מטתו וכלי תשמישו מעשה שמת ר"ג הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר יותר משבעים מנה: א"כ לא שייכא לפלוגי בהו (המסדר).

21. ז"ל הרמב"ם יד החזקה הלכות מלכים פרק ב (א) כבוד גדול נוהגין במלך ומשימין לו אימה ויראה בלב כל אדם שנאמר שום תשים שתהא אימתו עליך אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו ולא בכתרו ולא באחד מכל כלי תשמישו וכשהוא מת כולן נשרפין לפניו וכן לא ישתמש בעבדיו ושפחותיו ושמשו אלא מלך אחר לפיכך אבישג היתה מותרת לשלמה ואסורה לאדוניה: (ב) אבל אשתו של מלך אינה נבעלת לאחר לעולם אפילו המלך אינו נושא אלמנתו או גרושתו של מלך אחר:

מותרין למלך אחר, ובהלכה ב' כתב דאשתו אסורה, היה לו לומר רבותא דגם כלי תשמישו אסורים, אלא ודאי זה אינו, וכך בהלכה א' מבואר מלשונו דכלי תשמישו עם עבדיו ושפחותיו שויין הן, שכתב וכן וכן, כמבואר להמעיין היטב.

ומה שהקשה הא איכא בל תשחית, לא קשה מידי, חדא דכיון דלא נודע אם המלך האחר יתרצה להשתמש בהן, כי מסתמא כל מלך רוצה להשתמש בחדשים שנעשו לשמו, ולא במה שנעשה למלך הראשון, כידוע ממס' שקלים פ"ד ה"ב בירושלמי, שחצית גדולה היתה בבני כהן גדול וכו' ²², ומכ"ש במלך, וא"כ יבא הדיוט להשתמש בהם ויהי' מכשול, על כן יותר טוב לשרפן, וזה כונת המנ"ח שלא כתב דאסורין רק דטוב יותר לשרפן מלהשהותן למלך אחר מטעם הנ"ל, אבל לעולם גם המנ"ח מודה דמותרין.

ועוד הא כבר כתבו הראשונים והאחרונים, דדבר דאיכא ביה מוסר או כבוד ליכא בל תשחית, עיי' שדי חמד כללים ב' אות י"ז. ומה"ט התירו להדליק הבגדים היקרים בל"ג בעומר במירוץ לכבוד הרשב"י ²³.

ובזה הנני ידידו ידושת"ה.



²². וז"ל הירו' שקלים דף טז:; אמר רבי חנינא שחצית גדולה היתה בבני כהנים גדולים שיותר מששים ככרי זהב {ס"א כסף} היו מוציאין בה שהיה כבשה של פרה עומד ולא היה אחד מהן מוציא פרתו בכבשו של חבירו אלא סותרו ובונה אותו משלו התיב רבי עולא קומי רבי מנא והא תני שמעון הצדיק שתי פרות עשה לא בכבש שהוציא את זו הוציא את זו אית לך למימר שמעון הצדיק שחץ היה מאי כדון על שם מעלה היא בפרה סילסול היא בפרה.

²³. עיין עוד מש"כ בקשר לתשובה זו, בתשובת חקל יצחק בסי' שאחריו סי' י"ט, לבן אחותו ר' משה ווייס ז"ל, אחיו של ר' אליהו ז"ל הנ"ל, חתנו של הרב מניימארקט ז"ל.

- ט -

ציטוטים מתשובה ארוכה להרב מניימארקט מזהג"ר יצחק יהודה שמעלקיש ז"ל בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב בקונטרס אחרון סי' ט', בענין חמץ שעבר עליו הפסה, וספק אם נמכר לנכרי כהוגן.

ב"ה פשעמישל תרנ"ב לפ"ק

להרב המאה"ג (=המאור הגדול) החרף ובקי מ' חיים דוב בעריש שטראך נ"י האבד"ק נייאמרקט:

בדבר השאלה, באחד שדיבר קודם הפסח עם נכרי שיקנה אצלו החמץ, והסכים עמו והבטיח לו שיבא בערב פסח בבוקר. ובראותו שהקונה לא בא, והשטר מכירה ממכירת הבריאהויו ומכירת החמץ נכתב של שם הקונה, מכר לנכרי אחר שיקנה בשביל הקונה שנכתב בשטר. והקונה נתן אדרויף, בשביל הקונה הנזכר בשטר, ונכתב בשטר שהקונה יקנה כל המטלטלין בקנין אג"ק (=אגב קרקע). ובחול המועד בא הקונה הראשון, ומסר הקונה השני להקונה הא', השטר מכירה. ועתה שאל אם מותר החמץ לאחר הפסח, ויש בזה הפסד מרובה לערך ג' אלפים ר"כ (=רובל כסף).

(א) תשובה. כת"ה מפלפל, בענין אם יש שליחות לזכות לנכרי. תחלה נדין וכו'...

(ג) ואמנם יש לדון אם מהני זכוי ושליחות בנכרי. והנה כת"ה כתב, אף אם לא שייך זכוי ושליחות בנכרי, מ"מ מהני הקנין. לפמ"ש"כ המחנה אפרים הל' שלוחין סי' ט"ו¹, דהיכי דנכרי שלח לישראל שיקנה לו קרקע,

1. ז"ל ספר מחנה אפרים - הלכות שלוחין ושותפין - סימן טו: גוי ששלח לישראל שישכיר לו בית מישראל, ועשה השליח את שליחותו, ונתן המעות למשכיר, כדי שיקנה המשכיר ביתו לגוי. לכאורה היה נראה דלא קנה הגוי, מאחר דקי"ל דאין שליחות וזכיה לגוי. אבל כד דייקנן נראה, דלא צרי' בזה שליחות וזכיה. כיון דאין ישראל זוכה במידי לגוי, אלא מעשה קוף הוא דעביד, דנותן המעות למשכיר, וממילא זכי הגוי. ואמינא לה מההיא דאמר רבא פ"ק דקדושין דף ז', הילך מנה והתקדשי לפ', מקודשת מדין עבד כנעני. ואמר רבא

ואמר הישראל שקונה בשביל הנכרי, אף שנתן הישראל מעותיו קונה הנכרי, דהו"ל כאילו אמר הילך מנה והתקדשי לפלוני, דא"צ שליחות, דמעותיו קונין לפלוני מדין עבד כנעני, והוא לא עביד רק מעשה קוף. ולפי"ז ה"ה הכא מעותיו קנאו החפצים לנכרי. רק שהמחנ"א כתב, דבמטלטלין לא מהני קנין כסף מישראל לנכרי, וכיון שכותבין בשטר והתניתי שיקנה בכסף, הרי קונין בכסף, אי"צ דין שליחות. אך באמת דעת הש"ך דלא מהני מה שמתנים שקונין בכסף, ועיקר הקנין הוא קנין אגב. ובזה נראה דצריך שליחות, דלא שייך לומר מעותיו קונין רק בקנין כסף. ובגוף היתר זה יש לפקפק. ..

(ד) ואמנם מה שכתב דדעת המשאת בנימין (סי' צ"ז) דעכו"ם לעכו"ם יש שליחות, והש"ך סי' רמ"ג מביא כן בסתמא². אך המג"א סי' תמ"ח, דחה דבריו מירושלמי פ"ו דדמאי ופ"א דתרומות³, וכ"כ המ"ל פ"ב משליחות⁴. אולם לדעתי יש ליישב קצת דברי המ"ב. ..

בחר הכי, וכן לענין ממונא ע"כ. וגבי עבד כנעני קאמר רבא בפרקין לקמן דף כ"ג, דאפילו ר"מ דס"ל חוב הוא לעבד שיצא לחירות, עם כל זה קונה עצמו בכסף ע"י אחרי' אפי' שלא מדעתו, דקבלת רבו גרמא לו. ופירש רש"י ז"ל דאין אחרים הללו חביין לו אלא קבלת רבו, והרב אין נעשה שליח אלא לצורך עצמו, ומקנהו מאליו ע"כ. שמעינן מינה דכל שזה נותן הכסף למוכר כדי שיקנה לאחרים, קנו אותם אחרים ולא משום שליחו' וזכיה, אלא כל דקביל מוכר המעות, ממילא מקנהו לאחרים ע"י כסף שלקח, כמו שפירש רש"י ז"ל. וא"כ בני"ד אף דאין שליחות וזכיה לגוי, קנה הגוי כדאמרן:

2. שו"ע חושן משפט - סימן רמג סעי' י"ד. אין אדם זוכה במתנה לחבירו עד שיהא הזוכה גדול ובן דעת, ואחד איש ואחד אשה, אפילו עבד אפילו אשת איש או שפחה (ודוקא מיד אחרים, אבל לא מרבו או מבעלה אלא במקום דזכיה לנפשיה) (המגיד פ"ד דזכיה), אבל העו"ג אינו זוכה, הואיל ואינו ראוי לשליח לעולם, וכשם שאין ישראל נעשה שליח לעובר כוכבים, כך אינו זוכה לעובר כוכבים:

ובש"ך שם סק"ה. נעשה שליח לעכו"ם כו'. אבל עכו"ם לעכו"ם נעשה, ונ"מ לענין מכירת חמץ. כ"כ בתשו' משאת בנימין בפשיטות:

3. ז"ל ספר מגן אברהם או"ח סימן תמח סק"ג: והמ"ב סימן נ"ט כתב, דצריך להקנות לו וכו'. ובסי' צ"ז כתב, דאם הקנה לו במשיכה לחוד בלא כסף קני. ואם העכו"ם שלח שלוחו ומשך קני ג"כ. אע"ג דאין שליחות לעכו"ם, ה"מ עכו"ם לישראל או איפכא. אבל עכו"ם לעכו"ם עושה שליח. וצ"ע דבירושלמי רפ"ו דדמאי איתא, דאין עכו"ם עושה שליח לעכו"ם חבירו ע"ש. וכ"מ פשטא דתלמודא רפ"ב דקדושין. לכן, אין להקל בזה.

4. משנה למלך על שלוחין ושותפין פרק ב [א]. אין העכו"ם נעשה שליח לדבר מן הדברים שבעולם כו'. הרב משאת בנימין בתשובה סימן צ"ז נסתפק, בהא דאמרין דאין העכו"ם

(ה) והנה מש"כ עוד כבוד תורתו, להתיר מטעם דאם נימא דהנכרי הנכתב בשטר לא קנה, דאין שליחות לנכרי, הנכרי השני קונה. כמ"ש מחנה אפרים הל' שלוחין סי' ט"ז⁵, בגוי שאמר לישראל שיקנה לו דבר, אף שלא קנה הנכרי, דאין שליחות לנכרי, קנה הישראל אף שלא כיון לקנות. ומייתי ראייה מתשו' ריב"ש עיי"ש. וכתב כ"ת דה"ה כשנכרי קונה עבור הנכרי, קנה הנכרי השני. ואין הדמיון טוב, דכבר כתב המח"א. ..

(ו)... והנה בדבר מה שיש לחוש, שמא לא כיון להקנות רק בשטר כיון שכתב שטר, ולא מהני קנין כסף לבד. יפה כתב, כיון שנוהגים לכתוב בשטר, שמוכר לו בקנין המועיל לדברי חז"ל, ובצירוף כל הקנינים, ודאי כיון להקנות בקנין המועיל לדברי חז"ל, אף שאין מועיל שאר הקנינים:

עושה שליח ואינו נעשה שליח, אם הוא דוקא עכו"ם לישראל, אבל עכו"ם לעכו"ם מצי עביד שליח יע"ש. ועיין בירושלמי פ"ק דתרומות הלכה א', ותמצא, שדין זה ליתא, אלא שאין העכו"ם בתורת שליחות כלל. ועיין ברפ"ו דדמאי. (א"ה עיין מגן אברהם סימן המ"ח סק"ג, ובספר בית שמואל ס"ס ה', ומהר"ם מינץ בתשובה סימן ה'. ועיין בספר חת יאיר סימן מ"ט, בדין אמירה לעכו"ם בשבת. והש"ך ח"מ סימן רמ"ג ס"ק ה', הביא דברי המ"ב שכתב כן בפשיטות):

5. ספר מחנה אפרים - הלכות שלוחין ושותפין - סימן טז: גוי דא"ל לישראל למיזבן ליה מידי, ואזל וזבן ליה, וכעת לא מצא לגוי, והפקידו ביד חברו, ונפגר הגוי, והנפקד רוצה לזכות בפקדון, באומר כי ממונו של גוי הוא, והמפקד אומר, כיון דאין שליחות לגוי, עדיין לא זכה בו הגוי, והוי דידיה:

איברא דגוי דשלחו לישראל, לא זכה במקחו, דאין שליחות לגוי. מיהו לא ידענא אי זכה בו השליח, כיון דלא נתכוון לזכות בו כשהיה בידו, אלא דעתיה היה לקנותו לגוי. וראיתי שהתוס' בפרק הגוזל דף ק"ב ע"ב ד"ה מי הודיעו לבעל החטי' וכו' נסתפקו בזה. ומתוך דבריהם נראה שיותר נוטה לומר, שלא קנה לא זה ולא זה. (א"ה לע"ד נראה מתוך דברי הרא"ש ז"ל בפרק גט פשוט, גבי ההיא עובדא דמייתי תלמודא התם, בההיא איתא דיהבה זוזי לההוא גברא למזבן ארעא, אזל זבן לה שלא באחריות יע"ש. דכל שלא קנאו המשלח, קנאו השליח ודוק). אבל מתוך דברי הריב"ש ז"ל בתשו' סי' ת"א. ז"ל: ולקנות חמץ לצורך הגוי במעותיו של גוי, איסור גמור הוא. שהרי לכל הפחות דילמא אתי למיכל מיניה, ולא עוד אלא שהוא עובר עליו בכל יראה. לפי שכשהוא קונה אותו בשביל הגוי, אין הגוי בעל המעות קונה אותו, שהרי אין ישראל זה נעשה שליח לגוי, ולא זכה בשבילו, דהא קי"ל דאין שליחות לגוי ולא זכיה כלל, לא אינהו לדידן ולא אנן לדידהו, כדאיתא במציעא. וא"כ הרי הוא חמצו של ישראל זה ועובר עליו, ומלקות נמי איכא שהרי עשה מעשה שקנה אותו, ואף אם נאמר שישראל אין דעתו לזכות בו לעצמו כיון שיש איסור בדבר. מ"מ גם הגוי לא קנה אותו וכו' עכ"ל. נראה דס"ל, שכיון שלא קנה הגוי שאין שליחות לגוי קנאם השליח, אם לא היכא דהוי מידי דאיסורא כגון חמץ, דמסתמא אמרינן איסורא לא ניחא ליה דליקני, הא לאו הכי קנאם השליח, אע"פ שלא נתכוון השליח. ואשכחן כה"ג בשלהי משילין גבי מילא מים ונתן לחברו. ..

(ז) סיומא דפיסקא, כיון שחמץ שעבר עליו הפסח, היא רק דרבנן, ויש סברא שקנה הנכרי החמץ, מדין עבד כנעני, אף אם אין שליחות וזכיה לנכרי. וגם יש ספק, שמא יש זכיה ושליחות לנכרי, כדברי המשאת בנימין, וכבר כתבתי שהוא פלוגתא דתנאי. וגם יש סברא, דטועה בדין לא קנסו. על כן אני מסכים לדברי כת"ה, להתיר. ובאמת, אם לא היה הפסד מרובה, הייתי מתיר ע"י ביטול ברוב, באופן שיתן בעל הברייהויו קנס לעניי העיר, כפי חוות דעת כת"ה, על אשר לא שאל לכת"ה, איך ימכור החמץ. וד' יצילנו משגיאות.

והנני ידידו



- י -

קטע מותשובה ארוכה להרב מניימארקט ז"ל משו"ת הרי בשמים ח"ב סי' כ"ח (לבוב תרמ"ג) להג"ר אריה לייביש הורוויץ אבד"ק סטרי, בענין חמץ שעבר עליו הפסח, וספק אם נמכר לנכרי כהוגן.

בעזה"י יום ג' י"ג למב"י (=למספר בני ישראל) שנת תרנ"ב לפ"ק סטרי חיים ושלום לכבוד ידידי הרב הגדול חריף ובקי חכם ושלם כש"מ (=כבוד שמו) חיים דוב שטראך נ"י אבד"ק ניימארקט יצ"ו.

מכתבו הגיעני והנני לתשובתו. על דבר שאלתו, באיש אחד מחזיק ברייאהויז משכר. שביום י"א ניסן דיבר עם ערל אחד, שבערב פסח ימכור לו את החמוצים שלו, וכך נגמר ביניהם, וכתב שטר מכירה כדת וכהלכה על שם הנכרי הזה. ובערב פסח בזמן מכירת חמץ לא בא הנכרי הלז, ובא נכרי אחר ומכר לו את הברייהו עם החמוצים, ומסר לו שטר מכירה הזה, ולא כתב שטר מכירה על שם הנכרי השני, רק שהערל הלוקח נתן לו מעותיו אדרויף, בשביל הנכרי הזה הנזכר בהשטר. ובתוך ימי הפסח בא הנכרי המוזכר בהשטר, ומסר לו הנכרי השני את השטר מכירה. ועתה בעל הבריאהויז בא בשאלה לפני כת"ר, אם יש לסמוך על המכירה הלזו על פי דין תוה"ק, להתיר החמץ אחר הפסח.

[ואחר שהאריך, כתב בסיום התשובה] ובדברינו אלה נוסף אומץ לדברי כ"ת, שכתב לצדד על פי דברי המחנה אפרים הל' שלוחין סי' ט"ז! דאע"ג דאין שליחות לגוי ולא קנה הנכרי הראשון, קנאו הנכרי

1. ספר מחנה אפרים - הלכות שלוחין ושותפין - סימן טז. וגוי דא"ל לישראל למיזבן ליה מידי ואזל זוכן ליה, וכעת לא מצא לגוי והפקידו ביד חברו, ונפגר הגוי, והנפקד רוצה לזכות בפקדון, באומר, כי ממונו של גוי הוא, והמפקיד אומר, כיון דאין שליחות לגוי, עדיין לא זכה בו הגוי והוי דידיה:

איברא דגוי דשלחו לישראל לא זכה במקחו דאין שליחות לגוי, מיהו לא ידענא אי זכה בו השליח, כיון דלא נתכוון לזכות בו כשהיה בידו, אלא דעתיה היה לקנותו לגוי. וראיתי שהתוס' בפרק הגזול דף ק"ב ע"ב ד"ה מי הודיעו לבעל החט"י וכו'. נסתפק

השני שנתן המעות, וקיבל השטר מכירה מיד המוכר. וקוטב דבריו עפ"י דברי התוס' בבא קמא קב: ובסוף ביצה (לט.) ודברי הריב"ש (סי' ת"א) המובא במג"א סי' ת"נ (סק"י)². וטעמו דהיכא דאיכא דעת אחרת מקנה,

בוה, ומתוך דבריהם נראה שיותר נוטה לומר, שלא קנה לא זה ולא זה. (א"ה לע"ד נראה מתוך דברי הרא"ש ז"ל בפרק גט פשוט, גבי ההיא עובדא דמייתי תלמודא התם, בההיא איתתא דיהבה זוזי לההוא גברא למזבן ארעא, אול זבן לה שלא באחריות יע"ש. דכל שלא קנאו המשלח קנאו השליח ודוק). אבל מתוך דברי הריב"ש ז"ל בתשו' סי' ת"א ז"ל ולקנות חמץ לצורך הגוי במעותיו של גוי איסור גמור הוא שהרי לכל הפחות דילמא אתי למיכל מיניה, ולא עוד אלא שהוא עובר עליו בכל יראה לפי שכשהוא קונה אותו בשביל הגוי אין הגוי בעל המעות קונה אותו שהרי אין ישראל זה נעשה שליח לגוי ולא זכה בשבילו דהא קי"ל דאין שליחות לגוי ולא זכיה כלל, לא אינהו לדין ולא אנן לדידהו כדאיתא במציעא. וא"כ הרי הוא חמצו של ישראל זה ועובר עליו, ומלקות נמי איכא שהרי עשה מעשה שקנה אותו, ואף אם נאמר שישראל אין דעתו לזכות בו לעצמו כיון שיש איסור בדבר מ"מ גם הגוי לא קנה אותו וכו' עכ"ל. נראה דס"ל שכיון שלא קנה הגוי שאין שליחות לגוי קנאם השליח אם לא היכא דהוי מידי דאיסורא כגון חמץ דמסתמא אמרינן איסורא לא ניתא ליה דליקני, הא לאו הכי קנאם השליח. אע"פ שלא נתכוון השליח ואשכחן כה"ג בשלהי משילין (ביצה לט.) גבי מילא מים ונתן לחברו רב ששת אמר כרגלי הממלא, ורב נחמן אמר כרגלי מי שנתמלאו לו, ואמר תלמודא התם בדמגביה מציאה לחברו קא מיפלגי ופירש רש"י ז"ל וז"ל דכ"ע לא קנה חברו בהגבתו של זה, אלא אם קנה המגביה או לא קנה פליגי רב נחמן סבר לא קנה המגביה דלאו אדעתיה למקני אלא מי שנתמלאו לו קנאם במשיכה וכו' ורב ששת סבר קנה המגביה תחלה וכו' כלומר כיון דלא קנאו חברו קנאו הממלא ואף על פי שלא נתכוון לזכות לעצמו מ"מ הא נתכוון לזכות. וכדבריו מוכח בסוף פרק הבית והעליה גבי אי הבטה בהפקר קני דקא' עלה תנאי היא דתנן שומרי ספיחי שביעית נוטלין מתרומו' הלשכה ורי"א הרוצה מתנדב והוא ש"ח דת"ק סבר הבטה בהפקר קנה וזכה זה בהבטה, אלמא דאע"ג דזה לא נתכוון לקנות לעצמו אלא מביט בה לצורך צבור קנאו לעצמו. ונר' דאפילו לר"ת ז"ל שנחלק שם על פירוש רש"י ז"ל וס"ל דזה לא קנה כיון דלא נתכוון לקנות ע"כ היינו דוקא בהפקר דליכא לא דעת מקנה ולא דעת קונה. אבל במקח וממכר דאיכא דעת אחרת מקנה אע"פ שלא נתכוון זה לקנותו כמו שנראה מדברי הרשב"א ז"ל בחידושו בפ"ב דגיטין דף כ' גבי מאי דאמר תלמודא שם זקן שאני דידע לאקנויי וז"ל וקשיא לי אשמעתין אפילו כי מקנה להו זקן ומלוה מאי הוי הא לזוין לא ידעו כדעת רבא דאמר דילמא זקן שאני וכיון שכן היאך קונים ואינהו לא ידעי דזקן מקנה להו ומ"ש מההיא דאמרינן ביבמות פרק ר"ג העורר בנכסי הגר וסבור דשלו הם לא קנה וי"ל דשאני הכא דדעת אחר' מקנה עכ"ל. וכן כתב הנ"י בפרק חזקת הבתים גבי ההיא דרב ענן שקל בידקא בארעא וכו' ז"ל שמעינן מהכא דאלו הוה ידע המוכה אע"ג דלא ידע רב ענן שהוא הזוכה קנה ומשו' הכי לא הוה סגי למימר ליה את ודאי לא הוה ידעת, ואע"ג דאמרינן ביבמות העורר בנכסי הגר וכו' תי' הראב"ד דשאני הכא דאיכא דעת אחר' מקנה עכ"ל והכא נמי דעת המוכר שיקנה או בעל המעות או הקונה ממנו וכמ"ש הרשב"א ז"ל בס' תולדות אדם בסי' שס"ט:

2. דבשו"ע אורח חיים - סימן תנ סעיף ו' כתב הרמ"א בזה"ל. הגה - ואסור לקנות חמץ לאינו יהודי בפסח, אפילו במעותיו של אינו יהודי (ריב"ש סימן ת"א): וע"ז כתב המגן

אע"פ שלא נתכוון זה לקנותו מ"מ קונה, דדעת המוכר שיקנהו או בעל המעות או מי שיקנה ממנו. ולדברינו במכירת חמץ בודאי יש לומר הכי כנ"ל. ואם השטר מכירה נכתב בלשון הודאה, מודה אני הח"מ (=החתום מטה). יש לצרף דעת הקצוה"ח סי' קצ"ד³ שכתב, דבמכירת חמץ כיון

אברהם סק"י. ואסור לקנות. דהא אין שליחות לעכו"ם, ונמצא הישראל קונה אותה. ועוד דאיכא למיחש שמא יאכל ממנו (ריב"ש ב"י). ועוד ג"ל דאסור משום וכו'.

3. ספר קצות החושן סימן קצד ס"ק ג. וכאשר שמתי אל לבי בזה מצאתי קנין אודיתא דהיינו שיכתוב ח"י תעיד עלי כו' איך שמכרתי את כל החמץ לפלוני באופן המועיל. וכיון שמודה שמכר באופן המועיל קנה הכותי באודיתא זו, ומשום דאודיתא הוי קנין, אע"פ ששניהן יודעין שאינו כן. ולפי שלא ביארו בו האחרונים ביאור רחב בקנין אודיתא, ולכן צריך אני להאריך קצת. ולענ"ד קנין שלם הוא, ולא נופל הוא מכל הקנינים, הן לענין ממון הן לענין איסור. ואע"ג דקמי שמיא גליא שאין הדבר כן, כיון דהוא קנין הרי נקנה לו באודיתא. ועיי' בט"ז הל' ריבית (סי' קסח סעיף יד) ז"ל: ועל מ"ש המרדכי שמזכה לו בשביל העכו"ם, תמה ב"י דאנן קי"ל אין זכיה לעכו"ם כו', ומו"ח ז"ל כתב דהכי קאמר, שיהיה זוכה בו בדרך שיוכה בו העכו"ם כגון באודיתא, שמודה שהוא של העכו"ם כהאי ר"פ מי שמת, בעובדא דאיסור גיורא וכו'. ולא נהירא דהאי אודיתא דאיסור אינו ענין לכאן, דודאי לגבי ממון אמרינן דאדם נאמן על עצמו לחובתו, והודאת בע"ד כמאה עדים וכו', אבל זהו ודאי אינו מועיל, לאפקועי איסורא בשביל שקר שלו וכו'. שוב ראיתי בתשובת מיימוני לס' משפטים (סי' לא) שכתב, לענין מוכר חוב של עכו"ם, דלא מהני הודאה, בשם בעל העיטור עכ"ל. ונראין דברי הב"ח דאפילו באיסורין מהני הודאה, וראיה מדברי תוס' פ' הזהב (ב"מ מו, א ד"ה וינקינהו ניהליה אגב קרקע) וז"ל: וקשה, דליקני ליה המעות בהודאה, כמו שקנה רב מרי מרבא ע"י הודאתו של איסור בפ' מי שמת (ב"ב קמט, א), אעפ"י שאנו יודעין שלא ה' שלו תחלה, וה"ה כברי, מדקנינהו רב מרי אעפ"י דלא הוי בר ירושה, וע"ש שהניחו בקושיא. והרי מבואר דאפילו לאיסורין מהני קנין אודיתא, דאע"ג דקמי שמיא גליא שמעות אין לו ופריק אידך בלא חומש. אלא מוכח כיון דהוא גופה קנין, ממילא מהני גם לאיסוריה, אלא דבתוס' פ' הגזול קמא משמע להיפך ע"ש (ב"ק קד, ב ד"ה אגב אסיפא דביתה) וז"ל: ומה שכותבין בהרשאה, והקניתי לו ד' אמות בחצירי וכו', אפילו אותן שאין להם קרקע. יש מפרשים משום דהודאת בעל דין כמאה עדים וכו'. והאי דפ' הזהב, גבי היה עומד בגורן, דפריך וליקני ליה אגב ארעה, ומשני דלית ליה ארעה, התם מדאורייתא בעינן דאית ליה ארעה, דאי לית ליה ארעה לא היו קרויין מעותיו מדאורייתא, שיוכל לפדות בהן פירות מעשר שני עכ"ל. והנה משמע מדבריהם דלענין איסורא לא מהני אודיתא, אמנם קשה לי טובא, דמשמע ממה שכתב מדאורייתא בעינן כו', דאודיתא אינו מן התורה אלא מדרבנן, ומה בכך דהוי מדרבנן כיון דקנין הוא עכ"פ מדרבנן, מהני נמי אפילו לאיסור תורה, וכמ"ש הב"י באה"ע (סי' נח), בקידשה במע"ש דהוי קנין מדבריהם, דהוי קדושי תורה ומשום דהפקר ב"ד הפקר, והוא מוכח ממקומו שם בש"ס, דפריך וליקני ליה אגב ארעה. ולשטת תוס' בפ"ק (ס"א) דקנין אגב אינו אלא מדבריהם ע"ש, ומהני קנין זה לפדות בהם פירות מעשר שני. מיהו נראה כיון דתוס' כתבו התם מדאורייתא בעינן דאית ליה ארעה כו' לא היה קרויין מעותיו מדאורייתא, ומשמע דאם היה מדרבנן היה

דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי, מהני קנין אודיתא אף לדברי התוס' ב"ק ק"ד. ולרווחא דמילתא יצוה לערב החמוצים של הברייאהויו ברוב היתר. עי' תשו' פני יהושע א' או"ח סי' י"ד⁴. הנלפענ"ד כתבתי.

ידידו דורש שלומו באהבה:



מועיל אודיתא אפילו לענין איסור, א"כ גבי חמץ דמדאורייתא סגי בביטול והא דצריך למכור אינו אלא מדרבנן, א"כ נראה דסגי לה באודיתא. ועמ"ש בסי' מ' (סק"א). ומ"ש הט"ז שוב ראיתי בתשובת מיימוני שכתב. ..

4. וז"ל, ונראה עוד דבנידון זה סמכינן אר' יונה שכתב הרא"ש, דשרי לערב לכתחילה. ואפשר דגם הרא"ש מודה, דכולי האי לא מחמירין גבי אנוס. ואצ"ל לדעת הרמב"ם דמשמע דבאיסור דרבנן מותר לבטל איסור לכתחילה, אע"ג דבשו"ע יו"ד סי' צ"ח לא פסק לבטל איסור לכתחילה כי אם היכא דנתערב ממילא שרי להוסיף. מ"מ מדברי הרמב"ם משמע דשרי אפי' לכתחילה, וא"כ כדאי הם הרמב"ם והר' יונה, לסמוך עליהם בשעת הדחק ובאונס.

- יא -

ציטוטים מתשובת הג"ר שמואל ענגיל מראדאמישלא זצ"ל להרב מונימארקט זצ"ל. משו"ת מהר"ש ענגיל ח"ג (ברדיוב תרפ"ו) סי' ס"ב, מיום ה' תצא בעת"ר לפ"ק, בענין שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא.

להרב הגאון מו"ה דוב בעריש נ"י אבד"ק ניימארק.

בדבר שאלתו, אשה אחת גרושה, דבקה נפשה בנער אחד ורצתה להינשא לו, אך אביה לא הסכים לשידוך הזה ועשה עמה שידוך אחר, והוציא הנער קול שקידש אותה. וכאשר ראה שלא יועיל בזה, מחמת שלא היה לו עדים, הוציא קול שטימא אותה בעודה תחת בעלה, ונתבטל הקשר, ועתה רצונה להינשא לו, והנער הנ"ל אומר עתה ששיקר מתחילה ולא בעל אותה, רק שהיה עצה ביניהם שיאמר כן, שיהיה אביה מוכרח להסכים על השידוך, וגם האשה אומרת כן. ונסתפק כת"ה אי מותר לישא אותה, אי שייך בזה שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, אך יש לומר דהוי אמתלא, זה תורף ספיקו.

והנה לפע"ד י"ל דלא שייך בזה שאחד"א, כיון שלא אמר בפירוש שבא עליה ברצון, ויוכל להיות שבא עליה באונס. .. וכיון דעכ"פ לא אמר בפירוש דיבור שיהיה משמעות איסור ממש, שוב שייך לומר הסברא, דאין אדם משים עצמו רשע. נהי דיפה כתב כת"ה, דלענין שאחד"א, לא שייך לומר אאמע"ר, דאדם יכול לאסור על עצמו. ועיין ר"ן כתובות עב"י,

1. ז"ל גמ' כתובות דף עב. במשנה: ואלו יוצאות שלא בכתובה, העוברת על דת משה ויהודית. ואיזו היא דת משה, מאכילתו שאינו מעושר, ומשמתו נדה, ולא קוצה לה חלה, ונודרת ואינה מקיימת. ואיזוהי דת יהודית, יוצאה וראשה פרוע, וטווה בשוק, ומדברת עם כל אדם. אבא שאול אומר, אף המקללת יולדיו בפניו. רבי טרפון אומר, אף הקולנית. ואיזוהי קולנית, לכשהיא מדברת בתוך ביתה, ושכיניה שומעין קולה: ובגמ'. ולא קוצה לה חלה: היכי דמי, אי דידע, נפרוש, אי דלא ידע, מנא ידע. לא צריכא, דאמרה ליה פלוני גבל תיקן לי את העיסה, ואזיל שייליה, ואשתכח שיקרא:

וכתב ע"ז רבינו נסים על הרי"ף כתובות דף לב.: ואי לא ידע מנא ידע. מי אמר לו אחרי כן שהוא בא לפנינו להוציאה. והאי דלא אוקמה במודה, כתב הראב"ד ז"ל משום

ובר"ן שבועות פרק כל הנשבעין², דלהפסיד לעצמו מועיל אף במקום ששייך אאמע"ר, דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי. אבל לפי מה שכתבנו, דגם לפי דיבורו לא נאסרה עליו, דשמא בא עליה באונס, או.. ושוב כיון דלא שייך בזה איסור, לענין האשה שתהיה נאסרת עליו, שוב שייך הסברא דאאמע"ר. .. ובפרט שאמר אמתלא. ..

על כן נלפע"ד, דיש מקום להתירה להינשא לאיש הזה. ובפרט אם באמת נראה לכת"ה, שהאמתלא אמת, ויאיים עליהם בחומר האיסור דנטמאה, ועכ"ז יחזקו בהאמתלא, יש מקום להתיר. ולחומר הנושא ישאל עוד לרב גדול אחד, ואם יסכים להתיר גם אנכי אצטרף. והשי"ת יצילנו משגיאות:

באעה"ח ה' תצא בעת"ר ל' ראדימישלא
הק' שמואל ענגיל חופ"ק הנ"ל

דאינה נאמנת, דאין אדם משים עצמו רשע. ולא נראה, דלהפסיד כתובתה ודאי נאמנת, דהודאת בעל דין כמאה עדים דמו. אלא משום דמילתא דלא שכיחא היא, לא אוקמה בהכי:

2. ז"ל תלמוד בבלי מסכת שבועות דף מה. במשנה: שכנגדו חשוד על השבועה כיצד, אחת שבועת העדות ואחת שבועת הפקדון, ואפילו שבועת שוא, היה אחד מהן משחק בקוביא, ומלוה ברבית, ומפריחי יונים, וסוחרי שביעית, שכנגדו נשבע ונוטל. היו שניהן חשודין, חזרה השבועה למקומה, דברי רבי יוסי. רבי מאיר אומר יחלוקן:

וע"ז כתב רבינו נסים על הרי"ף שבועות דף כח. ושכנגדו חשוד על השבועה אחד שבועת העדות. כלומר בין שנחשד על שבועת העדות בין שנחשד על שבועת הפקדון שכפר ונשבע לשקר, ואפי' נחשד על שבועת שוא, שהוא חייב עליה לשמים ולא לבריות, אעפ"כ הוא נפסל על ידה לשבועה: משחק בקוביא. גולן דרבנן הוא, דאמור דאסמכתא לא קניא: חזרה השבועה למקומה. בגמ' מפרש לה. והקשה הרשב"א ז"ל, שבועת העדות, מאן מוכח דעבר עליה במזיד, אפי' איכא עדים קרובים ללוה או למלוה דמתרו ביה, דלמא אישתלי ולא מזיד הוא. ואי במודה שהזיד, דידע הוא ולא העיר, אין אדם נאמן לשווא נפשיה רשיעא. והעלה דצריך עיון. ולדידי לא קשיא, דכל שהיה עדות קרוב כל כך, דאי אפשר לתלות בו שכחה, לא אמרינן דלמא אישתלי. אמרין אשתלין, אי בשעת מעשה פרשי עדים וזממין נתרי בהו אימת, נתרי בהו מעיקרא, אמרין אשתלין, אי בשעת מעשה פרשי ולא מסהדי. [אלמא] כל שיש לתלות בו שכחה, קרינא ליה מעיקרא, וכל שאין לתלות בו שכחה, קרי שעת מעשה. ובמודה שהזיד נמי משכחת לה, דאע"פ דאין אדם משים עצמו רשע, הני מילי לפוסלו לעדות אחר, כי היא דפלוני רבעו לרצונו, כדאמר' פ"ק דסנהדרין (דף ט ע"ב), ובהוא דמת הרגתיו הרגנוהו דבפ' כיצד ביבמות (דף כה.). אבל זה שמחייב את עצמו ממון, שהרי אומר שאינו יכול לישבע מפני שהוא חשוד, היא לה הודאת בעל דין, דמהניא לגבי ממון, דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי:

- יב -

תשובה מספר שו"ת וחידושי ר' יוסף נחמיה קארניצער זצ"ל
 אב"ד קראקא סימן ע"א, להרב מניימארקט ז"ל, בענין קבלת
 דומ"ץ שלא ברשות האב"ד¹

ב"ה. כ"ב תמוז פור"ת לפ"ק, קראקא

שלום וברכה מרובה, בכל לשון של חיבה, לכבוד ידידי הרב הגאון
 המפואר כלי חמדה אוצר כל יקר יראת ה' חתולתו וכו' כקש"ת מו"ה
 דוב בעריש שטראך שליט"א האבדק"ק ניימארקט יצ"ו.

אחדשכת"ה בכל לב, גי"ה (=גלילי ידיו הט') לנכון קבלתי בעתו ונא
 יסלח לי בטובו אם לגודל טרדותי ושאר גלגולי סיבות המעכבות לא
 נפניתי להשיב עד היום. ועתה הנה באתי על דבר אמת וצדק כי עיני
 כת"ה היטיבו לראות בדברי הפוסקים שאין הציבור רשאי לקבל להם דיין
 ומורה בלי רשות הרב מרא דאתרא כמובא גם בגליון מהרש"א ליוורה
 דעה סוף סימן רמ"ה² ומכל שכן אי אית ביה נמי משום קפוח פרנסת

1. כנראה הדברים מוסבים על הג"ר צבי הירש מייזליש ז"ל (הנודע בשם הרב מווייצען-טשיקאגו),
 שבא לניימארקט בשנת תרפ"ה, ועמד שם בראש ישיבת באבוב, וחלק מהציבור קבלו
 עליהם למורה.

2. דו"ל שו"ע יורה דעה - סימן רמ"ה סעיף כ"ג. אחד מבני החצר או מבני מבוי שביקש
 ליעשות מלמד תינוקות, אין שכניו יכולים למחות בידו. וכן מלמד תינוקות שבא חבירו
 ופתח בית ללמד תינוקות בצדו, כדי שיביאו לו תינוקות אחרים או כדי שיבואו התינוקות
 שאצל זה לזה, אין יכולים למחות בידו, שנאמר: ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר
 (ישעיהו מב, כא): הגה - רב היושב בעירו ולומד לרבים, יכול חכם אחר לבא וללמוד גם כן
 שם, אפילו מקפח קצת פרנסת הראשון, כגון שהקהל קבלו הראשון עליהם לרב ונוטל פרס
 מהם על זה, אפילו הכי יכול השני לבא לדור שם ולהחזיק רבנות בכל דבר, כמו הראשון,
 אם הוא גדול וראוי לכך. (מהרי"ו סי' קנ"א ומהרא"י בפסקיו סימן קנ"ח ע"ש תשו' הגדולים). אבל אם
 בא חכם אכסנאי לעיר, אין לו לקפח שכר הרב הדר שם לעשות חופות וקידושין וליטול
 השכר הבא מהם, הואיל והוא פרס הרב הדר שם; אבל מותר לעשות חופה ולתת השכר
 לרב הקבוע. וכן הותר לו לדון בין שני בעלי דינים שבעיר הבאים לפניו לדון, דלמא הרב
 שבעיר אין ממוצע להם. אבל אין לו להורות איסור והיתר, או לדרוש לנהוג שררה, באתריה
 דחבריה. (מהרי"ק שורש ק"ע ומהר"ד בתשובה כ"ב). ומי שהוחזק לרב בעיר, אפילו החזיק בעצמו
 באיזה שררה, אין להורידו מגדולתו אף על פי שבא לשם אחר גדול ממנו (ריב"ש סימן רע"א).

הרב כבחתם סופר בשו"ת יו"ד סי' ר"ל³ וכ"ז אין צריך אריכות ופלפול, כי כבר נודע למשגב כי לא יעשה כן בישראל. ובטוח אני כי מנהלי עדת

אפילו בנו ובן בנו לעולם קודמים לאחרים, כל זמן שממלאים מקום אבותיהם ביראה והם חכמים קצת. (רמב"ם פ"א מהלכות מלכים). ובמקום שיש מנהג לקבל רב על זמן קצוב, או שמנהג לבחור במי שירצו, הרשות בידם, (כל בו). אבל כל שקבלו הקהל עליהם, וכל שכן אם עשו ברצון השררה, אין לשום גדול בעולם להשתרר עליו ולהורידו (שם בריב"ש):

ובשפתי כהן שם (טו). אפילו מקפח קצת. כגון בשכר חופות וקידושין. וכ"כ בפסקי מהרא"י שם, וז"ל. ואי משום דיש קפוח פרנסה בדבר, מחמת הפרס שתפול לכיס המנהיגים, מגיטין וחליצה והשבעת נשים ושכר ברכת אירוסין ונשואין וכה"ג. כמה טצדקי על קבול פרס זה אנו בוששים, ובטורח למצוא היתר לדובן. והיאך נחזיק אותו כולי האי, להחשיבו פרנסה ומחיה לבלתי ישיג אחר בהם עכ"ל. ומשמע דפרס שהוא בהיתר ברור, אין לו לקפח הפרס ההוא. וז"ש הרב מקפח קצת פרנסת כו'. מיהו כל זה מדינא, אבל מצד המנהג אפשר שיש למחות בזה:

וז"ל גלין מהרש"א שם. אבל אין לו להורות איסור והיתר. עיין תשובת מהר"ש הלוי ביו"ד סי' ח'. אדם שממנים אותו על הציבור, אין הציבור רשאי למנות אחר לסייע, כי אם מי שירצה בו האדם המנוי, תשובות דברי ריבות סי"ו וקי"ו ועיי"ש שיעמוד אחר לדרוש הוא פגיעה בכבודו וכו'.

3. וז"ל שו"ת חתם סופר חלק יו"ד תשובה רל.

רב שלום למר ולתורתו אשרי הורתו ה"ה י"ג הרב הגאון המאה"ג חרוץ בעל פיפיות תל תלפיות כקש"ת מו"ה מרדכי נ"י אב"ד ור"מ דק"ק שטאמפי יע"א:

נכבדות המדובר אודות דברי רמ"א בי"ד סי' רמ"ה [סכ"ב] ובש"ך שם סקי"ד וט"ו יע"ש. מלתי כבר אמורה כי עין רואה בגוף דברי מהרא"י ומהרי"ו יראה כי אין אלו נאמרים אלא בימיהם שלא קבלו הרב כפועל, אלא כל ת"ח הנהיג בני עירו שהיה דר שם וממילא היה לו פרס הקצוב מחופות וקידושין וכדומה, אע"ג כי דין תורה הוא שת"ח הממונה פרנס על הציבור בני עירו עושין לו מלאכתו ומחוייבים ליתן לו פרנסתו, מ"מ כיון שלא שכרוהו כפועל אלא שבחא דאתי ממילא א"כ אם יבוא לשם אחר וינהיג גם הוא רבנות מי ימחה בידו, אבל בזה"ז שמקבלים רב ועוקר דירתו ממקומו ובא לכאן, וקוצבים לו שכירותו כמו ששוכרים פועל ואליו הוא נושא נפשו ונפשות ביתו, ובתוך אותו הקצבה הוא שכרו מחופות וקידושין וגטין וכדומה, א"כ פשוט שהבא בגבולו לא טוב עשה בעמיו, וגרע מיורד לאומנות חברו, שהאומנות הוא הפקר אלא שזה בא ויושב בצידו, אבל הכא כבר זכה זה הרב בכל רווחא דעבידי דאתי בגבולו, ואסור ממש לשום אדם לקפח פרנסתו בזה והרי זה כגזול ממש, ודבר זה פשוט מאוד ואין ראוי להאריך:

ומ"ש מהרא"י על שכר זה אנו בוששים כמו שהעתיק הש"ך, היינו כנ"ל שהיה הרב יושב בעירו ולא רצה ליתן קידושין וגיטין עד ששלמו לו כך וכך, ובודאי ע"ז אנו בוששים כי הוא מחויב לעשות בחנם והם מצווים לעשות לו מלאכתו, ואפי' אם הם עוברים עליו הדרך ואינם עושים מלאכתו מ"מ הוא לא יעבור ארצות צדיקים ליטול פרס מעשיית מצוה ומלמוד תורה והלכות גיטין וקידושין וכדומה, ע"כ כתב על פרס זה אנו בוששים. אבל לאחר ששכרוהו הקהל כפועל והביאוהו ממקומו לכאן והראו לו מקום לפרנסתו מגטין וקידושין, א"כ הוא אינו נוטל פרס שלא כדין כלל, אולי הקהלות פעלו און שהטילו פרנסת

ישורון אשר נוכח ה' דרכם לא יעשו עול לפרוץ גדר וגבול שגבלו הראשונים רבותינו הקדושים ז"ל, שמפיהם אנו חיים למרות עיני כבוד הרב שקבלו עליהם.

והיה שלום על ישראל ובזכות זה נזכה במהרה לראות בנחמת ציון וירושלים כנה"ט (=כנפשו הטובה והטהורה?) וכעתירת ידידו דושת"ה באהבה ורגשי כבוד

יוסף נחמיה בהגה"צ מוה"ע (=מורנו הרב עקיבא) זצ"ל



הרב על אלו היחידים, אבל הוא אינו נוטל פרס מקידושיין וגיטיין כלל אלא שזה הוא שכרו על עיקור ישיבתו בכאן והראו לו מקום לגבות מבעלי חתנות וכדומה, ואין בושה כאן על נטילת פרס זה אם יטלנו בדרך כבוד, וכל המקפחו גוזל וחומס לפע"ד, וזה פשוט בעיני. והיה זה שלום כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת:

- יג -

מכתב מהרב מונימארקט זצ"ל נדפס בספר תשובה כהלכה
 (דרוהוביץ תער"ב לפ"ק) מיום טו"ב שבט בעת"ר לפרט, בענין
 שלא לשנות צדקת רמבע"ה לכולל אחר.

ב"ה נימארקט יצ"ו יום ב' יתרו טו"ב בשבט בעת"ר לפרט.

החיים והברכה לחמשמרת שלום לכבוד ידידי שאהבה נפשי, הרב
 הגדול בתורה וביראת ה' טהורה, מעוז ומגדול ארי שבחבורה הגביר
 האדיר המפורסים, נשיא ישראל בנש"ק אראלים ותרשישים, כקש"ת מ'
 אברהם דוד שרייבער שליט"א בק"ק דראהביטש יע"א

לתשובת יקרתו אשר הגיעני ביום שב"ק העבר, אתפלא מאד הלא
 כבר הקדמתי נעשה לנשמע, וזה כשבועות שתיים אשר נתתי חתימתי ליד
 הגבאי דפה לשלוח לכה"ג שליט"א וכבר באו הני משלחת מלאכי רעה
 לפני מהתם להכא עם מלשינות רבות, וברצונם היה להדביק את כזביהם
 בהכני"ס וביהמ"ד ולא הנחתי אותם וגערתי בהם ובהמונם. לכן הנני בזה
 עוד הפעם להשיב מפני כבודו כי רב הוא. כי גם ידי תכון עמו וזרועי
 תאמצהו לבלי לשנות הצדקה לכולל אחר, ובצדק כל אמרי פיו ויוכל
 כת"ה לחתום גם את שמי בין חתימות הרבנים שליט"א על הקו"ק (=הקול
 קורא).

והנני בזה ידידוש"ת באהבה רבה חותם ברגשי כבוד וברכה
 הצעיר חיים דוב בער שטראך
 האבדק"ק הנ"ל והגליל



- יד -

מכתב מהרב למוסד עזרת תורה מגיו יארק מיום ר"ח
מרחשון אפר"ת לפרט, ובו מבקש תמיכה מראשי קופת עזרת
תורה, לכלכל את ביתו. נדפס בזכרון בספר (נו יארק, תרפ"ב).

בע"ה נימארקט יצ"ו ר"ח מרחשון אפר"ת לפרט.

החיים וברכה למשמרת שלום, אל כבוד שומרי משמרת הקודש ועזרת
תורה, תומכי אורייתא.

אחרי דרך מבוא השלום כמשפט לאוהבי ד' ולחושבי שמו. הן אמנם
זה כששה שנים מעת אשר חוללה סערת המלחמות במדינתנו, רבות
מרורות שבעתי, ויגעתי באנחתי, ומנוחה לא מצאתי, בדאגה וברוגזה
אכלתי לחם עוני, ועכ"ז גדרתי בעדי וסגרתי פרי עטי מלבוא בכתובים
לבקש עזר מזולתי, כי מעודי אני מסתפק מהכנסות אנשי עדתי, כי הספיקו
לי לחמי מימי וצמרי, אף כי העיר מצער ואנשיה לא רבים המה, עכ"ז
העניקו מטובם עלי, ומכוחם היה לי די פרנסתי. אולם עתה הורע מצבם,
ואין ביכלתם לתת די מחייתי, בעת הזאת אשר היוקר יאמיר פה מאד
לאין מרפא. וממש נתקיים בי 'עוללים שאלו ללחם ופורש אין להם' כי
חנני ד' בבנים שמונה, ואין ביכולתי לכלכל טרף למרבית ב"ב שיחי,
העטופים עלי ברעב, ועוד ביותר יכאב לבי, כי בנותי שיחיו, כבר הגיע
פרקן לפרק בתולה נשאת, וטענת דמים אין לי, להשיא אותן. לכן ההכרח
יאלצני לצאת מגדרי, ולבקש את ראשי החבורה הנכבדה "עזרת תורה"
לתמכני בימין צדקם, במנה אחת אפים, ולצדקה יחשב לכם, ושכרכם
יהיה עמכם כפול, מאת שוכן בערפל.

הצעיר חיים דובער שטראך האב"ד דק"ק הנ"ל.



- טו -

הסכמה על ספר שלחן העזר ח"ב על עניני קדושין ונשואין

בעהית"ש

הן יד שלוחה אלי מכבוד הרב וכו' כקש"ת מו"ה יצחק צבי לעבאוויטש נ"י ויזרח האבד"ק טשאפ יע"א חיבורו הנקוב בשם שלחן העזר ח"א, ועוד הוסיף לשלוח קונטרסים אחדים משאר חלקים אשר רצונו הטוב לאדפוסו אידרא ולהוציאם לאור עולם, והאמת אגיד כי כאשר התבוננתי בספרו ובהעלים לתרופה ששלח אלי, אורו עיני וברכתי ברכת הנהנין, כי הוא מאסף לכל המחנות וקיבץ כעמיר גורנה מדברי רבותינו הגאונים נוחי נפש וסידרם בסדר יפה אף נעים תפוחי זהב במשכיות כסף. גם הוסיף מדיליה אשר רוח מבינתו יענהו בדברים נכונים, וישרים למוצאי דעת ונבונים, בונה בנינים מחוטבים, תבנית היכל בענינים נחוצים ומועילים בדיני הנשואין וכל המסתעפים אלי, וכבר נתנו מהודם עליו הרבנים הגאונים שי' בעטרת הסכמתם בראש ספרו הנדפס, ומה מני יהללך עוד לפאר ולשבח מפעלו הטוב, אולם לאשר יקרו דבריו מאד בעיני אמינא לפעלא טבא ואפריון נמטי' ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה, וגם ידי תיכון עמו וזרועי תאמצהו להפיץ מעינותיו הטהורים חוצה לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל, וישבעו ויתענגו מטובו כל הוגי תורה, וספרו הנכבד יעלה לרצון לריח ניחוח גם לשם אישים הרבנים הגדולים אשר בארץ המה, כי ימצאו ערוך הכל מתוקן ומסודר כהלכתו, וזכות הרבים יהי' תלוי בו, ויתברך ממעין הברכות ברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורים, ועיניו תחזינה מישרים, בהרמת קרן התורה וישראל כאות נפשו העדינה ונפש תדרשנו לטובה, חותם בברכה מרובה.

ולראי' באעה"ח היום יום א' תצא ג' אלול שנת תרצ"א לפרט
פה"ק ניימארקט:

הצעיר חיים דובעריש שטראך האבד"ק ניימארקט והגליל.



- טז -

הסכמה מהרב ז"ל על ספר רמזי אלול מהרב שלמה דאמיניץ
 ז"ל מוועליצקא (קראקא תפר"ח)

בע"ה

הן יד שלוחה אלי מחברת שלם, מגילת ספר, מהאי צורבא מרבנן
 חוטר מגזע היחוס והמעלה, כבוד הרב החרף ובקי טובא בנגלות וברמזי
 תורה, כשלמה עוטה אורה, דובר בשפה ברורה, כש"ת מו"ה שלמה
 דאמיניץ נ"י אבן יקרה וויעליצקא יע"א. וכמעט שעברתי על כל בתרי
 אמרותיו היקרים, ונעמו לי מדברותיו, כי כל דבריו ערבים ומתוקים,
 מדבש ונופת צופים, כי ה' נתן לו לשון לימודים, וכל קורא בהם יהיה
 להם לנחת, לעיין בדבריו הנעימים המושכים לב האדם, להגות בתורת
 ה' וליראת שמים, ובאמת הוא יקר המציאות בימינו אלה לראות כיצד
 בעה"ב פושט את ידו לסלסל בתוה"ק, איש אשר ברכו ה' בהון ועושר
 בביתו, פונה מעסקיו, ויקדש עתותיו לעשות מטעמים ורמזים לתורה,
 והדברים ראויים לחוקקם בספר, ולקבעם על מזבח הדפוס, לכן אמינא
 לפעלא טבא יישר כחו וחילו לאורייתא, יפוצו מעינותיו היקרים חוצה,
 ותתרבה הדעת, ויתעלה כבודו כאות נפש היפה, ונפש תדרשנו לטובה,
 חותם באהבה רבה.

ולראי' מהימנא באעה"ח. היום יום ג', ד' חנוכה
 שנת ובחרת בחיים לפרט פה"ק ניימארקט יצ"ו
 הצעיר חיים דוב בעריש שטראך
 האבד"ק הנ"ל.



- יז -

ברכת מזל טוב מהרב מונימארקט שנמצא במוכ"ע מחזיקי
הדת (לבוב) מיום טו"ב כסליו תער"ב (שנה ל"ד מס' 9)

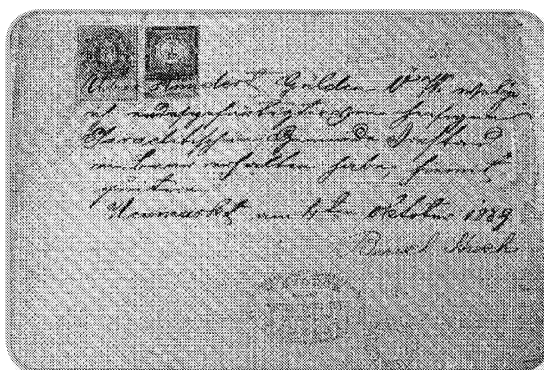
ברכתי במז"ט יעלה ויבוא ויגיע אל אנשי שם אוהבי הנאמנים,
מחותנים הנאהבים והנעימים כבוד הה"צ המפורסם בנש"ק האבד"ק
זמיגראד שליט"א, ולכבוד הרב הגאון הגדול המובהק האבד"ק אושפיץ
שליט"א ליום כלילת בניהם היקרים שי' יה"ר שתהא להם השמחה לגדא
טבא ולשעה מוצלחת, בשובה ונחת, ואורם יזהיר כאור שבעת הימים,
ודור ישרים יבורך וצדיקים נבנה מהם כמו רמים, כאות נפשם היפה
וכחפץ ידידם אוהבם המכבדם ומוקירם כערכם הרם.

הצעיר חיים דובעריש שטראך האבד"ק ניימארקט והגליל.



- יח -

העתק פאסט-קארטל מהרב ז"ל בלשון לעז משנת תרמ"ט 1889 למס'.



חיים דובעריש שטראך

אבריק ניימארקט והגליל

בע"ה ניימארקט יצ"ו

אינקלע לאתרין האברך המופלג בתורה ירא ושלם כש"ת מ' מרדכי זאב דרעזונער נ"י מק' בראדי הברידה, והיה פה מזובחי זבח והשתמש במקולין בכל עניני שחיטה ובדיקה ערך שני חדשים להפקת רצוני ורצון אנשי יראי ד' מביני מדע, וכאשר רצונו לעזוב משכנו מפה, דרש דרש ממני לתת מהודי עליו לסומכו בסמיכי דרבנן ולהראות חזותו לרבים.

והנני בזה להביע קושט אמרי אמת להגיד לאדם ישרו כי תהייתו על קנקנו ובחנתיו ונסיחתי בדיני שריב המפורשים בשמלה חדשה ומצאתי ברכה בו כי משנתו סדורה וערוכה מאוד ושגורים הדינים על פיו ולשונו, משיב דברים נכוחים כעולות מחים גם הכרתיו לאיש אומן ומופלא בבדיקת פנים וחוץ ובהסרת סיר ואיתמחא גברא כי ידיו אמונה לד' לעשות הכל כשורה, זריו ומהיר במלאכתו מלאכת ד' באמונה, ברעת ובתבונה, גם קלקלתי את סכיניו וחזר והעמידם לפני בשעה קלה ומועטת באופן יפה מאוד חד וחלק.

קיצור הדבר בכל ענינים הנוגעים לשויב מצאתיו כלי מוכשר לקבל טהרת הקודש, לכן כל מן דין סמוכי לנא כי ראוי הוא לאותו איצטלא לשרת בקודש בכל ערי ישראל ויכולין לסמוך על זביחתו אף נפש היפה כעל א' מהשוחטים המובהקים בעולם, ובלבד שיחזור על לימודו לפרקים כפי המסודר בס' תב"ש, ואז בטח יפיקו ממנו רצון טוב אנשי העדה ויתענגו מטובו ויאכלו עגים וישבעו, ולאות אמת ולראי

באע"ה היום יום ה' לס' כי ברוך הוא שנת התרס"ט לפ"ק

הצעיר חיים דובעריש שטראך

האבריק הנ"ל

- נא -

מכתב מחאה מכ"ד מנחם אב שנת אפר"ת. שחתומים עליה הרב מניימארקט ומחותנו הג"ר מנחם מענדל שטערן ז"ל הרב מביליעץ. בדבר הרודפים הגה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע על התישבותו בעיר מונקאטש בשנות מלחמת העולם הראשונה ונדפס בספר העדות והמשפטים.

בעז"ה, לקול השמועה צללו אונינו, ותרגו בטנינו, בדבר השמועה אשר פרשה כנפיה על פני תבל, כי יצאו אנשים וידיחו את יושבי עירם לאמור, כי מותר למסור ולהלשין על כ"ק הרב הקדוש מבעלזא שליט"א, על אשר שם משכנו כעת בשעת החירום בק' מונקאטש יע"א, וכי כבר נתנו יד ורשות ומקלם יגיד להם כי אין איסור בדבר למסור את ישיבת הרב הצדיק שליט"א שמה.

לכן מצאנו עצמינו מחויב בדבר, לצאת במחאה גלויה ומפורסמת נגד זה, ולהודיע בשער בת רבים, כי על פי דין תוה"ק אין שום נדנוד איסור ח"ו בישיבתו, ולא יוכל שום אדם למחות בידו, כמבואר בשו"ע יו"ד ובפוסקים¹, כי מותר לרב ת"ח לקבוע משכנו, במקום שיש רב העיר, אם השני אינו מקבל פרס מן העיר בתורת רב. ועי' בשו"ת חת"ס חיו"ד², ובשו"ת דברי חיים³. לכן עפ"י דתוה"ק מותר לישוב שמה בהיתר גמור. וכל שיש לו חלק בהמסירות, יש לו דין מסור, ובכלל למלשינים הוא נמנה. לכן יחוש לנפשו לשמור מזה, ואדרבה ישתדל בכל עוז, להחזיק ישיבת צדיק, וכל המשתדל לעמוד לימין צדקו, כשחר יבקע אורו. ולהשומעים ינעם ותבוא עליהם ברכה.

ולראיה באעה"ח היום יום א' לסדר ראה אנכי נותן לפניכם היום את הברכה, כ"ד ימים לחודש מנחם אב שנת אפר"ת לפרט. פה מקום הרחצה מארינבאד.

הצעיר חיים דובער שטראך האבד"ק ניימארקט יצ"ו
הק' מנחם מענדל בהג' יעקב זצ"ל אבד"ק סיקס והגליל
הק' מנחם מענדל שטערן רב ומורה בעיר בעלזא
הק' שמואל זלמן וו"ב בהגמריא"צ זצ"ל רב דק"ק מאגעזעטין יע"א
הק' אברהם אביש מרדכי שיקלער האבד"ק וויברניפקא יע"א



1. שו"ע יו"ד סי' רמ"ה סכ"ג, ונו"כ שם. 2. סי' ר"ל. 3. ח"א יו"ד, סי' נ"א וסי' נ"ב.

מנאני וגדולי זמנינו המפורסמים, הרבנים הגאונים בניי מארקט, ומסיקא ומביעליטץ וממארגרעטין ומברניפקא שליט"א.

בעזרה.

לקול השמעה צללו אונינו ותרנו כמנינו בדבר השמעה אשר פרשה כנפשי על פני תכל, כי יצאו אנשים וידיתו את אנשי יושבי עירם לאמור, כי מותר למסור ודהלשין עד כ"ק מרן הרב הקדוש מבערזא שליט"א (וללה) על אשר שם משכנו בעת בשעת החירום בק מונקאטש יע"א, וכי כבר נתנו יד ורשות ומקלם ויגיד להם כי אין איסור בדבר למסור את ישיבת הרב הצדיק שליט"א (וללה) שמה:

לכן מצאנו עצמינו מחויב בדבר לצאת במחאה גלויה ומפורסמת נגד זה ולהודיע בשער בת רבים כי עפ"י דין תהיק אין שום נרנוד איסור היו בושיבתו, ולא יוכל שום אדם למחות בידו כמבואר בש"ע י"ד ובפוסקים כי מותר לרב תיה לקבוע משכנו במקום שיש רב העיר, אם השני אינו מקבל פרס מן העיר כתורת רב, וע"י בשו"ת חת"ם חו"ד ובשו"ת דברי חיים, לכן עפ"י דתהיק מותר לישוב שמה בהתיר גמור, וכל מי שיש לו חלק בהמסירות יש לו דין מסור ובכלל ולמלשנים הוא נמנה, לכן יחוש לנפשו לשמור מזה, ואדרבה ישתדל בכל עני להחזיק ישיבת צדיק, וכל המשתדל לעמוד בימין צדקו כשחר יבקע אורו ויפרוס סוכת שלומו, ויזכה לעלות לציון ברנה ולהשומעים ינעם ותבא עליהם ברכה.

ולראי באע"ה היום יום א' לסדר ראה אנכי נתן לפניכם היום את הברכה כי ימים לחודש מנחם אב שנת אפרת לפרט פה מקום הרחצה מארינבאד.

הצעיר היום דובערנשטראף האבדיק ניימארקט צ"ו
הק' מנחם מענדל בה"ג יעקב וצ"ל אבדיק סיקס והגיל
הק' מנחם מענדל שמערץ רב ומורה בעיר בייעליטץ
הק' שמואל זלמן וו"ב בהגמדהרא"צ וצ"ל רב דקיק
מארגרעטין יע"א

הק' אברהם אביש מרדכי שיקלער האבדיק
וויברניפקא יע"א

- כב -

חתימה על מחאה גלויה מרבני גליציה, באסיפת הרבנים בסאנדאווא ווישניא, בדבר הרעיון של תנאי בנשואין, מיום טו"ב אלול תרס"ו לפ"ק.

מחאה גלויה מרבני גליציה:

בימים האחרונים הקיפה הזעקה את כל בית ישראל, לרגלי התקנה שרוצים איזה יחידים מרבני ודרשני צרפת לתקן, אשר יהא מועיל תנאי בנשואין, שתצא האשה מבעלה בלי נט פסור כדת מיהא וישראל ותנשא לאחר, ולפטרה בלא חליצה אם ימות הבעל בלא בנין.

רעדה אחזה את כל גדולי ישראל, בהשמע דבר הרעיון הזה, בהיות כי ע"פ דתוה"ק אין אופן כלל וכלל לתקנה זו, שהיא באמת קלקלה גדולה המביאה לידי חלול טהרת המשפחה בישראל. וכבר שלחו גדולי ישראל מארצות שונות מחאות רבות, אשר כולם בסגנון אחד מחליטים, כי ע"פ הדין אין להרעיון הנ"ל שום יסוד לא בתלמוד ולא בספרי הפוסקים הראשונים והאחרונים, וישתקע הדבר ולא יאמר. בהתאספנו יחד אנחנו הח"מ לאספה כללית בק"ק סאנדאווא ווישניא ביום טרב אלול תרס"ו אמרנו לא עת לחשות בדבר הקלקלה הנזכרה, באשר היא נוגעת לכל בית ישראל כלו, בהיות אם תצא חליצה הקלקלה למועל ירבו ממורים בצרפת, ואח"כ בצרפת יהיו כלם ספקי ממורות ויבדלו מקהל ישראל.

לזאת אמרנו לתרים קול מחאה משותפת נגד הרעיון הזה. והגנו מבקשים מאת מחוללי הרעיון הרבנים היחידים בצרפת שישובו נא ממשבתם ויבטלו החלטתם הראשונה. ואם חלילה, למרות המתאות והבקשות הרבות מכל בית ישראל יעמדו במרדם ויחפצו דוקא להמיט שואה על בית ישראל בהרעיון הנ"ל, אזי יהי' ההכרח לפרסם כי אסור להתחתן עמהם והבנים יהיו ממורים. אולם הגנו בטוחים כי ישובו ממשבתם ויודו על האמת, ושלום על ישראל ועל רבנן.

באו על התחום יום ג' לסדר תבא טרב אלול ה' תרס"ו, סאנדאווא ווישניא.

הרב הגאון המפורסם מברעזאן קודם התייחס שמו הטיף כוה"ל: אם כי כבר נדפסה מחאה כזו בשמי, בכ"ז בחיזותי פה באספת רבנים גדולי הדור הנני גותם עוד הפעם על המחאה

שלום מרדכי הכהן, אבדיק ברעזאן.

אפרים סגל חמאדיש, בוקאטשוואצע,

אפרים הורוויץ, ראווואדיב,

ארי לייבוש באבד, סאנדאווא ווישניא,

אשר ועליג אפטאחער, יעזיערנא,

אשר ראובן רובין, קארסשין,

בנציון הלברשטם, באבאוו,

דוד בער לייטער, זאוואליב,

אהרן הורוויץ, אבדיק בייעטש,

אהרן לעזין, אבדיק סאמבור,

אהרן מנחם מענדל אייכנשטיין, אלעסק,

אלי באמבאך, קענטי,

אלימלך בינדיגער, שיניאווא,

אליעזר סניז מישעל, גאליגור,

אלעזר רוקת, הובניב וואהניב,

דוד הלוי איש הורחיק, קאז'וב.
 דוד קליינהענדלער, זבארוב.
 חיים דוב בערוש שטראך, ניימארקט.
 חיים יהודא ליבוש העמרלינג, דאמאסין.
 חיים נחום הלברשטם, מאשצ'יסקא.
 חיים צבי אשכנזי, פשעווארסק.
 חיים ראובן האנשאהל, דאנצוט.
 חנה הלברשטם, קאלאטשיץ.
 יהודא צבי אייכנשטיין, דאלינא.
 יהושע פנחס באמבאך, אושפיצין.
 יהושע יעקב אבד"ק לומנא וכעת מרץ בק'
 דראבהיטוב,
 יחיאל הלוי רודענפלד, קילקוב, מח"ס
 "אמרי בינה",
 יחיאל נתן הלברשטם, צאנז ישן.
 יעקב פרנקל תאומים, פאדגורוצ.
 יעקב שמשון קאנער, טשחויב.
 יצחק באבד, סארקאוו.
 יצחק היידנפלד, רימאלאוו.
 יצחק צבי הלוי גאסענבויער, וואהנילויב.
 יצחק צבי העמערלינג, ראזניאטיב.
 יצחק שפירא, ראדיחוב.
 ישראל אהרן כ"ץ ענגלענדער, פרישטיק.
 ישראל רפפורט, טשארטקוב.
 מנחם מאנדל באראן, בן בתו דהרה"ק בעהמ"ח
 דברי חיים"ס מצאנז ז"ל.
 מנחם מענדל הלברשטם, פרישטיק.
 מרדכי דוד הורחיק, אלמין.
 מרדכי ראטנברג, ווידאוויץ מילאקא וביצא.

משה הלברשטם, שינאווא וכעת בצאנז.
 משלם זלמן יוסף זילברפרב, סטרוב.
 נחום היידנפלד, דמנהובא.
 נפתלי הלברשטם, קרשאנוב.
 נפתלי מילער, מרצ בנארליץ.
 נפתלי ראבין, ווישניצא.
 נתן לעדין, ריישא.
 פנחס חיים טובי, ראודל.
 פנחס יוסף קאנער, זאנארש.
 פנחס רומאלט, זאקאווא.
 שלום הכהן יאללעס, סטריא.
 שלמה זלמן פרנקל, יעדלאווא.
 שלמה יהודא ליב העבער, ברעזיב.
 שלמה סופר בהגאון בעל, כתב סופר ז"ל,
 בערענסאז והגליל באונארן,
 שמואל הלברשטם, בארדוב והגליל,
 שמואל ישעי' בירנבוים, ליוענסק.
 שמואל עזריאל תאומים-פרנקל, ויעליטשקא.
 שמואל שפירא, רעדים.
 שמחה ישכר בער הלברשטם, צעשינוב.
 שמחה שפירא, דאצונט.
 הלא מרבני גליציה שלא היו בעת האספה במאגדאנאז וישניא
 ראשי שלחו את"כ מאותיותם להמיר'ל ביום כ"ז תשרי ה' תרס"ח:
 בנימין גאללער, קרישטש.
 דוד צבי אויערבאך, סאקאלאוו (סטריא).
 חיים יצחק ירוחם, לימאנאווא.
 יצחק טייטלבוים, הוסאקוב.
 ישראל שרייבער, יארדאנאווא.
 מרדכי בלעך, (שור), אוסציע זילאניע.

התמות הרב ז"ל וחתנו הרב מזקאפאנע הי"ד, על קול קורא מכולל חבת ירושלים צדקת רמבעה"נ.

200 שנים פון יוראם זופען הייליגע פאר כולל „חבת ירושלים“ אין ארץ ישראל

מיינער ברודער!

דער דאס פון די וואס זענען כולל חבת ירושלים אין ארץ ישראל וועלעך אויך צווישן 80 יאר געגרינדעט ווערן דורך אלע נאנטע ווערען צום הייליגן זענען דאס צענטראל פון דער רעליגיעזער שטעטע אין אונזערע געגנטער אין ארץ ישראל. די וואס זענען דערוועגן פון אירע נאנטע זענען אירע דערוועגן פון דער רעליגיעזער שטעטע אין אונזערע געגנטער אין ארץ ישראל. די וואס זענען דערוועגן פון אירע נאנטע זענען אירע דערוועגן פון דער רעליגיעזער שטעטע אין אונזערע געגנטער אין ארץ ישראל.

דער דאס פון די וואס זענען כולל חבת ירושלים אין ארץ ישראל וועלעך אויך צווישן 80 יאר געגרינדעט ווערן דורך אלע נאנטע ווערען צום הייליגן זענען דאס צענטראל פון דער רעליגיעזער שטעטע אין אונזערע געגנטער אין ארץ ישראל. די וואס זענען דערוועגן פון אירע נאנטע זענען אירע דערוועגן פון דער רעליגיעזער שטעטע אין אונזערע געגנטער אין ארץ ישראל.

און דער דאס פון די וואס זענען כולל חבת ירושלים אין ארץ ישראל וועלעך אויך צווישן 80 יאר געגרינדעט ווערן דורך אלע נאנטע ווערען צום הייליגן זענען דאס צענטראל פון דער רעליגיעזער שטעטע אין אונזערע געגנטער אין ארץ ישראל. די וואס זענען דערוועגן פון אירע נאנטע זענען אירע דערוועגן פון דער רעליגיעזער שטעטע אין אונזערע געגנטער אין ארץ ישראל.

און דער דאס פון די וואס זענען כולל חבת ירושלים אין ארץ ישראל וועלעך אויך צווישן 80 יאר געגרינדעט ווערן דורך אלע נאנטע ווערען צום הייליגן זענען דאס צענטראל פון דער רעליגיעזער שטעטע אין אונזערע געגנטער אין ארץ ישראל. די וואס זענען דערוועגן פון אירע נאנטע זענען אירע דערוועגן פון דער רעליגיעזער שטעטע אין אונזערע געגנטער אין ארץ ישראל.

דער דאס פון די וואס זענען כולל חבת ירושלים אין ארץ ישראל וועלעך אויך צווישן 80 יאר געגרינדעט ווערן דורך אלע נאנטע ווערען צום הייליגן זענען דאס צענטראל פון דער רעליגיעזער שטעטע אין אונזערע געגנטער אין ארץ ישראל.

דער דאס פון די וואס זענען כולל חבת ירושלים אין ארץ ישראל וועלעך אויך צווישן 80 יאר געגרינדעט ווערן דורך אלע נאנטע ווערען צום הייליגן זענען דאס צענטראל פון דער רעליגיעזער שטעטע אין אונזערע געגנטער אין ארץ ישראל.

ייבאר דיבוב מעליקווא

- כד -

העתק מודעה ממכ"ע מחזיקי הדת מיום כ"ט כסליו תרנ"ד לפ"ק,
בענין התייסדות חברת "קובע עתים לתורה" בניימארקט.

ככל הם ויום זמן זה
למכר זה וסליק זה
מחלת.
האירועים :
דשלות הבקב ב
בארות דים על
הארטיסטראצוא
"Machsike
Hadas"
באחיה-נאספס נ
Lemberg.
החנה אשר לא יקבל
במקומו יבנה אלונו
מחה לילי השעה
מיו ימי נבנה
"eclamation"

Zeitung
für das wahre Judentum
Organ der Bethel
"Machsike Hadas"

מחזיקי הדת

הנהגה ע"י מן דרב גאון מצויק סודריץ זצמנו סופר
דיל הגנדיק קראבא נבנה בית חונו ונשיא האק.

מחירי בארצו
לשנה 5 פ"י.
לחצי 2-50
לרבע 1-30
ברוסעיען
לשנה 16 מאנאק
לחצי 7.50
לרבע 4
שכר מודעות 10 ציל לשורה
מכתבים לא ישונו ליד
בעל-הדפוס.
כרטיס
לשנה 5
לחצי 2-50
לרבע 1-30
באמסטרק
לשנה 8
לחצי 1-50
לרבע 75 פנעט
באשכנז
לשנה 10
לחצי 5
לרבע 2-50

Lemberg den 7. Dezember 1893 Nr. 6 לובב ז"א י"א כ"ט כסלו תרנ"ד

דלשוה שונות.

(נייאמארקט בנאליציע) זה איזה שבעות נוסרה מה ערינו
חברה נכבדה "קובע עתים לתורה" וכששים איש מנכבדי העיר
באו בבית החבורה הלזו, וסמרתה להסיק דעת ויראת אלקים
להנהג בחורת ד' צנאות וכחוקי הש"ע לסען דעת הדרך נדך בה,
ולנשיא החבורה נחמנה הרכ ההיצ סוה' היים רוב בעריש שמראך
אכיר סה"ק שליט"א ללמוד עם המסתומסים כצל החבורה כשעות
שחים דבר יום כיוסו, דרושים נחמדים ערכים לאון שומעת,
נובעים מסקור מים חיים ויראת ד' להרים קין תורתנו הקדושה
ששמרתה בימינו אלה ותקותינו כמיתה בי נס יחר אנשי העדה יחרצו
לקחת חבל בבית החבורה ויחרכה דעת תורה ויראה כינינו,
ישראל הירש בניצבערן.

- כה -

דברי תורה מהג"ר אליהו אייכנשטיין ז"ל הי"ד אבד"ק
זאקאפאנע חתנו של הרב מניימארקט מתוך תשובה שנדפס
בשו"ת מהרא"ל (שערי חיים) להג"ר אשר לעמיל הורוויץ ז"ל
(מונקאטש תער"ב) או"ח סי' י"ב.

ב"ה שנת תרס"ה לפ"ק פה מעליץ יע"א

שלום וברכה לכבוד ידי"נ ב"ד (=בן דודי¹) הרב המאוה"ג חו"ב בחד"ת
ירו"ש בנש"ק מו"ה אלי' אייכענשטיין נ"י אבד"ק זאקאפאנע יע"א

מ"ש כבוד תורתו לתרץ קושיות האחרונים אהא דפריך הש"ס במס'
קידושין ו²: ועוד הא רבא הוא דאמר מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה,
דאמר רבא הילך אתרוג זה ע"מ שתחזירו לי, נטלו והחזירו יצא, לא
החזירו לא יצא. והקשה דמאי ראיא יש מזה דס"ל מתנה ע"מ להחזיר
שמה מתנה, דלמא איירי רבא ביו"ט שני, דיוצא באתרוג שאול, ולעולם
מתנה ע"מ להחזיר לא שמה מתנה, רק בהחזירו יצא משום דהוי כשאול,

1. הכותב היה בן ההצ"ר טוביה הורוויץ ז"ל אבד"ק שענדישוב בהצ"ר אברהם ז"ל אבד"ק
הנ"ל, ואביו של הרב מזאקאפאנע הצ"ר שלמה יעקב ז"ל, הי' חתנו של ר' אברהם הנ"ל.

2. ז"ל הגמ' מסכת קידושין דף ו:; אמר רבא הילך מנה על מנת שתחזירו לי במכר לא
קנה באשה אינה מקודשת בפדיון הבן אין בנו פדוי בתרומה יצא ידי נתינה ואסור
לעשות כן מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות מאי קסבר רבא אי קסבר מתנה על
מנת להחזיר שמה מתנה אפילו כולו נמי ואי קסבר לא שמה מתנה אפילו תרומה נמי
לא ועוד הא רבא הוא דאמר מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה דאמר רבא הילך אתרוג
זה על מנת שתחזירו לי נטלו והחזירו יצא ואם לאו לא יצא אלא אמר רב אשי בכולהו
קני לבר מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין א"ל רב הונא מר בריה דרב נחמיה לרב
אשי הכי אמרינן משמיה דרבא כוותיק: ופירש"י. במכר לא קנה - כגון קרקע דקי"ל לקמן
(דף כו) שהיא נקנה בכסף אינו נקנה בכך דלאו מידי יהיב ליה: יצא ידי נתינה - ומוכרה
לכהנים והדמים שלו ולקמן פריך ממה נפשך: ואסור לעשות כן - לפי שבשכר זה יתן לו
שאר תרומותיו והוי האי כהן כקונה תרומה בשכרו ומסייע בבית הגרנות שיתנו לו התרומה
ותנן בכורות (דף כו) כהנים המסייעים בבית הגרנות אין נותנין להם תרומה ומעשרות
בשכרן ואם עשו כן חללו ועליהם הכתוב אומר (מלאכי ב) שחתם ברית הלוי: לא החזירו
לא יצא - דהוה ליה גזל למפרע: אלא אמר רב אשי - ודאי בכולהו אמר רבא דקונה לבר
מאשה כו' והאי לחליפין דמי כקנין בסודר דאינו אלא אוחו בה ומחזירו:

ובלא החזירו לא יצא משום דהוי גזל, ואין יוצא אף ביו"ט שני, כמבואר בסוכה ל'. וכת' כ"ת לתרץ עפ"ד התוס' בקידושין שם בד"ה לא החזירו³. דהקשו ובלא החזירו אמאי לא יצא הא לא היה תנאי כפול, ותירצו דהוי אומדנא דמוכח דלא נתן כי אם בע"מ להחזיר, ולא בעינן תנאי כפול. וכתב דו"ז (=דודי זקני⁴) המקנה⁵ בכוונתם, לפימ"ש המג"א סי' ש"ו ס"ק ט"ו⁶, דהא דמותר ליתן האתרוג במתנה, אע"ג דאסור ליתן מתנה ביו"ט,

3. ז"ל התוספות לא החזירו לא יצא - וא"ת אמאי לא יצא הא לא הוה תנאי כפול וי"ל דאיכא תנאי דלא בעי כפול כגון הכא שהיה דעתו שיכרך חבירו על אתרוג שלו וגדולה מזאת אמרו (לקמן דף מט: ושם) בההוא גברא דזבין נכסיה אדעתא למיסק לארעא דישראל ולא פירש ולא מידי וסוף לא סליק בעי למיהדר ואמר רב הונא הוי דברים שבלב ואינם דברים א"כ משמע דוקא משום דלא פירש אבל אם פירש הוי תנאי אע"ג דלא כפליה וה"נ איתא במי שמת (ב"ב דף קמז.) גבי ש"מ שאמר כמדומה אני שאשתי מעוברת אבל עכשיו שאינה מעוברת נכסי לפלוני לסוף נתגלה שהיתה מעוברת וקאמר התם דלא הוי מתנה משום דמעיקרא לא היה בדעתו ליתנם לאותו פלוני אם היתה אשתו מעוברת ה"נ לא בעינן תנאי כפול כיון שהיה בדעתו לכך וכו'.

4. הכותב הוא נכד הרר"ש מניקלשבורג זי"ע אחיו של הג"ר פנחס זי"ע בעל המקנה והפלאה.

5. ז"ל ספר המקנה על קידושין שם ד"ה בא"ד וי"ל דאיכא תנאי דלא בעי כפול וכו'. לכאורה כוונתם כמו שכתבנו לעיל דמוכחא מלתא דהוא בעצמו צריך האתרוג ליומי אחרא אלא שזה דחוק קצת דאף אם לא יחזיר לו במתנה יכול לצאת בו ביומי אחרי בדרך שאלה דהא בשאר הימים יוצאין בשאול. ויותר נראה לפרש על פי מ"ש המ"א סימן ש"ו ס"ק ט"ו דהא דמותר ליתן האתרוג במתנה אע"ג דאסור ליתן מתנה ביו"ט משום דאינה מתנה גמורה אלא על מנת להחזיר לאחר שיצא בו אם כן מזה עצמו הוא הוכחה שלא נתן לו אלא ע"מ להחזיר דמהיכי תיתי נימא דעבד איסורא בשביל חבירו כדאמרינן בעלמא אין חוטא בשביל שיזכה חבירו וכ"ש לפי דעת הפוסקים ב"ד סימן ר"ל ובח"מ סימן ר"ח דמקח שנעשה באיסור שבת המקח בטל אם כן ע"כ דדעתו ע"מ להחזיר דאל"ה כיון דהוי איסורא המתנה בטילה ואפילו לפי מה שכתב המג"א שם די"ל דלצורך מצוה מותר ליתן במתנה ביו"ט ע"ש. מכל מקום י"ל דאפילו הכי מוכחא מילתא ממה שהתנה עמו להחזיר לו במתנה ביו"ט דנהי דהמתנה ביום טוב הוא צורך מצוה אבל החזרה בו ביום לאו צורך מצוה הוא דהא יכול להחזיר לו למחר, ותו דבי"ט שני יוצא בשאול אלא על כרחך שהיה דעתו שלא תחול המתנה אלא ע"מ להחזיר בו ביום דבכהאי גוונא איכא מצוה גם בחזרה דע"י חזרה יצא למפרע שבזה מקיים תנאו ותו דבכהאי גוונא דלא הוי מתנה גמורה כמ"ש המג"א לעיל אף החזרה לא מיקרי מתנה גמורה וליכא איסורא וכו'.

6. ז"ל מגן אברהם או"ח סימן שו סקט"ו: כתב היש"ש פ"ה דביצה הכרות המצות מי שיתן יותר הוא יזכה בה דמי טפי למקח וממכר והיה נראה לאסור אם לא שנאמר שאין שייך מקח וממכר בדבר מצוה כ"א בחפץ הנקנה וכל זה אינו אלא לישב המנהג בדוחק אבל קניית מקומות בכה"כ וכן קניית האתרוגים מן הקהל אחר גמר מצותן אסור

משום דאינה מתנה גמורה אלא ע"מ להחזיר אחר שיצא בו. ולפי"ד הפוסקים ביו"ד סי' ר"ל, ובחזו"מ סי' ר"ח⁷, דמקח שנעשה באיסור שבת

[ובזמן מצותן אינו קונה האתרוג עצמו רק לצאת בו אפי' ביום ראשון שהרי צריך להחזירו אבל לקנות אתרוג או שופר ב"ט נ"ל דאסור עסי' תקפ"ו וכו']:

7. שו"ע יורה דעה - סימן רל: סעי' א. מתירין שבועות ונדרים וכו', י"א כל מי שנשבע שלא לעשות איזה דבר, כגון שנשבע שלא למכור חפץ פלוני, ועבר ומכרו, אין במכירתו כלום, הואיל ועבר על שבועתו. (במרדכי הגהות דשבועות): ובש"ך שם ס"ק (ד) י"א כו'. ובחזו"מ סי' ר"ח כתב הרב בסתם, דמכירתו מכירה. והסמ"ע שם פסק כה"א דהכא שאני ע"ש שהאריך. אבל הב"ח שם פסק, דספיקא דדינא הוי והמע"ה, וכן עיקר, לפי שגם מתשובת הרא"ש כלל ז' סי' ד' נראה שחולק ע"ז שכתב, דהא דאמר רבא בריש תמורה דאי עביד לא מהני, היינו במצות שאי אפשר לבטלן, ככל הנהו דמייתי התם, אונס שגירש, ותורם מן הרעה על היפה כו', אבל התקנה וחרם וכה"ג שאפשר לבטלו בהא מודה רבא דמהני כו':

ובשו"ע חושן משפט סימן רח סעי' א'. מקח שנעשה באיסור, כגון שהוסיף בשווי המקח בשביל המתנת המעות, או שפסק קודם שיצא השער ולא היה לו למכור, (וכן אם נשבע או נדר שלא למכור, ועבר ומכר) (עיי' בבית יוסף), ונתקיים בקנין או באחד מדרכי ההקנאות, המקח קיים ויתן כשער של היתר, ואין אחד מהם יכול לבטל המקח. ומיהו הלוקח יכול לחזור בו שלא ליתן כשער היוקר. (ואין חילוק בזה בין מקח או מתנה או מחילה או שאר דברים) (כ"כ ב"י):

ובסמ"ע שם סק"ג. וכן אם נשבע או נדר שלא למכור ועבר ומכר כו'. ע' בב"י ובד"מ שהביאו להגהות מרדכי דסוף מסכת שבועות דפסק דהנשבע או קבל עליו בחרם שלא יתן דבר או שלא ימכר או שלא ימחל או שאר דברים ועבר השבועה ומכר או נתן דאין במעשיו כלום וכתבו עליו דכבר נדחו דבריו ממ"ש רבינו האי והרא"ש בההיא דמי שמוסיף על השער בשביל המתנת המעות או פסק עד שלא יצא השער דמקחו קיים וכ"כ המ"מ בפ"ח מה' מלוה בשם הרמב"ן והרשב"א דמקח שנעשה באיסור המקח קיים עכ"ל הבי"ו וד"מ ויש לתמוה שכאן דחה מור"ם דברי הגמ"ר ובי"ד סי' ר"ל פסק בהג"ה כדבריו ע"ש ובאמת יש לתמוה על הגאונים הבי"ו ומור"ם איך דחו דברי המרדכי מטעם שדמו אותו למקח הנעשה באיסור דאם כדבריהם תקשה דרבא אדרבא דהא רבא הוא דס"ל בתמורה דדבר הנעשה באיסור אין במעשה ההוא ממש ובטל ומבוטל הוא והוא גופא אמר בא"נ דף ס"ה גלימא מפקינן מיניה כי היכא דלא לימרו גלימא דמכסי וקאי גלימא דריבתא הוא משמע הא לאו האי טעמא המכירה מכירה מעליותא וכדדייקו בדבריו הרא"ש ורב האי הנ"ל וכל הגאונים וכמ"ש בדר"ש ע"ש ואמאי הא מקח הנעשה באיסור וכל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני אלא ודאי ל"ד כלל דהתם המקח קיים משום דלא קנסינן היתירא אטו איסורא וכיון שמכירת הגלימא עצמו בהיתר הוא כשמחזיר המעות ולא קנסינן ליה אי לאו משום לזות שפתים וכן אם הוסיף בשווי המקח וכדומה אם אין לוקח מידו הריבית הרי בטל לי' לאיסורא מ"ה המקח קיים משא"כ נשבע או נדר שא"א בקיום המכר כלל אא"כ ע"י האיסור שעובר על שבועתו וחילוק זה פשוט הוא וכן מוכח לשון ר"ן בא"נ ע"ש ולכן לא קשה מידי על המרדכי מהך דנעשה באיסור. אלא אי קשיא הא קשיא דשם בתמורה (דף 1) מוכח מהגמ' דע"כ לא קאמר רבא דאי עביד לא מהני אלא באיסורא הקדום אבל

לא באיסורא שבדה הוא בעצמו וכמ"ש שם התוס' אהא דקאמר שם בגמ' והשתא דשנינן כל הני שינויא אביי ורבא במאי פליגי דכתבו ז"ל וא"ת נימא דפליגי בהכי כגון אדם שנשבע שלא לגרש אשתו ועבר וגירשה דלאביי מהני ולרבא לא מהני גירושין כיון דעבר אמירא דרחמנא י"ל כיון דאין איסור בזה לשלחה אלא הוא בדה את האיסור בכה"ג לא אמר רבא דל"מ עכ"ל הרי לך בהדיא שכתבו דבכה"ג דמירי בזה המרדכי דהיינו כשנשבע שלא למכור אם עבר על שבועתו דאפי' לרבא מהני אחר כתיבי זה מצאתי שגם הרב ר' שמואל מדינא השיג על המרדכי בזה בתשובתו בחלק השייך על י"ד בתשו' קנ"א ולענ"ד ליישב ולומר שדעת המרדכי מ"ש התו' הנ"ל שינוייה בעלמא הוא ואשינוייה לא סמכינן כיון דבכתובות פסקינן סתם כרב יוסף דאמר בפ' האשה שנפלו ד' פ"א ע"ב דבר דאמר רבנן לא תעביד אי עביד לא מהני ואלו כדברי תוס' לא הוה משתמיט תלמודא באיזה מקום מלהזכיר שיש חילוק בין איסור הקודם לאיסור שבדה הוא ועוד דהא לא הועילו התוס' כלום בהך חילוק שהרי אכתי הוה מצי תלמודא לאשכוחי איכא בנייהו אחריני כמ"ש התוס' באותו דבור עצמו בשם רבינו ברוך והניחו הדבר בצ"ע לכן ודאי לא חיישינן ליה לדינא וס"ל למרדכי דע"כ לא כתבו התוס' חילוק בין איסור לאיסור אלא דמה"ט לא רצה תלמודא לאוקמא פלוגתייהו דאביי ורבא בהכי חדא דלישנא דאמרי כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד כו' משמע דמירי במילי דאורייתא באיסור שלא בדה הוא ועוד שאפשר שגם לדינא מודה רבא היכא שבדה הוא האיסור מ"ה מהדר תלמודא לאשכוחי איכא בנייהו אחרינא אבל באמת לפי מאי דמסקינן בכתובות דאפי' במילי דרבנן אי עביד ל"מ מסתבר למרדכי דלא גרע איסור שבדה הוא והוא איסור דאורייתא מאיסור הקדום ואינו אלא מדרבנן כנ"ל ליישב דעת המרדכי ובתשובו' הרי"ש הנ"ל האריך בקושיא על המרדכי וצ"ע על דבריו ועוד הארכתי בישוב דברי המרדכי בתשו' שייחדתי לענינים אלו כלל העולה דברי המרדכי נראין לי שרירין וקיימין לדינא וכן משמע מתשו' מהרי"ו סי' קפ"ו ומור"ם עצמו בי"ד בסי' ר"ל שכ' בהג"ה דברי המרדכי אלו בלי שום חולק והוא עיקר ודוק ומהר"ם יפה ז"ל נמשך בשני מקומות אחר דברי מור"ם ז"ל ולא כ' שום טעם לסתירת דבריו זא"ז:

ובש"ך שם סק"ב. וכן אם נשבע כו'. עיין בסמ"ע ס"ק ג' עד משא"כ נשבע או נדר שא"א בקיום המכר כו' ובהכי ניחא נמי דלא תיקשי מהא דאיתא בפ' מרובה במשנה וש"ס ככולה סוגיא גבי טבח ומכר בשבת דהוי מכירה אפי' נעשה המכירה באיסור דאורייתא כגון בהוציא מרשות לרשות וכן בעקוץ לי תאנתך ותקנה לי גניבתך דאמר רב גופא התם דהוי מכירה וכ"פ כל הפוסקים והטור לקמן סי' ש"ן וכן בפרק משילין כתבו הרי"ף והרא"ש וכ"כ הרב המגיד סוף הל' מכירה דמוכח מהירושלימי דמאן דעבר ואקני בשבת מקקעי או מטלטלי הקנאתו הקנאה וכ"פ הרמב"ם פכ"ח מה' שבת וס"ה מכירה והטור והמחבר ס"ס קצ"ה ורל"ה וכן בהלוואת י"ט ס"ל לרבא דניתנה ליתבע וכמ"ש הפוסקים בא"ח סי' תקכ"ה א"ו שאני בכל הני כיון דאפשר לעשות בהיתר משא"כ בכל הני דתמורה או בנשבע שא"א לעשות אם לא שיעבור ודלא כבעל שלטי גבורים פ' משילין שהניח כל זה בקושיא שהקשה דברי רבא והפוסקים אהרדי גם מהלוואת י"ט שניתנה ליתבע בלא"ה לק"מ דאדרבא כיון דאמרי' דאי עביד לא מהני ה"ל כאלו לא הלוח ובגזילה בא לידו וצריך להחזיר גם מה שהקשה בעל שלטי גבורים שם ל"ל להרי"ף והרא"ש פ' משילין (והר"ם המגיד ע"ה) להוציא כן מהירושלימי הא כן מוכח בש"ס דמרובה נמי לק"מ דדילמא אה"נ מדאורייתא הוי מכירה ומדרבנן לא הוי מכירה ולהכי חייב בתשלומי ד' וה' מדאורייתא דפשיטא דמשום תקנתא דרבנן לא פטרי' ליה מד' וה' כדמוכח ככולא סוגיא דמרובה דלמאן דפטר מד' וה' בשחיטה שאינה ראויה היינו דוקא בשחיטה שא"ר מדאורייתא אבל באינה ראוייה מדרבנן כגון מעשה שבת מדרבנן או בשוחט חולין בעזרה חייב בד' וה'

המקח בטל. א"כ ע"כ דדעתו ע"מ להחזיר, דאל"ה כיון דהוי איסורא המתנה בטילה, ומאי מהני בנתינתו, הא חבירו לא יצא. וא"כ זה נחא ביו"ט ראשון, אבל ביו"ט שני ליכא אומדנא, דשפיר י"ל דנתן במתנה גמורה. ואי משום דהמתנה בטילה ולא יצא חבירו, זה אינו. דהא ביו"ט שני יוצא אף בשאול, וא"כ ליכא אומדנא, ולא הוי תנאי כלל, וא"כ אמאי לא החזירו לא יצא. אלא ודאי דמיירי ביו"ט ראשון, ומעמ"ל שמה מתנה, כן תוכן דבריו. מאוד אני תמה על כ"ת, דמאי הועיל בזה. הא כיון דליכא אומדנא ובטל התנאי והוי מתנה גמורה, א"כ שוב הוי מקח שנעשה באיסור, והמתנה בטילה, א"כ שפיר אם לא החזירו לא יצא משום דהוי גזל, משא"כ בהחזירו שפיר יצא דהוי שאול. ושפיר הקשו האחרונים, דליכא הוכחה מרבא דס"ל מעמ"ל ש"מ.

גם מה שכתב כ"ת לתרץ קושית האחרונים. עפ"מ"ש האחרונים בכוונת התוס', דמש"ה הוי אומדנא דמוכח דלא נתן רק בעמ"ל, משום דהנותן בעצמו צריך להתרוג לצאת בו. וא"כ זה נחא ביו"ט א', משא"כ ביו"ט ב', דיוכל לצאת באתרוג שאול, שוב ליכא אומדנא, וא"כ גם בלא החזירו אמאי לא יצא, וע"כ דמעמלש"מ ואירי ביו"ט א'. גם זה אינו נכון לענ"ד. ..



אבל מירושלמי מוכח דאפי' מדרבנן הוי מכירה דהא קאי אמתני' דקתני אלו הן משום שבות דרבנן כו' כן נ"ל ודוק ועיין בתשובת מהרי"ט סי' ס"ט. ע' בתשובת מהרשד"ם בחלק השייך לח"מ סי' ש"פ. ע"ש כלל העולה דברי המרדכי שרירין וקיימין לדינא כו' והב"ח פסק דהוי ספיקא דינא והמע"ה וכך פסקתי בש"ך בי"ד סי' ר"ל ס"ק ד' ע"ש וכן נראה בתשובת ר"א נ' חיים סי' כ"ה ד' מ"ז ע"ג ועיין בש"ג פ' משילין דף רצ"ט ע"א כ' ג"כ כיון דאיהו שבדה האיסור והביאו עליו מחמת שבועתו ליכא למ"ד דלא מהני אלא מה שעשה עשוי וכו'.

העתק מכתב מהנ"ל לחברת עזרת תורה, מיום ג' תצוה תר"ץ לפ"ק.

אליי אייבענשטיין י"ה י"ג ק' ת"ת ת"ל א"ת
 אברהם ^{אברהם}
 מאמאנטי יצ"ל ^{אברהם}
 הקולטת הקדול, ובפרטיות אלה ואלהה חובבי אלה
 ומסי הקדול, בהחברה ההלכה העובדים אל
 זגרת מחרה גזעו כל א' דלאו היום אוקורן

אחרי פסק וקראו הלאם מיניו דרך כהן. דואו בקנה לטובה
 היתכחו. ה"ח יפדה גם יפדה אשר המורה זגרת תורה אשר
 אומה התושב שבתה אמוק הם יתו וקרובי אלה ודעם שרכו
 כולת אשר מורגו אלונק. והם חיים דתי אלה וחוב דתן פרטים
 וגם אום חיות ין חמנום להקנת כוח כמיון חסובה הקולטת סכמ
 אולם ככר אדרו ונתנו אינה יתן ללאו התקת אומה. וז"ל כדת
 אלו קולט חסוד א"י. כו יאוד אשר קורכו ביום ורובין דה ופרטים
 דאוקה יאוד כו יאן הדור חונגד אשר יתא' דה ודוסים אום ונג
 פה אדרק כחלה ודלריו אנה ונתן דו א"ה אהסיון דו פרטים
 אינן אדרו אה החובות אסכוס דם. זולת זה ישל אה פרט אהם
 ככר הקולט אפית התוצאת ונתן דו אן פריטה אמת אפוד דן
 דזרוב ונתן האבולט נמולמ והחמנות אלה אסכוס דו אן
 ההכרה ושלילה אפרה אמת אוקורן בנלתי אומם אמתול אה
 אהכמ קאמנה סכוס וסיוק אוי תה' אן אן דעט דוד ק' א
 ונתן דה אה האכו פה חיים ונתולו ואלעם אסובה אפוס
 היעשה הקדולה אנה אן דו אומר אפוסת אוקולת התוצאת
 אקולט אפית תן אקוסם קנה ודעו אהל 1924 דל אהל אסכוס
 כמחרת אסכוס ורובם דווקים אכדדס. כדור כמ פקדון אהל
 דל אה' אוקולט אהל אסכוס יהודית אהל
 נצ"ה דה יהוה וקולט אהל חיים אהל אהל

בקשת תמיכה בתר"ץ מעזרת תורה. ב' בנותיו הגיעו לפרקן

- כז -

העתק מכתב מהנ"ל לגבאי ומנהלי ישיבת שער
השמים בעיה"ק מיום ד' ויגש תרע"ג לפ"ק.

אלו אייבענשטיין

אבדק ואקאמאגע יצר

דה' וועט ע' וויס ז' דאן ווער תש"ג אפ"ת

בוני הישיבה ישיבת שער השמים והנהלתו ודעת
מנהליו הולכיכם שם הנהלים ויפקדו כאלו שלכם ודעתו

ובתקופת הימים שגדלו והנהלה ונהלתו אם יצדק ויהי יולתו וימנהלם
אם יחצה ויולת השניה ואלע לילה כאו א"ת יבואו חונדה וחורוס
פק חילה בתקופת איתם אלה בתקופת ז"ל אלא יורכבו פ"ל חוזו
היבנות ויחסיבותם ויפסקו האלמן ופסקיתו ואלעכס אפר חצו
והוא ויפקדו את אפ"ת השנה ואת אמתו ויגור אל הכסף החדו
להפ"ל דעורו אונג קאן א"ל אלע פל ויתקן אמתו ואלע חצו
זדור לו הג"ת סוף עכס הג"ת אצו יתקן הרח"ל וזאת צדור
הימורה אפ"ת ויפסקו הווע אנה כהן אמתו אלע חצו ואל
ודעת הרבקה עזרת אוקראינה בוד כנה אמתו כ"כ אמתו ואל
אלו אחר ויגור. ויבן וק דנה הנהלים ויולת סוף אפ"ת
הנהלתו כו הווע ה"ל סוף אלו ויפסקו ויפסקו דך דנה כו הנהלים
וקופו אפ"ת אמתו אפ"ת ואלע דך דנה הנהלתו ויפסקו אמתו
הנהלתו ואלע את הכסף החדו והנהלתו אמתו אמתו אמתו
הנהלתו ואלע אמתו ויפסקו ויפסקו ויפסקו ויפסקו ויפסקו
וקופו אמתו אמתו אמתו ואלע דך דנה הנהלתו ויפסקו ויפסקו
אלע חצו ויפסקו ויפסקו ויפסקו ויפסקו ויפסקו ויפסקו
ע"ת הנהלתו ואלע חצו הנהלתו ואלע חצו הנהלתו ואלע חצו הנהלתו
הנהלתו ואלע חצו הנהלתו ואלע חצו הנהלתו ואלע חצו הנהלתו

של חצר ומסדן י"א זאקונא
הנהלתו ואלע חצו הנהלתו ואלע חצו הנהלתו
הנהלתו ואלע חצו הנהלתו ואלע חצו הנהלתו

- כח -

העתק מכתב מהג"ל מספר תשובה כהלכה, לנשיא כולל
רמבעה"נ חבת ירושלים, מיום א' בא בעת"ר לפ"ק.

בעיה יום א' בא בעת"ר לפ"ק ואקאפאנע יצ"ו.

אלקים יענה את שלי' כבוד האי' גברא רבא ויקרא יודיו
הרב הגאון הגביר המפורסם לשבח בנשיק אראלים ותרשישים
יקר הערך שמו נודע לתהלה בקשית מויה אברהם חיים
דוד סופר שליטי'א נשיא הכולל.

יקרתו הגיעני במועדו אפילו בשבת וסליחה אחלה מאת כהדיג שליטי'א
אשר לא השבתי עד עתה מאומה בדבר המודעה רבה אשר שלח אלי לאסוף
התימות אנשי עירי כי הן אנכי מפשע כי השבתי למשפט אשר באנשי עירי
אשר אני מכיר שלא ידעו מאומה משוב ועד רע בדבר המיכסוף אשר שורר
בעת לא נכון לעוררם בזה כי המשולה אשר הי' גם פה מכוללים הדועים
לא הנחתי לו לעשות שום פעולה ובקש ממני עכ"פ שאכתוב לכבוד הנשיא
שליטי'א שנכון שיעמוד עמם לדית גם לזאת לא היותי אוון קשבת לדבריו
אולם עתה כאשר נתעוררתי עוד הפעם לעשות רצונכם חפצתי ואספתי
התימות אנשי עירי וביום מחר אייה אשלח לידו הגדולה המודעה רבה ובדבר
אשר כהדיג הנשיא שליטי'א דרש ממני להסכים להדפיס גם שמי במז"ס הגה
רצוני זה כבודי והנני מסכים להשתתף עם הרבנים הגאונים הצדיקים אשר
אנו מסתופפים בצלם למען לעשות לטובת עניי' אדוק מאנשי כוללנו ודי
הטוב ישפות שלי' על עמו ישראל ונושע בכלל ובפרט ונזכה לגאולה בקרב
בנפש יודיו המוקירו ומבדו בערכו הרם ונשא ודושי'ת.

הק' אלי' אייב ענשמיין אבדיק הגיל.

(מקום החותם)

- כט -

הסכמה מהג"ר משה שמואל שטערן ז"ל הי"ד, חתנו של הרב
מונימארקט ז"ל, על ספר מנחת יצחק, על הל' טריפות הריאה
(לובלין תרח"ץ), ובו ג' הערות בדברי המחבר.

ב"ה

כך בא לפני וחיבורו בידו כבוד ידידי הרב החריף ובקי מורג חרוץ
ושנון זית רענן, ירא ושלם הר' יצחק הוכנער נ"י שו"ב מומחה דקהילתנו
וחילה פני לשום עיני בעלים לתרופה אשר העלה והביא על מזבח הדפוס
ולהסכים עם גדולי ישראל אשר קדמוני להסכים אתו בזה.

ותהי אמונת פרי עטי לחוסן למו להגיד לאדם ישרו ולהודיע מה
מצאתי בו. ויצאתי מן הכלל "במקום גדולים אל תעמוד" כי בידעי ומכירי
קאמינא מאת אשר הוא תחת דגלי הכרתיו למומחה לרבים, והרבה פעמים
שדן לפני ראייתי, שדיני שו"ב שגורים בפיו ובכור שור הדר לו.

לכן נענית לבקשתו ועברתי על ספרו אחת הנה ואחת הנה ומצאתי
ברכה בו. כי ברכו ה' בלשון צחה ודובר בשפה ברורה, ומשנתו לו סדורה,
כולו מחמדים יפה אף נעים. ויצא יצחק לדלות מים עמוקים, מבאר חפרוה
שרים, ועשה מעשה ידי אומן לאסוף ולקבוץ כל דיני שו"ב הכל על
מקומו. והוסיף נופך משלו, ממה שבא לידו הלכה למעשה. והתענגתי
מאד על יושר מדברותיו ונועם תהליכותיו, ואקוה שיהיה תועלת גדול
לשו"ב, שיהיה הכל מתוקן לפניהם.

ולמען תת אות שחביבים דבריו בעיני אכתוב כמה הערות אשר
העירוני רעיוני מדי דברי במו.

א.) בתרתי לריעותא שעל הגליון דף ד': מביא בשם הדעת קדושים,
דדוקא בספק שמא אין כאן ריעותא כלל שם מקילים בספק תר"ל, אולם

אם הספק שמא היתה הולכת ע"י משמוש, כגון סירכא תלויה מבועא ונאבדה, יש להחמיר. ולכאורה צ"ע מדבריו שבתרתי לריעותא אות ב' ו', דבועא עם סירכא תלויה, ונאבדה בספק מכוסה, הו"ל ספק תר"ל וקיל. אמנם י"ל דשאני ספק מכוסה דכשהיא מכוסה כשרה באין הפסד מרובה, לכן בנאבדה יש להכשיר מטעם ספק ספיקא, ספק כהמקילים בתרתי לריעותא וספק שמא נתכסה – משא"כ בספק שמא הולכת ע"י מישמוש דכשירה רק בהפסד מרובה, אין להכשיר מטעם ספק ספיקא, דתרי קולי בהפ"מ לא מקילינן. ודו"ק

ב. בסיומן ל"ז סעיף ג' רשמי דעת ס"ק ח', ראיתי ספיקו על אודות מה דשכיח לפעמים למצוא בבדיקת פנים בועות קטנות עגולות. ולענ"ד נראה להכשיר בזה א) דלא מחזקינן ריעותא מספק, ואע"ג שבריעותא מחיים לא אמרינן נשחטה הותרה – זהו דוקא במקום שודאי ריעותא לפנינו, משא"כ הכא דיש לומר שאין ריעותא כלל רק שומן בעלמא שהוא דבר המצוי. ב) די"ל דמעלמא בא הבועא כיון שנופלת לתוך יד הבודק. ואין זה דומה לבועא הנקלפת, שהיא דבוקה על גב הריאה ואמרינן כאן נמצאת וכאן היתה, וכתירוצו של הגאון הדעת קדושים והמהרש"ק ז"ל. וכ"ה בדעת תורה בשם תשו' שם אריה, והסכים עמו ודו"ק.

ג. בסיומן ל"ט סעיף ב' בהג"ה ורשמי דעת ס"ק ג', האריך כ"ת בענין הנפיחה ע"י מפוח. ויש להעיר מש"ס פסחים דף צב: 2, א"ר יהודה אמר שמואל, מנפח בית הפרס והולך. ופירש"י שם, משום דחיישינן שמא יש עצם כשעורה ומטמא במגע ובמשא, הלכך מנפחה בפיו. וי"ל למה הוסיף רש"י מנפחה "בפיו", דרש"י מביא אוקימתא דגמ' שמקשה הא נטמא מטומאת אהל ?, ומתריך דעצם כשעורה אינה מטמא באוהל. ובאמת קשה דלמא מיירי שמנפח ע"י כלי מרחוק וליכא טומאת אהל. להכי מדייק

2. אמר רב יהודה אמר שמואל מנפח בית הפרס והולך. ופירש"י. מנפח בית הפרס – הוא שדה שנחרש בה קבר, כדתנן (אהלות פרק שבעה עשר משנה א) החורש בית הקבר הרי זה עושה בית הפרס מלא מענה מאה אמה, וגזור רבנן שמא כיתתה מחרישה את העצמות ופירותן באורך המענה, ויש כאן עצם כשעורה, ויעבור ויסיטנו, ועצם כשעורה מטמאה במגע ובמשא, דהיינו היסט, הלכך מנפחו בפיו, ואם יש עצם גדול יראנו, ועצם כשעורה נדחה בנפחתו, ואהל אין מטמאו, דהא אין טומאת אהל בעצמות אלא רוב בנין ורוב מנין:

רש"י ז"ל שמנפחה "בפיו", משום דכל מקום שנזכר מנפח הוא ע"י פה ולא ע"י כלי. – לכך הכא גבי ריאה שמצינו בכ"מ הלשון מנפח, הוא דוקא בפה ולא ע"י כלי.

וזאת הברכה אשר בירך משה. יהי ה' אלוקיו עמו, וימצאו דבריו חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, ירום כזית הודו ויזכה לברך על המוגמר, ונוצר תאנה יאכל פריה.

היום יום ג' ראש חודש סיון מ"ה למבנ"י תרצ"ז לפ"ק פה ביעליטץ הק' משה שמואל שטערן אבד"ק הנ"ל.



- ל -

העתק ברכת מז"ט להג"ר מנחם מענדל שטערן ז"ל, לארוסת בנו ר' משה שמואל ז"ל, ממכ"ע מחזיקי הדת מיום ג' אב תרס"ז לפ"ק.

ברושי ידיוות אביע במומ לני ידיו מחי שיב הרהיג המפ' וכו' מוה' מנחם מענדל שטערן ניי רב לעדת ישורון פה ביעלישיץ לארושה בנו החריף ושנון כבוד משה שמואל יהי עם בת הרב הנאון המפ' וכו' מוה' חיים דוד שטראך ניי אבדיק ניימארקט יע"א.
מידכי וואלף

- לא -

העתק ברכת מז"ט, מכ"ע מחזיקי הדת מיום ג' כסליו תער"ב, להרב משה שמואל שטערן הי"ד חתנו של הרב ז"ל בעת עלותו לכהן לאב"ד בק"ק יענדריחוב, מאחיו הרב יוסף ברוך שטערן הי"ד.

ברכתי ברכת מו"ט תעלה מקרב לבי, לימן משה זרועו ותפארתו, אחי חביבי כנפשי, אב בחכמה ורך בשנים הרב ההיג, חריף ובקי טובא, יקר רוח, עדיו לגאון ולתפארת כשית מוה"ר משה שמואל שטערן שלישיא, בן יקר לאמרי"ר הרהיג שלישיא, חתן הנאבר"ק ניימערקט שלישיא, כי משה עלה ונתעלה, לעמרתו בכתר תורה לרב אביד בעיר יענדריחוב יציו, אחדי אשר הראה להם בשיק העבר, את זרועי הגדולה בתורה, אשר הלך בה בצעדי איתן, בפה מפיק מרגליות עשה פרחים במאמרים שזורים, בציצי הוד בידיעתו הרחבה במדעים והשלמת הומן, אשר קסמו אוון שומעיהם, ואחר הנשמע בראותם אנשי העיר כי האיש משה גדול מאוד, אמרו כל העם נעשה, ושמו כרב פאר והדר, וכשמחה רבה משרת הרבנות על שכמו. — והי' די עמו ויכתיריהו כהוד וגדולה והצלחת עולם, יאריך ימים על ממלכתו וירביץ תורה ברבים ברוב נחת שעות ורגעי השקט ערי עד כאות נפשו היפה ונפש אחיו אוהבו אהבה רבה ודבי רבנן אמרי אהבת עולם, יוסף ברוך שטערן בההיג מביעליץ שלישיא

- לב -

תשובה להג"ר נחום הורוויץ הי"ד, חתנו של הרב ז"ל. שנמצא
בשורת מנחת יחיאל ח"ג סי' קכ"ב, להג"ר אלטר יחיאל
נעבענצאהל זצ"ל ראבד"ק סטניסלאב.

ב"ה סטאניסלאב

שלום וכל טוב סלה לכ' הה"ג חו"ב יו"ש כש"ת מו"ה נחום הורוויץ
שליט"א דומ"ץ ור"מ דק' ניימארק.

(א) באתי לבית ממעון הקיץ ועיינתי היום בשאלתו. בהא דמבואר
במנחות לא: ¹, במזוזה, שלא תהיה כקובה וכזנב. וכ"ה בשו"ע יו"ד סי'
רפ"ח ². ונסתפק אם גם בתפלין פסול, ורצה לחלק לפי מש"כ בלבוש סי'
רפ"ח, הטעם דפסול, דלאו הדר הוא והתורה אמרה זה א' ואנוהו. ובתוס'
מנחות לב: ³ כתבו, דלכך לא בעינן בתפלין שרטוט, משום דשרטוט היא
משום זאו"א, וזה דוקא בס"ת ומזוזה, אבל בתפלין המכוסים בעור
הבתים, לא שייך נוי ע"כ לא בעי שרטוט. א"כ מטעם זה גם כקובה וכזנב,
כשר בתפלין. וראיתי כל פלפולו בזה, והוטב בעיני כי מפלפל בדעת. אך
זאת אינו עולה להלכה, כי אנן לא פסקינן כסברת ר"ת, דבתפלין לא

1. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף לא/ב. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ואמרי לה
אמר רב אחא בר בר חנה אמר רבי יוחנן מזוזה שעשאה שתיים ושלש ואחת כשרה
ובלבד שלא יעשנה כקובה ובלבד שלא יעשנה כזנב: ופירש"י. שתיים שלש ואחת - היינו
כשירה: שלא יעשנה כקובה - כזה כאהל רחב מלמטה וקצר למעלה דהיינו אחת שתיים
שלש: זנב - שלש שתיים ואחת כזה:

2. ז"ל שו"ע יורה דעה - סימן רפח (ט) כותב כל שיטותיה שוות, שלא תהא אחת ארוכה
מחברתה. ואם האריך בשיטה אחת יותר מבאותה שלפניה, ובאותה שתחתיה קיצר יותר
מבאותה שלפניה ולפני פניה, כשרה, ובלבד שלא יעשנה כקובה או כזנב או כעיגול:
ובש"ך - סק"ו. שלא יעשנה כקובה. אפי' מצד הא' כקובה או כזנב כו' פסולה: סק"ז.
כקובה. כאהל שהוא צר למעלה ורחב למטה וכזנב הוא רחב למעלה וצר למטה. טור:

3. תוספות מנחות דף לב/ב. באד"ה הא מורידין. ואמר רבינו תם דס"ת בעי שרטוט משום
(שמות ט) זה אלי ואנוהו אבל תפלין דמכוסין בעור לא בעו שרטוט דלא שייך בהו נוי

בעינן זאו"א, רק גם בפרשיות דתפלין בעינן נוי, משום זאו"א. והא דלא בעינן שירטוט, הוא מטעם אחר⁴. וכן מבואר באו"ח סי' ל"ב סעיף י"ד⁵, דגם בתפילין צריכין לדקדק על נוי. וזה דלא כתוס', וכן פסקו כל

4. שו"ע אורח חיים - סימן לב (ו) אין צריך לשרטט כי אם שטה עליונה, ואם אינו יודע ליישר השטה בלא שרטוט, ישרטט כל השורות. ולא ישרטט בעופרת, מפני שהמקום השרטוט נשאר צבוע: הגה - וי"א שצריך לשרטט תמיד למעלה ולמטה ומן הצדדים, אעפ"י שיודע לכתוב בלא שרטוט, וכן נוהגין (ברוך שאמר ומרדכי וספר תרומה וסמ"א):

ובמשנה ברורה ס"ק (ב) שיטה עליונה - משום דתפילין אין עליה הלמ"מ לשרטט כמו מזוזה רק (ב"י) משום דאסור לכתוב ג' תיבות מפסוק בלי שרטוט ע"כ כשמשרטט שיטה עליונה די כי סתם בני אדם יודעים לאמן ידם לכתוב כל השיטות ישרות אחר שכתבו שיטה עליונה וקאמר אין צריך משום דאם ירצה לשרטט כל השיטין כדי לכתוב יותר ביזר לילות השיטות הרשות בידו. ואם לא שרטט אפילו שיטה עליונה עיין בביאור הלכה: (כא) שרטט - פ"י לכתחלה משום זה אלי ואנוהו אבל בדיעבד אפילו אם (ב"ח ומוכח מן הטור) לא שרטט וכתב השיטות עקומות אין לפסול התפילין:

וזה שו"ע הרב או"ח סימן לב [ח] התפילין אינן כמזוזה שהיא צריכה שרטוט מהלכה למשה מסיני בכל שיטה ושיטה אבל בתפילין א"צ שרטוט כי אם בשיטה העליונה מפני שאסור מדברי סופרים לכתוב לכתחלה ג' תיבות מפסוק מכתבי הקודש בלא שרטוט כמ"ש ביו"ד סי' רפ"ד סעי' ב' אבל שאר השיטות א"צ שרטוט כי השיטה העליונה נעשית כמו שרטוט למה שתחתיה כמו שיתבאר שם ואין לו להחמיר ולשרטט בכל השיטות מפני שכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט אבל אם אינו יודע ליישר השיטה בלא שרטוט טוב הוא שישרטט כל השורות כדי שיהיה הכתב מיושר ושוה משום זה אלי ואנוהו ואפילו אם יודע ליישר אף בלא שרטוט ומשרטט כדי לכתוב יותר נאה ויותר ישר אינו נקרא הדיוט כיון שאינו עושה בדרך חומרא אלא כדי לכתוב יותר ביושר (שהוא הידור מצוה) ולא אמרו שכל הפטור מן הדבר כו' אלא כשעושה בדרך חומרא (במקום שלא יבא לידי איסור אם לא ינהוג בחומרא זו וגם אין בה משום הידור מצוה אבל אם יש בה איזה הידור לאיזה מצוה וכן אם הוא נוהג בה לסייג וגדר שלא יבוא לידי איסור אינו נקרא הדיוט וזהו טעם כל החומרות שהחמירו האחרונים שהן אחת משתים או לסייג וגדר שלא יבאו לעבור על איזה לא תעשה אפילו איסור קל של דברי סופרים כשאו שצריך לכך או משום הידור לאיזו מצוה עשה אפילו של דברי סופרים אבל במקום שלא שייך הידור כגון הישוב כסוכה בשעת הגשמים הרי זה הדיוט כמ"ש בס"י תרל"ט וכן כל כיוצא בזה) ולא ישרטט בעופרת וכיוצא בו מפני שמקום השרטוט נשאר צבוע ובדיעבד כשר וי"א שצריך לשרטט תמיד למעלה ולמטה ומן הצדדים בין בתפילין בין בכל מקום שכותב ג' תיבות מפסוק (עיי' ב"י) ואע"פ שיודע לכתוב בלא שרטוט והעיקר כסברא הראשונה כמ"ש ב"ד שם ואעפ"כ נוהגין להחמיר בתפילין כסברא האחרונה:

5. שו"ע אורח חיים - סימן לב (יד) הסופרים הזריזים עושים שלשה מיני קלפים, העב יותר לכתוב בו פרשת שמע (דברים ו, ד ט) שהיא קטנה, והדק ממנו לפרשת והיה אם שמוע (דברים יא, יג כא) שהיא יותר גדולה, ולפרשת קדש (שמות יג, א י) ולפרשת והיה כי יביאך (שמות יג, יא יז) שהם ארוכות עושים קלף דק מאד, ובזה ימלאו הבתים בשוה, וזהו נוי לתפילין: ומקורו בבית יוסף שם, בשם הר"י אסקנדרני:

ועי' גם ברמ"א שם - סימן לב (ד). ולכתחלה יכתוב כתיבה גסה קצת, שלא יהיו נמחקים מהרה. וכן מצוה ליפותן מבחוץ ומבפנים (דברי מרדכי):

האחרונים⁶. איברא דאפשר דרק לכתחילה כתב השו"ע להקפיד בתפילין על נוי, אבל בדיעבד כשר, וזה עכ"פ דלא כש"ר ר"ת דסובר, דאף לכתחלה אין להקפיד על נוי. ועוד הא דמוכח בשו"ע סי' ל"ב הנ"ל דכשר בדיעבד, אפשר משום דהתם הוי נוי, אף אם לא עשה באופן המבואר שם, יע"ש⁷. וא"כ בכקובה או כזנב דמבואר בגמ' דאף בדיעבד פסול, יש לפסוק כן

6. ע"י ספר ילקוט יוסף סימן כה - אות יח שהביא השיטות בזה וכתב: ז"ל האור זרוע (בהלכות תפילין סי' תקנה): איתא במכילתא, והובאה בפרק קמא דנזיר, זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות, תפילין נאים מזוזה נאה, ספר תורה נאה, בקלפים נאים, ובדיו נאה, ובקולמוס נאה, ובבלבל נאה וכו'. וסיים האור זרוע, וכתב מורי ר"י החסיד, נאמר שכל טוב לכל עושיהם, וסמך ליה במצותיו חפץ מאד, בתיקון נאה, משום זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות, מבחוץ למראית העין, וכל שכן מבפנים, שהרי בית המקדש היה נאה גם מבפנים, שנאמר ויצפהו מפנימה זהב טהור, ולכן אם יכתוב התפילין בכתובה דקה, אינה יפה, ונמחקת במהרה, והרי הוא עושה תפילין קטנים בשביל כבודו, יותר טוב שימעט כבודו וירבה כבוד שמים לכתוב כתיבה עבה קצת. ע"כ. וסיום דבריו בשם ר"י החסיד הובאו להלכה ברמ"א בהגה (סי' לב סעיף ד'). ועיין עוד בביאורי הגר"א ושאר אחרונים שם. והמרדכי (בהלכות קטנות) כתב, יש לו לאדם להדר אחר תפילין נאים, שנאמר זה אלי ואנוהו, דהיינו שכתבם לבלר אומן בכתב נאה ודיו נאה וקולמוס נאה וקלף נאה. והובא בדרכי משה (סי' לז). וראה עוד ברמ"א (סי' לב סעיף ד'). ומבואר, דאף דפרשיות התפילין מכוסות בבתים, מ"מ יש בהם משום זה אלי ואנוהו. אלא שדעת התוס' במנחות (לכ): ד"ה הא, בשם רבינו תם, דספר תורה בעי שרטוט משום זה אלי ואנוהו, אבל תפילין דמכוסין בעור לא בעי שרטוט, דלא שייך בהו נוי. ע"כ. והיינו, דזה אלי ואנוהו שייך רק במידי שנראה לרבים, אבל כל שמכוסה אין בו דין זה אלי ואנוהו. וכן הסיק לדינא בביאורי הגר"א (סי' קמז), שהעיקר לדינא כדעת הרמ"א שם (סעיף ד') דלא שייך זה אלי ואנוהו בדבר שאינו נראה לעין, ודלא כהמרדכי. וראה מאחורי הדלתות שלא היה טוח בזהב, וכדאיתא במשנה (פ"ד מדות משנה א'). אך הגאון רבי יוסף שאול נתנון בבית שאול (משניות מדות פ"ד משנה א') כתב, שמבואר במדרש שיר השירים על הפסוק עמודיו עשה כסף, אמר ר"י, הדא דתימא בבית שני אבל בנין הראשון אפי' אחורי הדלתות היה טוח זהב. [וכן הוא במדרש רבה פר' נשא פרק יב ד', בשם ר' איבון]. וממילא מצות זה אלי ואנוהו שייכת אף בדבר שאינו נראה. וע"ש שהביא מדברי הגר"א מפי השמועה, ולא זכר מדברי הגר"א בביאוריו הנז'. ונשאר בצע"ג. ועיין בספר מנחת משה (ע"מ יז ח) מה שכתב לתרץ:

ולכאורה נראה בדעת הרמב"ם (פרק א' מהלכות תפילין הלכה יב) דסבירא ליה דליכא מצות זה אלי ואנוהו בדבר שאינו ניכר לרבים, שכתב: הלכה למשה מסיני שאין כותבין ספר תורה ולא מזוזה אלא בשרטוט, אבל תפילין אינן צריכות שרטוט לפי שהן מחופין. [וכנראה דמזוזה מאחר ויכול להניחה בפתח ביתו כשהיא שטוחה וגלויה, ואינו חייב לכסותה, לכן שייך במזוזה דין הידור בשרטוט, משא"כ בתפילין שחייב להכניסן בבתים]. עכ"ל:

7. לא הבנתי כוונתו, ואולי כיון לתיקון אחר, שהביאו שם הפוסקים בשם הלבוש, להוסיף גליון לפרשיות הקצרות.

גם בפרשיות, שיגנוז את הפרשיות הללו, דהטעם דזאו"א דמזוזה שייך גם בפרשיות דתפילין.

(ב) ועוד אפי' אי הוי הלכה, דנוי דתפילין הוי רק לכתחלה, אבל בדיעבד כשר מדינא דשו"ע. אפי' הכי ראוי להחמיר בזה לפסלם ולגנום, לחוש למה שמבואר בספר חסידים⁸, ופסק כן בשו"ת חכם צבי סי' מ"ה⁹, שאם היתה בס"ת יריעה בכתיבה שאינה יפה אף שכשירה הוא, מ"מ אם מצא אח"כ סופר אומן ולבלר מובהק, מצוה להחליף היריעה בנאה הימנה ולגנוז הראשונה, משום זאו"א, וכ"ש בנידון דידן שנכתבו כקובה וכזנב. והא דמפלפל כ"ת עוד להכשיר בנידון שאלתו משום ס"ס¹⁰, הא יש הרבה פוסקים הסוברים דבמצות עשה לא מהני ס"ס¹¹. ועוד יש פוסקים, דבמקום ס"ס אין לברך¹². ואיך יניח ישראל כל ימי חייו תפילין כאלו, ולברך עליהם בכל יום. ולפענ"ד פרשיות אלו טעונין גניזה. הנראה לפע"ד כתבתי:

8. ספר חסידים - סימן תתעט. אם כתב אדם ספר יפה, וכתב דף שאינו כל כך יפה כמו שאר הדפיין, אע"פ שאין בו טעות, אם חפץ יסיר הדף ויגנוז ויכתוב אחר יפה. ואין לומר עובר משום בל תשחית, לכך נאמר (שמות טו ב) זה אלי ואנוהו. וכן מלך פורץ גדר, שנאמר (מ"כה ב יג) עלה הפורץ לפניהם, וכתוב (שם) ויעבור מלכם לפניהם, ואין לומר עובר משום בל תשחית:

9. שו"ת חכם צבי - שאלה מה: שאלת כדת מה לעשות במדביק נרות של שעה בכותל כדי להדליקן למצות נר חנוכה ובעוד שהוא עוסק בכך הביאו לו שמן זית אם ימשוך ידו מן הנרות של שעה וידליק בשמן זית שהוא מצוה מן המובחר או לא לפי שראית בספר נדפס מחדש נקרא שבות יעקב שפסק שידליק בנרות של שעה מהראיות הכתובות שם וכו'. וזכורני שראיתי בס' חסידים שאם היתה יריעה כתובה בס"ת בכתיבה שאינה יפה ומצא אח"כ סופר אומן ולבלר מובהק שמצוה להחליף היריעה בנאה הימנה ורואה אני הדברים ק"ו. ואין זה ענין למאי דאמרינן בפ' כל התדיר דף פ"ט ע"ב במערבא אמרי הואיל והתחיל במתנות גומר דשאני התם הואיל והתחיל בעשיית המצוה ממש אין לו לדחות מצוה זו בשביל מצוה אחרת אבל לקיים המצוה עצמה מן המובחר פשיטא שמניחין את שאינו מובחר ותופסין את המובחר ומהאי טעמא גופיה אין ענין לכאן אותה בעי' דקדים ושחטו' לשאינו תדיר מהו שיהא אחר ממרס בדמו דאיבעיא לן שם בדף צ"א ע"ח וכו'. ומסיק בזה"ל. והדבר ברור דבין באתרוג בין בנרות חנוכה ובכל המצות שבעולם מברך על היפה והמהודר ויוצא בו ידי חובתו אף שבה באחרונה.

10. לא עמדתי על כוונתו, איזה ס"ס יש כאן.

11. עי' בשו"ת אבני נזר (חלק א"ח סימן תפד), ובשו"ת מוצל מאש (סימן יג) דלא מהני ס"ס במקום מצות עשה. ובשו"ת מהרש"ם ח"ו (סי' יא) דמהני.

12. עי' פמ"ג בפתחה לברכות או"ח סי' ר"ב סק"ד.

- לג -

לזכר הרה"ח ר' אהרן ליפשיץ הי"ד חתנו של הרב
 מונימארקט ז"ל הדפסנו ד"ת מאביו הגאון הקדוש הצדיק
 המקובל עובד השי"ת במס"נ ואש להבה כש"ת מוהר"ר
 יצחק ראובן ליפשיץ זצלה"ה הי"ד אבד"ק טשארני-דונאיעץ
 (כן תיארנו בספר יסוד לקרא עמו' שע"ה מר' ארי' ליבוש ליפשיץ)
 שהובאו ע"י בן גיסו בספרו מהרש"מ הכהן להג"ר שמואל
 מאיר הולנדר ז"ל עמו' מו'

וז"ל: בספר בראשית פרק ח (כב): עד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר וְקָרָה וְחָם וְקָיִץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁבְּתוּ: אמר דודי הרהגה"צ בנש"ק
 מוהר"ר יצחק ראובן ליפשיץ אבד"ק צארנא דינאיץ זצוקלה"ה, שהשי"ת
 יחזק ויקיים את העולם, שלא יהיה מבול על הארץ, ושיהיה זרע וקציר,
 רק בתנאי, שיום ולילה - זהו יום השבת, לא ישבותו - שלא יחללו את
 השבת. כי לא חרבה ירושלים, אלא בשביל שחיללו את השבת. ואין
 הדליקה מצויה, אלא משום חילול שבת¹. וכמ"ש (בזמר כל מקדש)
 המאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבא. ולכן כתיב קודם יום ואח"כ
 לילה², ודפ"ח. וכן ראינו במלחמת העולם השניה שהיה מבול של דם
 בכל העולם, בשביל שחיללו את השבת. כי הרשע העמלקי ימ"ש בכל
 מקום שבא להרוג את ישראל, בא לעיר או למדינה רק ביום השבת, כי
 הרגיש שביום זה ינצח ויצליח רח"ל, מחמת חילול שבת.



1. כ"ה במסכת שבת דף קיט"ב, אמר רב יהודה בריה דרב שמואל משמיה דרב אין
 הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת שנאמר (ירמיה יז, כז) ואם לא תשמעו אלי
 לקדש את יום השבת ולבלתי שאת משא וגו' והצתי אש בשעריה ואכלה ארמנות ירושלים
 ולא תכבה. מאי ולא תכבה אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שאין בני אדם מצויין לכבותה.
 אמר אביי לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו בה את השבת שנאמר (יחזקאל כב, כו)
 ומשבתותי העלימו עיניהם ואחל בתוכם:

2. פ"י שיוסיפו על היום בער"ש, ועל הלילה במו"ש, משום תוספת שבת.

- לד -

דבר תורה ממוחותנו של הרב ז"ל הגהצ"ר אברהם יקיר רובינשטיין-שפירא ז"ל מומה שמובא בשמו בשו"ת יגל יעקב (מישקאלץ) אבהע"ז סי' י"ז, אביו של הרב אליהו חיים ווייס ז"ל הי"ד חתנו של הרב.

עפ"י מה שראיתי בילדותי כד הוינא טליא כבר ט"ו, תשובה אחת מאלוף נעורי, הה"ג הצדיק קדוש יאמר לו, מו"ה ר' אברהם יקיר ז"ל, שנקטף ל"ע באביב ימיו ר"ל. שהשיב על הקושיא של הפלאה¹, בהא דשלח אברהם ויצחק לאליעזר, לקדש לו את רבקה שלא בפניו, והרי אסור לקדש עד שיראנה². ותי', כיון דכל הטעם שמא יראה בה אח"כ דבר מגונה, והא תינח אם בדעתו להסתכל בה לאחר נשואין, אבל יצחק אבינו לא היה דעתו להסתכל בה גם אחר נשואין, והיה דעתו לילך בדרכי אביו אברהם, שאמר הנה נא ידעתי, וכפירש"י שם³, א"כ ממילא אין חשש שמא יראה בה דבר מגונה. וכהווא דמס' שבת⁴, באדם אחד שלא הכיר בה עד יום מותו עיי"ש. א"כ בכה"ג ליכא איסורא דרוז"ל, ע"כ דפ"ח וכו' :



1. לא מצאתי.
2. ז"ל מסכת קידושין דף מא. דאמר רב יהודה אמר רב, אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה, שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו, ורחמנא אמר ואהבת לרעך כמוך :
3. ספר בראשית פרק יב (יא) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבוֹא מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֵל שְׂרֵי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה נָא יִדְעָתִי כִּי אִשָּׁה יִפֶּת מְרָאָה אֶתְּ: ופירש"י. הנה נא ידעתי - מ"א עד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם ועכשיו הכיר בה ע"י מעשה :
4. ז"ל תלמוד בבלי מסכת שבת דף נג.: תנו רבנן מעשה באדם אחד שנשא אשה גידמת, ולא הכיר בה עד יום מותה. אמר רב, בא וראה כמה צנועה אשה זו, שלא הכיר בה בעלה. אמר לו רבי חייא, זו דרכה בכך, אלא כמה צנוע אדם זה, שלא הכיר באשתו: ופירש"י. גידמת - ידה קטועה: זו דרכה בכך - לכסות כל אשה עצמה, וכל שכן זו שהיתה צריכה לכך :

